

304.809

๙๑๒๕๖

วิธีชีวิตของชาวมุสลิมในประเทศไทย : กรณีผู้ย้ายถิ่น

22 พ.ย. 2538

ศาสตราจารย์ ดร. เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ

ประจำปีงบประมาณ 2535

195475

คำนำ

งานวิจัยเรื่อง "วิถีชีวิตของชาวมุสลิม ในกรุงเทพมหานคร : กรณีผู้ย้ายถิ่น" เป็นความคิดริเริ่มของคณะกรรมการวิจัยวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร และได้มอบหมายให้ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย คณะกรรมการวิจัยวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครมีโครงการที่จะศึกษาผู้ย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพมหานคร จากภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และชาวมุสลิม ดังนั้นงานวิจัยฉบับนี้จึงเป็นส่วนหนึ่งของโครงการดังกล่าว

ขอขอบคุณคณะกรรมการวิจัยวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะบางประการในการวิจัย ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติที่กรุณาให้ทุนอุดหนุนการวิจัยนี้ ขอขอบคุณ รศ. วุฒิชัย มูลศิลป์ แห่งคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่กรุณาประสานงานการวิจัยกับคณะกรรมการวิจัยวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติตั้งแต่เริ่มแรกจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย

ขอขอบคุณสำนักจุฬาราชมนตรี ที่กรุณาให้ข้อมูลเกี่ยวกับการวิจัยนี้ด้วยความเต็มใจยิ่ง ขอขอบคุณ ผศ. ไสภณ พวงสุวรรณ และอาจารย์บัณฑิต แทนพิทักษ์ ที่มีส่วนช่วยอย่างสำคัญยิ่งในการค้นหา รวบรวม และวิเคราะห์เอกสารต่าง ๆ

ขอขอบคุณ คุณไพศาล วิศาลาภรณ์ กองการสัมพันธ์ต่างประเทศสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ คุณสมรรถชัย วิศาลาภรณ์ กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม คุณรังรอง สีทองดี และคุณสมใจ บินยูน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่กรุณาช่วยเป็นธุระในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

ขอขอบคุณผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านที่สละเวลาในการตอบแบบสอบถาม ขอขอบคุณกรณีศึกษาทุกรายที่ให้อำนาจ เสี่ยงสละเวลาในการตอบข้อซักถาม พูดคุยกับผู้เก็บข้อมูล ขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องกับกรณีศึกษาทุกท่าน ที่กรุณาให้ข้อมูลในการวิจัยนี้ ถ้าหากไม่ได้รับความร่วมมือจากท่าน งานวิจัยนี้คงจะสำเร็จได้โดยยาก

งานวิจัยฉบับนี้เป็นเพียงจุดเริ่มต้นในการวิจัยเกี่ยวกับมุสลิมผู้ย้ายถิ่นใน กรุงเทพมหานคร ยังมีประเด็นที่ควรจะศึกษาให้ครอบคลุม และลึกซึ้งต่อไปอีกมาก จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้มีการวิจัยให้กว้างขวางต่อไปอีก

ในการที่จะตอบจุดมุ่งหมายของการวิจัยให้ชัดเจน ผู้วิจัยได้บูรณาการวิธีการวิจัย ด้วยการวิเคราะห์เอกสาร การวิจัยเชิงสำรวจ และการศึกษากรณีศึกษาเข้าด้วยกัน

หวังว่างานวิจัยฉบับนี้คงจะเป็นประโยชน์บ้างตามสมควร

เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประสานมิตร

มีนาคม 2537

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ทั่วไปของการวิจัยนี้เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชาวมุสลิมผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาในภาพรวมของชาวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมุสลิมผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาการปรับตัวของชาวมุสลิมผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร
4. เพื่อศึกษาผลกระทบของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองที่มีต่อวิถีชีวิต

ของชาวมุสลิมผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร

ในการวิจัยนี้ได้ผสมผสานกันระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพ การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับการย้ายถิ่น การปรับตัว ศาสนาอิสลาม และชาวมุสลิม

ตอนที่ 2 วิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของชาวมุสลิมเข้าไปสู่เมืองหลวง ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ตอนที่ 3 ศึกษาความเป็นอยู่ การปรับตัว และผลกระทบที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวมุสลิมผู้ย้ายถิ่น การวิจัยตอนที่ 3 แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการบอกต่อ (Snowball Sampling) โดยมีจุดเริ่มต้น 4 แห่ง คือ กองวิเทศสัมพันธ์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม บริเวณมัสยิด ยามีอุลอิสลาม หน้ามหาวิทยาลัยรามคำแหง และบริเวณชุมชนการเคหะทุ่งสองห้อง เขตดอนเมือง ได้กลุ่มตัวอย่าง 141 คน โดยมีความแตกต่างกันในเรื่อง เพศ อายุ อาชีพ การศึกษา และระยะเวลาในการย้ายถิ่น เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามจำนวน 82 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ การทดสอบค่าที (t - test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA)

ส่วนที่ 2 เป็นการศึกษากรณีศึกษา จำนวน 9 ราย เป็นชาย 3 ราย หญิง 6 ราย มีการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนกระทั่งปริญญาตรี มีความแตกต่างกันในด้านอาชีพ ระยะเวลาของการย้ายถิ่น สภาพสมรส และภูมิลำเนาเดิม

ผลการวิจัยโดยสรุปมีดังนี้

1. การย้ายถิ่นสู่เมืองหลวงของชาวมุสลิม

1.1 สมัยกรุงสุโขทัย ไม่ปรากฏหลักฐานชัดเจน แต่พบอิทธิพลวัฒนธรรมทางภาษาของเปอร์เซียที่ปรากฏคำว่า "ตลาดบसान" ในศิลาจารึกหลักที่ 1

1.2 สมัยกรุงศรีอยุธยา การย้ายถิ่นของชาวมุสลิมเข้าสู่กรุงศรีอยุธยามี

3 ลักษณะคือ

1.2.1 เข้ามาทำการค้าขายแล้วตั้งหลักแหล่งอยู่เลย ส่วนใหญ่มาจาก อาหรับ เปอร์เซีย และอินเดีย

1.2.2 เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร โดยหลบหนีภัยสงครามเข้ามา ได้แก่มุสลิมจากเปอร์เซียในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช มุสลิมจากเขมร และอินโดนีเซีย ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

1.2.3 ถูกกวาดต้อนจากหัวเมืองประเทศราช ได้แก่มุสลิมจากเขมร ที่ถูกกวาดต้อนมาในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดี สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช และสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ มุสลิมจากมะละกา ถูกกวาดต้อนมาในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ และมุสลิมจากปัตตานีถูกกวาดต้อนมาในสมัยพระเจ้าปราสาททอง

1.3 สมัยกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ การย้ายถิ่นของชาวมุสลิมสู่เมืองหลวง แบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

1.3.1 เข้ามาอยู่ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา

1.3.2 ถูกกวาดต้อนมาจากปัตตานี ไทรบุรี และสตูล ในสมัย ร.1, ร.2 และร.3

1.3.3 ถูกกวาดต้อนมาจากเขมรในสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช ร.1, ร.2 และร.3

1.4 มุสลิมในบังคับของชาวต่างชาติที่เข้ามาภายหลังเปิดประเทศให้แก่

1.4.1 มุสลิมจากประเทศที่เป็นอาณานิคมของอังกฤษ เช่น จากอินเดีย ปากีสถาน และอัฟกานิสถาน

1.4.2 มุสลิมจากอินโดนีเซียที่เข้ามาในสมัย ร.5 และ ร.7

2. ผลสรุปจากการวิจัยเชิงสำรวจ

2.1 ความเป็นอยู่ของผู้ย้ายถิ่น

ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 85.8) อาศัยในชุมชนมุสลิม หรือชุมชนที่มีมุสลิมอยู่บ้าง บริเวณที่พักอาศัยมักจะอยู่ใกล้มัสยิด หรือสุเหร่า บ้านพักอาศัยนั้นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 75.9) เป็นบ้านเช่า บ้านเดี่ยว และทาว์นเฮาส์ สภาพภายในบ้านสะดวกสบาย ตามสมควร ครอบครัวมีสมาชิกประมาณ 4 คน ผู้ย้ายถิ่นส่วนมาก (ร้อยละ 70.9) รับประทานอาหารวันละ 2 มื้อ และเป็นการซื้อรับประทานมากกว่าจะประกอบอาหารเอง เดินทางไปทำงานประมาณวันละ 2 ชั่วโมง แต่มีร้อยละ 30.5 ที่ต้องใช้เวลาเดินทางไปทำงานวันละ 3 ชั่วโมง หรือมากกว่า มีเวลาออกกกำลังกาย และพักผ่อนบ้าง สุขภาพโดยทั่วไปอยู่ในระดับดี หากเจ็บป่วยมักจะไปหาแพทย์ตามคลินิก (ร้อยละ 49.7) มีโอกาสพบปะกับชาวมุสลิมด้วยกันค่อนข้างบ่อย เมื่อมีปัญหาสามารถไปขอความช่วยเหลือจากมุสลิมด้วยกันได้ ร้อยละ 82 ของกลุ่มตัวอย่างทำบุญ อาจทำบุญที่บ้าน ที่สุเหร่า หรือที่อื่น ๆ เมื่อแต่งงานเห็นว่าจะต้องแต่งงานตามหลักของศาสนาอิสลาม ร้อยละ 47.5 เห็นด้วยกับการคุมกำเนิด เมื่อเวลามีปัญหาเสียชีวิตจะนำศพไปฝังที่สุสานใกล้บ้าน เมื่อทราบว่าใครมุสลิมที่รู้จักเสียชีวิต ร้อยละ 58.2 จะไปละหมาดให้

สภาพเศรษฐกิจของกลุ่มตัวอย่างอยู่ในระดับปานกลางมีรายได้เฉลี่ยประมาณเดือนละ 7,500 บาท ประมาณร้อยละ 63 ของกลุ่มตัวอย่างมีที่ดินอาจเป็นที่ดินในกรุงเทพฯ หรือในต่างจังหวัด บ้านพักต้องเช่า หรือเช่าซื้อ ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 83.7) มีรายได้พอ ๆ กับรายจ่าย หรืออาจมีเงินเหลือเก็บได้บ้าง

มากกว่าร้อยละ 90 ของกลุ่มตัวอย่าง เคยเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม ร้อยละ 74 สามารถอ่านอัลกุรอานได้ ภายในบ้านจะมีสิ่งที่บ่งบอกถึงความเป็นมุสลิม เช่น มีอัลกุรอาน อักษรพระนามศอวาลฮ์มัต หรือพระองค์อัลลอฮ์ รูปบัยตุลเลาะห์ หรืออักษรภาษาอาหรับที่เป็นส่วนหนึ่งของอัลกุรอาน กลุ่มตัวอย่างปฏิบัติตามหลักการของศาสนาอิสลาม โดยที่ร้อยละ 92.2 สามารถกล่าวบทอาซานได้ ร้อยละ 74.5 ทาละหมาด ร้อยละ 92.9 ถือศีลอด ร้อยละ 83.7 บริจาคทาน (ซะกาต) ร้อยละ 21.3 เคยไปประกอบพิธีฮัจญ์ ที่นครมักกะฮ์มาแล้ว สำหรับผู้ที่ยังไม่เคยไปร้อยละ 90.8 คิดจะไป ในภาพรวมนั้นกลุ่มตัวอย่างเคร่งครัดในการปฏิบัติตามหลักศาสนา มีเพียงร้อยละ 5.3 ที่เห็นว่าตนเองไม่เคร่งในการปฏิบัติตามหลักศาสนา

กลุ่มตัวอย่างมีความสนใจ และมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการฟัง
ปราศรัยหาเสียง และไปเลือกตั้ง มีความไว้วางใจที่จะขอพรรคการเมือง พรรคใดพรรคหนึ่ง
มากกว่าพรรคอื่น ๆ ในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิ และเสรีภาพนั้น กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าการนับถือ
ศาสนาอิสลามไม่เป็นอุปสรรคในการรับราชการ หรือร่วมกิจกรรมกับผู้อื่นในสังคม

2.2 การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น

ผู้ย้ายถิ่นจะต้องปรับตัวในระดับมากใน 3 ประเด็น คือ การเดินทาง
ไปทำงาน การปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ และอาหารการกิน ผู้ย้ายถิ่นจำเป็นต้อง
ปรับตัวในระดับปานกลางในประเด็นต่อไปนี้ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การศึกษาของ
บุตรหลาน การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้าน และการรักษาพยาบาล

ผู้ย้ายถิ่นที่มีเพศ อาชีพ ระดับการศึกษา และระยะเวลาในการย้ายถิ่น
แตกต่างกัน แต่ก็จำเป็นต้องปรับตัวในระดับเดียวกัน ส่วนผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุแตกต่างกันจะปรับ
ตัวแตกต่างกันใน 2 ประเด็น คือ การเดินทางไปทำงาน และการปรับตัวให้เข้ากับสังคม
กรุงเทพฯ

2.3 องค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่น

ผลการวิจัยปรากฏว่าสภาพทางสังคม และสภาพทางเศรษฐกิจมีผลกระทบ
ในระดับมาก สภาพทางวัฒนธรรม และสภาพทางการเมืองมีผลกระทบในระดับปานกลาง

ผู้ย้ายถิ่นที่มีความแตกต่างกันทางเพศ อาชีพ อายุ และระยะเวลาในการ
ย้ายถิ่น ได้รับผลกระทบจากองค์ประกอบทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง
ในระดับที่ไม่แตกต่างกัน แต่ผู้ย้ายถิ่นที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันได้รับผลกระทบแตกต่างกัน

3. ผลสรุปจากการศึกษากรณีศึกษา

การศึกษากฎการศึกษาให้ผลที่สอดคล้องและสนับสนุนผลจากการวิจัยเชิงสำรวจ
ผลการศึกษาที่พบเพิ่มเติมมีดังนี้

3.1 การย้ายถิ่น สาเหตุสำคัญของการย้ายถิ่น คือ การมาศึกษาต่อ มา
ประกอบอาชีพ และย้ายตามคู่สมรส มูลเหตุจูงใจในการย้ายถิ่นนั้น โดยมากตัดสินใจเอง
มีญาติ หรือพี่น้องชักชวนบ้าง เมื่อย้ายมาใหม่ ๆ จะมาอาศัยกับญาติ หรือพี่น้องก่อน

3.2 ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ย้ายถิ่น ผู้ย้ายถิ่นเดินทางไปทำงานโดยไป
รถประจำทาง นำอาหารจากบ้านไปรับประทานที่ทำงาน กรณีศึกษาส่วนใหญ่ใช้ชื่อภาษาไทย
แต่ก็มีชื่อเป็นภาษาอาหรับด้วย

3.3 การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น กรณีศึกษาต้องใช้เวลาประมาณ 3 ปี จึงจะคุ้นเคยกับสภาพของกรุงเทพฯ สิ่งที่ผู้ย้ายถิ่นต้องปรับตัวอย่างมากได้แก่ การเดินทาง อาหารการกิน ที่อยู่อาศัย การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้าน และการมีชีวิตที่ต้องแข่งขันกัน ชีวิตในกรุงเทพฯ ดีกว่าชีวิตในต่างจังหวัดในเรื่องเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การศึกษา สาธารณูปโภค การติดต่อสื่อสาร และการเจ็บไข้ได้ป่วย ชีวิตในกรุงเทพฯ เลวกว่าชีวิตในต่างจังหวัด ในเรื่องเกี่ยวกับมลพิษ การจราจร ที่อยู่อาศัย ค่าครองชีพ เป็นต้น

3.4 องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่น ผลการศึกษากรณีศึกษาปรากฏว่าองค์ประกอบทางเศรษฐกิจ และสังคมมีผลกระทบทางตรง และในระดับมาก องค์ประกอบทางวัฒนธรรมมีผลกระทบในระดับปานกลาง องค์ประกอบทางการเมืองมีผลกระทบในทางอ้อม องค์ประกอบเหล่านี้ทำให้พฤติกรรมของผู้ย้ายถิ่นเปลี่ยนแปลง ไปเช่น ต้องตื่นนอนแต่เช้า เดินเร็วขึ้น รับประทานอาหารเร็วขึ้น รับประทานอาหารวันละ 2 มื้อ รับประทานอาหารที่หย่อนคุณภาพ หงุดหงิดง่าย ต้องแข่งขันกับคนอื่นมากขึ้น

สารบัญ

บทที่

หน้า

1	บทนำ	1
	✓ความเป็นมาของปัญหาวิจัย	1
	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
	ขอบเขตของการวิจัย	4
	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
	>วิธีการวิจัย	5
	นิยามศัพท์เฉพาะ	9
2	เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
	การย้ายถิ่น	10
	ความหมายของการย้ายถิ่น	10
	ประเภทของการย้ายถิ่น	11
	สาเหตุของการย้ายถิ่น	14
	การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น	15
	กลุ่มทฤษฎีการปรับตัว ได้อย่างมีระเบียบ	15
	กลุ่มทฤษฎีอำนาจและความขัดแย้ง	21
	ความรู้พื้นฐานบางประการเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม	23
	แนวคิดพื้นฐาน	23
	หลักสำคัญในศาสนาอิสลาม	25
	ข้อมูลบางประการเกี่ยวกับมุสลิมในประเทศไทย	28
	จำนวนมุสลิม	28
	องค์กรบริหารเกี่ยวกับกิจการอิสลามในระบบราชการ	28
	มัสยิดในประเทศไทย	33
	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	37

3	การย้ายถิ่นสู่เมืองหลวงของมุสลิมในประเทศไทย	40
	การเข้ามาของมุสลิมในสมัยกรุงสุโขทัย	41
	การเข้ามาของมุสลิมในสมัยกรุงศรีอยุธยา	42
	การเข้ามาของมุสลิมในสมัยกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์	52
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง	69
	ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง	69
	การย้ายถิ่น	72
	ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ย้ายถิ่น	74
	ความรู้เกี่ยวกับองค์กรอิสลามในระบบราชการ	77
	สภาพทางเศรษฐกิจของผู้ย้ายถิ่น	78
	การศึกษาเกี่ยวกับศาสนา	80
	การปฏิบัติตนตามหลักการของศาสนา	81
	ความสนใจทางการเมือง	84
	สิทธิและเสรีภาพ	85
	การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น	87
	องค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต	102
	ชีวิตในกรุงเทพฯ	115
5	ผลการศึกษากฎการศึกษา	116
	สภาพทั่วไปของกฎการศึกษา	116
	สาระสำคัญโดยสรุปเกี่ยวกับกฎการศึกษาแต่ละราย	117
	การวิเคราะห์เพื่อตอบจุดมุ่งหมายของการวิจัย	120

6 บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	126
วัตถุประสงค์และวิธีการวิจัย	126
ผลสรุปของการวิจัย	127
การย้ายถิ่นสู่เมืองหลวงของมุสลิมในประเทศไทย	127
ผลสรุปจากการวิจัยเชิงสำรวจ	131
ผลสรุปจากการศึกษากรณีศึกษา	136
การอภิปรายผล	138
ข้อเสนอแนะ	144
บรรณานุกรม	147
ภาคผนวก	156

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหาวิจัย

กรุงเทพมหานครเป็นที่รวมของบุคคลที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน ประชากรส่วนหนึ่งเป็นผู้ที่ย้ายถิ่นมาจากภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นักวิชาการได้มองกรุงเทพมหานครในแง่ลักษณะแตกต่างกัน เช่น ในด้านสังคม กรุงเทพมหานครถูกมองว่าเป็น "เมืองของคนร้อยชนิตพันธุ์และแวก" ในด้านเศรษฐกิจ กรุงเทพมหานครถูกมองว่าเป็น "เมืองของความแปลกแยกที่แอบแฝง" ในด้านของสภาพแวดล้อม กรุงเทพมหานครถูกมองว่าเป็น "เมืองที่ต้องเข้าไอซียู" (ขวัญสรวง อติโพธิ์. 2534 : 11, 56, 72) ในปัจจุบันกรุงเทพมหานครมีอายุครบ 210 ปีแล้ว กรุงเทพมหานครเป็นทั้งเมืองหลวง ศูนย์กลางการปกครองและศูนย์กลางของการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน ในขณะที่เดียวกันยังเปิดรับวัฒนธรรมกระแสต่าง ๆ จนยากที่จะบอกได้ว่าวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครเป็นอย่างไร การศึกษาวัฒนธรรมกรุงเทพมหานครทำให้ทราบวิถีชีวิตคนกรุงเทพมหานคร และทำให้ทราบปัญหาต่าง ๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมกรุงเทพมหานคร (พิทยา สายหู. 2534 : 1)

มุสลิมซึ่งเป็นบุคคลที่นับถือศาสนาอิสลาม เป็นชนอีกกลุ่มหนึ่งที่อาศัยอยู่ในกรุงเทพมหานคร ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่มีพระเจ้าองค์เดียว พระเจ้าในศาสนาอิสลามมีพระนามว่าอัลลอฮ์ ศาสนาอิสลามมีศาสดา (นบี) ที่ชื่อว่ามุฮัมมัดเป็นศาสดาทูต (รอซูล) นำโองการจากพระผู้เป็นเจ้ามาเผยแพร่แก่มนุษยชาติ สาวกของศาสดามุฮัมมัดได้รวบรวมโองการของพระองค์อัลลอฮ์ซึ่งประทานแก่ชาวโลกไว้เป็นเล่มเรียกว่าคัมภีร์อัลกุรอาน คัมภีร์อัลกุรอานมิได้มีแต่เฉพาะคำสอนในเรื่องศีลธรรมและจริยธรรมเท่านั้น แต่รวมถึงการปกครอง เศรษฐกิจ สังคม กฎหมาย และการดำรงชีวิต (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. 2524 : 27 - 28)

ประชากรของประเทศไทยในปัจจุบันมีผู้นับถือพุทธศาสนา ร้อยละ 94.6 นับถือศาสนาอิสลาม ร้อยละ 4.01 ชาวมุสลิมในภาคอื่น ๆ ของประเทศนอกจากภาคใต้มีบรรพบุรุษในฐานะเป็นผู้ย้ายถิ่นมาจากที่อื่น เช่น มีบรรพบุรุษเป็นชาวจาม จากกัมพูชาในกัมพูชาที่ซึ่งเคยเป็น

อาณาจักรจามปาในสมัยก่อน แล้วมาตั้งบ้านเรือนในจังหวัดตราด และบริเวณบ้านคร้วใน กรุงเทพมหานคร บรรพบุรุษที่เป็นเอเชียตะวันตก เช่น อิหร่าน (เปอร์เซีย) อาหรับ มาตั้งบ้านเรือนที่นครศรีธรรมราช ออยุธยา ฉะเชิงเทรา สงขลา และตาก บรรพบุรุษจากเอเชียใต้ เช่น อินเดีย ปากีสถาน บังคลาเทศ มาตั้งบ้านเรือนที่ตาก นครสวรรค์ เชียงใหม่ พิจิตรโลก กาญจนบุรี และแม่ฮ่องสอน บรรพบุรุษจากอินโดนีเซีย เช่น จากชวา และมินังกาเบา มาตั้งบ้านเรือนในกรุงเทพฯ บรรพบุรุษเป็นชาวจีน ซึ่งส่วนใหญ่นำมาจากมณฑลยูนนาน ทางตอนใต้ของจีน มาตั้งบ้านเรือนที่เชียงใหม่ เชียงรายและลำพูน เป็นต้น ลูกหลานของคนเหล่านี้ได้แต่งงานกับคนท้องถิ่น หรือมีคนท้องถิ่นที่เข้ามานับถือศาสนาอิสลาม แล้วมีสภาพภาพเป็นชาวมุสลิมในปัจจุบัน (Farouk, 1988 : 5 - 12)

ชาวมุสลิมในกรุงเทพมหานครมาในฐานะพ่อค้าในสมัยอยุธยาและธนบุรี และมาในฐานะถูกกวาดต้อนจากหัวเมืองประเทศราชในสมัยรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 3 ชาวมุสลิมในกรุงเทพฯ มีบรรพบุรุษเป็นชาวอาหรับ เปอร์เซีย อินโดนีเซีย (ชวา) เขมร (จาม) อินเดีย ปากีสถาน บังคลาเทศ และมลายู โดยตั้งถิ่นฐานในบริเวณบางกอกน้อย บางกอกใหญ่ สุริวงค์ บางรุ่งเมือง สิลม บ้านคร้ว มักกะสัน ยานนาวา บางกะปิ พระโขนง มีนบุรี และหนองจอก เป็นต้น (วิรัช ลังประเสริฐ, 2530 : 10 - 11) เอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวมุสลิมไม่ว่าจะมีบรรพบุรุษมาจากใดก็ตามก็คือ จะอยู่เป็นกลุ่มก้อนคือ เป็นหมู่บ้าน ในแต่ละหมู่บ้านจะมีมัสยิดหรือสุเหร่า ซึ่งเป็นสถานที่ ๆ ชาวมุสลิมจะไปประกอบศาสนกิจร่วมกัน ศาสนาอิสลามสนับสนุนให้คนได้ปฏิบัติศาสนกิจร่วมกัน ทำความรู้จักกัน ปกปักรักษาหรือกัน เพื่อให้เกิดความรักใคร่สามัคคี เกิดความเป็นปึกแผ่นขึ้นในสังคม (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2527 : 2) ในปัจจุบันมีสุเหร่า 160 แห่ง ตั้งอยู่ในเขตต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร

การศึกษาของไทยเราแต่เดิมนั้นโรงเรียนมักจะทำอาศัยหรือตั้งอยู่ในวัด ข้อเท็จจริงที่ปรากฏอีกอย่างหนึ่งก็คือ โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในบริเวณสุเหร่าเช่นกัน โรงเรียนเหล่านี้มักชื่อว่า "โรงเรียนสุเหร่า..." ซึ่งจะได้ชี้ค้นในเขตคลองเตย ประเวศ บางกะปิ บางกลุ่ม มีนบุรี ลาดกระบัง และหนองจอก เช่น โรงเรียนสุเหร่าบางชัน โรงเรียนสุเหร่าแสนแสบ โรงเรียนสุเหร่าคลองหนึ่ง เป็นต้น (สำนักการศึกษา กรุงเทพมหานคร, 2534 : 24 - 43)

จากจำนวนโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 427 โรงเรียนนั้น ปรากฏว่ามี 71 โรงเรียนที่ให้นักเรียนนับถือศาสนาอิสลามมากกว่าร้อยละ 50 (เพ็ญศรี จระสมบุรณ์, 2526 : 25)

"ประเทศไทยปัจจุบันจึงประกอบด้วยกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันหลายกลุ่ม ที่แตกต่างกันอย่างมากก็ได้แก่ วัฒนธรรมของไทยพุทธกับวัฒนธรรมของไทยอิสลาม" (สนิท สัมครการ, 2518 : 3) แต่จากการศึกษาในระยะหลังพบว่า "ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างไทยมุสลิมกับไทยพุทธไม่ปรากฏมีความขัดแย้งกันในเรื่องศาสนา ในชุมชนไทยมุสลิมที่ติดกับวัด... คนทั้งชุมชนไทยมุสลิมและชุมชนไทยพุทธที่พระนครศรีอยุธยาต่างเป็นเพื่อนเติบโตมาด้วยกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับพิธีทางศาสนา" (พลับพลึง คงชนะ, 2535 : 13) การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับมุสลิมกันนั้น มักจะศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สภาพทางสังคมของมุสลิมในกรุงเทพมหานครกับมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ แตกต่างกันในระดับที่ชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีประวัติความเป็นมาแตกต่างจากมุสลิมในกรุงเทพมหานคร และชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นคนส่วนใหญ่ของสังคมนั้น ๆ แต่ชาวมุสลิมในกรุงเทพมหานครเป็นคนส่วนน้อยของสังคม วัฒนธรรมในสังคมทั้งสองอาจแตกต่างไปจากวัฒนธรรมของอีกสังคมหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นผลให้วิถีชีวิตในแต่ละสังคมแตกต่างกันไป

การย้ายถิ่นเป็นผลทำให้เกิดชนกลุ่มน้อย (Minority) ความเคียดแค้น (Prejudice) และการแบ่งแยก (Discrimination) (Ritzer, Kammeyer and Yetman, 1987 : 265 - 266) ในขณะที่ผู้ย้ายถิ่นก็จำเป็นต้องปรับตัวในสังคมใหม่ที่ตนเองเข้าไปอยู่ ลักษณะการปรับตัวอาจทำให้ชีวิตสงบสุข หรือมีปัญหาก็ได้ (Popnoe, 1986 : 281) องค์ประกอบทางด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เช่น ภาษา และศาสนา ย่อมมีอิทธิพลต่อการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น ดังนั้นการย้ายถิ่นจึงมักจะศึกษาถึงสาเหตุของการย้ายถิ่น วิถีชีวิตในสังคมใหม่ และผลกระทบที่มีต่อการดำรงชีวิต (Kornblum, 1988 : 78)

กรุงเทพมหานครเป็นเมืองหลวงและเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมต่าง ๆ กรุงเทพฯ ได้รับอิทธิพลของวัฒนธรรมจากต่างประเทศ ในขณะที่เดียวกันก็มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมของคนในภูมิภาค มีผู้คนจากทุกภูมิภาคอพยพย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ ทั้งในลักษณะการอพยพชั่วคราว และการ

อพยพถาวร จากจำนวนผู้ย้ายถิ่นทั้งหลายที่ เข้ามากรุงเทพฯ นั้น มีชาวมุสลิมอยู่ด้วยจำนวนหนึ่ง ซึ่งการดำรงชีวิตนั้น จำเป็นจะต้องปรับตัว และได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ในการดำรงชีวิตความเป็นอยู่

ด้วยเหตุที่กล่าวมาแล้วนั้น จึงเห็นสมควรที่จะศึกษาวิถีชีวิตของชาวมุสลิมผู้ย้ายถิ่นใน กรุงเทพมหานคร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ทั่วไปของการวิจัยนี้ เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชาวมุสลิมผู้ย้ายถิ่นใน กรุงเทพมหานคร และมีวัตถุประสงค์เฉพาะด้านดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาในภาพรวมของชาวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมุสลิมผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาการปรับตัว ของชาวมุสลิมผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร
4. เพื่อศึกษาผลกระทบของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวมุสลิมผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้ มุ่งศึกษาวิถีชีวิตของชาวมุสลิมเฉพาะผู้ย้ายถิ่นจากจังหวัดในภาคต่าง ๆ เข้ามาอาศัยอยู่ หรือเข้ามาประกอบอาชีพในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 6 เดือน ดังนั้น กลุ่มตัวอย่างจึงไม่ใช่บุคคลที่เกิดในเขตกรุงเทพมหานคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

การวิจัยครั้งนี้ จะได้อาพรวมของความเป็นมาของชาวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร ทราบความเป็นอยู่ของชาวมุสลิมผู้ย้ายถิ่น การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นและผลกระทบของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวมุสลิม ผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร ซึ่งผลการวิจัยอาจนำไปใช้ในการกำหนดนโยบาย และวางแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร

วิธีการวิจัย

ในการวิจัยนี้ จะใช้วิธีการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพผสมผสานกัน เพื่อที่จะให้ได้ ข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์ในประเด็นที่จะศึกษา

การดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- ก. การย้ายถิ่น
- ข. การปรับตัวหลังจากย้ายถิ่น
- ค. ศาสนาอิสลามและชาวมุสลิม

ตอนที่ 2 ศึกษาและวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่นของชาวมุสลิมใน ภาพรวมที่เข้าไปอยู่ในเมืองหลวงของประเทศไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ตอนที่ 3 ศึกษาความเป็นอยู่ การปรับตัว และผลกระทบที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวมุสลิม ผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร การวิจัยตอนที่ 3 แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การวิจัยเชิงสำรวจ เป็นการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยใช้แบบสอบถามเป็น เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล รายละเอียดของการวิจัยตอนที่ 3 ส่วนที่ 1 มีดังนี้

1. การเลือกกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากเป็นการยากที่จะระบุ หรือชี้บ่งว่า ผู้ใด เป็นมุสลิมผู้ย้ายถิ่น การเลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้ จึงเป็นการเลือกตัวอย่างแบบบอกต่อ (Snowball Sampling) โดยมีจุดเริ่มต้น 4 แห่งดังนี้

- ก. กองวิเทศสัมพันธ์ สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงศึกษาธิการ
- ข. สำนักงานเลขาธิการกรม กรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม
- ค. บริเวณมัสยิด ยามี่อัลอิสลาม หน้ามหาวิทยาลัยรามคำแหง
- ง. ชุมชนการเคหะทุ่งสองห้อง เขตดอนเมือง

2. ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ได้ตัวอย่างทั้งสิ้น 148 คน แต่มีข้อมูลที่สมบูรณ์สามารถใช้วิเคราะห์ได้ 141 คน

3. เครื่องมือ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบ และแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งให้ผู้ตอบประเมินตนเอง รวมเป็นแบบสอบถามทั้งสิ้นจำนวน 82 ข้อ ในการสร้างแบบสอบถามนั้น ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามฉบับร่าง ไปทดลองใช้กับชาวมุสลิมทั่ว ๆ ไป จำนวน 15 คน เพื่อหาความเป็นปรนัยของแบบสอบถาม และได้มาปรับปรุงแก้ไขเพื่อเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ต่อไป

4. การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยคอมพิวเตอร์ ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร โดยใช้โปรแกรม SPSS - X

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (t - test) การวิเคราะห์ความแปรปรวนแบบทางเดียว (One - Way Analysis of Variance) ถ้าหากค่า F ในการวิเคราะห์ความแปรปรวนมีนัยสำคัญทางสถิติ จะเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe)

5. การให้คะแนนและการแปลความหมายของคะแนน

ในแบบสอบถามในลักษณะที่เป็นการประเมินตนเองนั้น มีเกณฑ์การให้คะแนน

ดังนี้

- ถ้าตอบในช่อง "มากที่สุด" ให้ 5 คะแนน
- ถ้าตอบในช่อง "มาก" ให้ 4 คะแนน
- ถ้าตอบในช่อง "ปานกลาง" ให้ 3 คะแนน
- ถ้าตอบในช่อง "น้อย" ให้ 2 คะแนน
- ถ้าตอบในช่อง "น้อยที่สุด" ให้ 1 คะแนน

สำหรับการแปลความหมายของคะแนนนั้น พิจารณาจากค่าเฉลี่ย โดยมีเกณฑ์ในการแปลความหมายของค่าเฉลี่ยดังนี้

1.00 - 1.49	หมายถึง	น้อยที่สุด
1.50 - 2.49	หมายถึง	น้อย
2.50 - 3.49	หมายถึง	ปานกลาง
3.50 - 4.49	หมายถึง	มาก
4.50 - 5.00	หมายถึง	มากที่สุด

ส่วนที่ 2 การศึกษารายกรณี เป็นการศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับบุคคลจำนวน 9 คน โดยวิธีการดังนี้

- ก. การสังเกต
- ข. การสัมภาษณ์
- ค. การสอบถามบุคคลที่เกี่ยวข้องกับตัวอย่าง

ศึกษาเป็นเวลาประมาณ 2 เดือน โดยเจาะจงเลือกกลุ่มตัวอย่างดังนี้

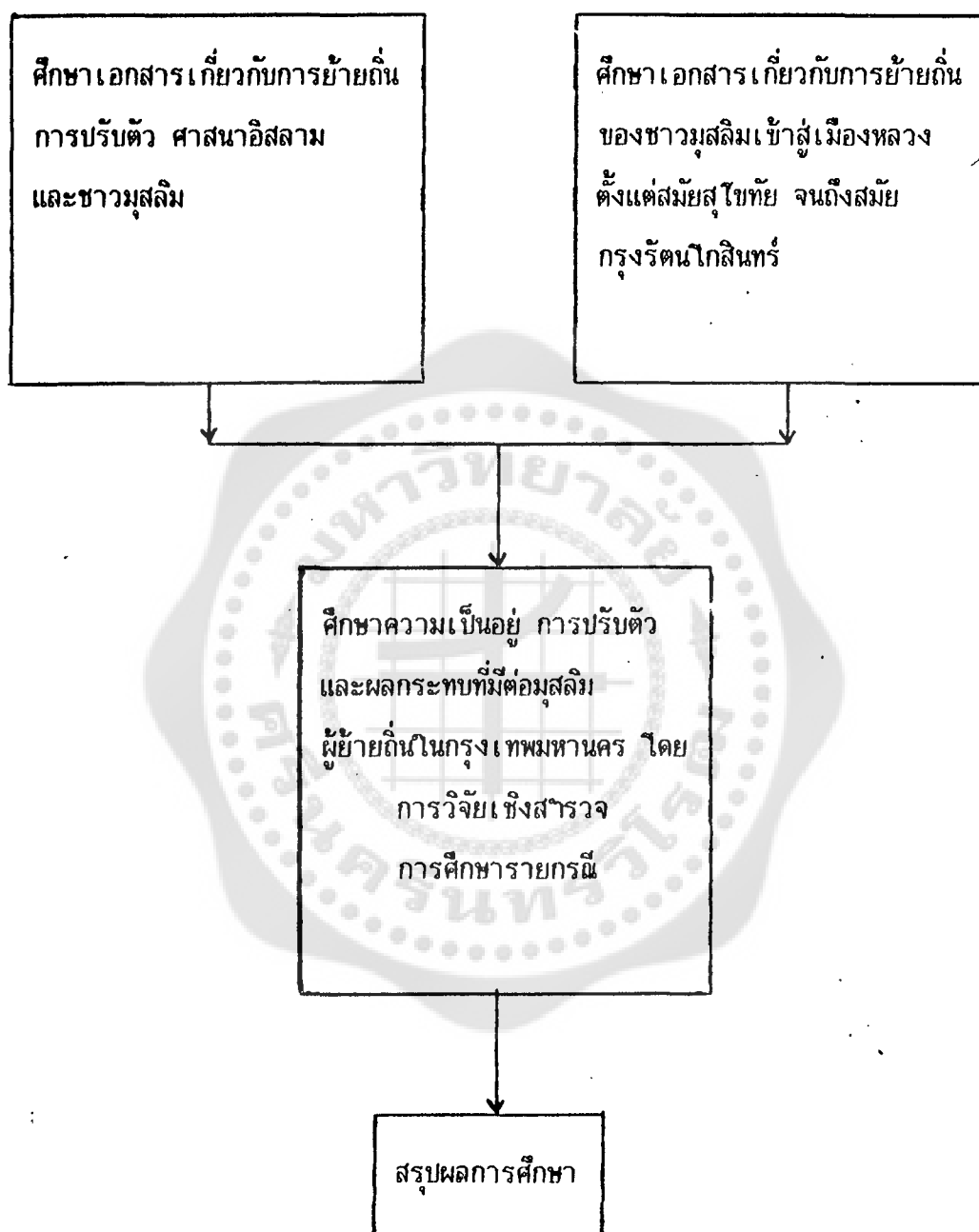
สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 1 คน

สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษา หรือ ปวท. จำนวน 6 คน

สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 2 คน

ทั้งนี้การเลือกกรณีศึกษานั้น มุ่งจะให้ความแตกต่างกันในเรื่องเพศ อายุ ระยะเวลาในการย้ายมากรุงเทพฯ และภูมิลำเนาเดิม

ขั้นตอนของการวิจัยสามารถเขียนเป็นแผนภาพได้ดังนี้

รูปที่ 1 ขั้นตอนของการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. อิสลาม เป็นชื่อของศาสนา
2. มุสลิม คือ บุคคลที่นับถือศาสนาอิสลาม
3. การย้ายถิ่น หมายถึง การอพยพจากจังหวัดในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศ มาอยู่ในกรุงเทพมหานครเป็นเวลา ไม่น้อยกว่า 1 ปี
4. ผู้ย้ายถิ่น หมายถึง ชาวมุสลิมที่ย้ายถิ่นจากส่วนภูมิภาคมาอยู่ในกรุงเทพมหานคร
5. อัลลอฮ์ เป็นพระนามของพระผู้เป็นเจ้าในศาสนาอิสลาม
6. มุฮัมมัด เป็นพระนามของศาสดา (นบี) ผู้รับโองการจากพระผู้เป็นเจ้า (อัลลอฮ์) และทำหน้าที่ประกาศหรือเผยแพร่ศาสนาอื่น ๆ
7. อัลกุรอาน เป็น คัมภีร์ในศาสนาอิสลามที่พระองค์อัลลอฮ์ประทานให้แก่มนุษยชาติ

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยนี้ จะนำเสนอใน 5 ประเด็น

คือ

1. การย้ายถิ่น
2. การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น
3. ความรู้พื้นฐานบางประการเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม
4. ข้อมูลบางประการเกี่ยวกับมุสลิมในประเทศไทย
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แต่ละประเด็นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การย้ายถิ่น

ความหมายของการย้ายถิ่น

ได้มีผู้ให้ความหมายของการย้ายถิ่น (Migration) ไว้ดังนี้

1. การย้ายถิ่น หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยของประชาชนจากทำเลที่ตั้งแห่งหนึ่ง ไปสู่ทำเลที่ตั้งอีกแห่งหนึ่ง (Schrag, Larsen and Catton. 1968 : 697)

2. การย้ายถิ่น หมายถึง การเคลื่อนย้ายอย่างถาวรของบุคคลไปอยู่ในสถานที่แห่งใหม่ การเคลื่อนย้ายที่ถือว่าเป็นการย้ายอย่างถาวรนั้น ผู้ที่ย้ายถิ่นจะต้องพำนักอยู่ในสถานที่แห่งใหม่เป็นเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี (Petersen and Thomas. 1972 : 286)

3. การย้ายถิ่น หมายถึง การเคลื่อนย้ายของประชาชนจากพื้นที่ ตามสภาพภูมิศาสตร์แห่งหนึ่ง ไปยังพื้นที่ตามสภาพภูมิศาสตร์อีกแห่งหนึ่ง โดยทั่วไปแล้วการย้ายถิ่น มักจะหมายถึง การเคลื่อนย้ายของประชาชนจากประเทศหนึ่งไปยังอีกประเทศหนึ่ง (Popenoe. 1986 : 484)

4. การย้ายถิ่น หมายถึง การเคลื่อนย้ายของบุคคล หรือของกลุ่มบุคคลจากสถานที่อยู่อาศัยแห่งหนึ่ง ไปยังสถานที่อยู่อาศัยอีกแห่งหนึ่ง โดยที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้น มีความตั้งใจที่จะอาศัยอยู่ในสถานที่แห่งใหม่เป็นการถาวรในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (Ritzer, Kammeyer and Yetman. 1987 : 491)

จากความหมายของการย้ายถิ่นตามที่กล่าวมาแล้ว อาจสรุปได้ว่า การย้ายถิ่น หมายถึงการเคลื่อนย้ายของบุคคล หรือกลุ่มบุคคลจากสถานที่แห่งหนึ่ง ไปยังสถานที่อีกแห่งหนึ่ง และพักอาศัยในสถานที่แห่งใหม่อย่างถาวรในช่วงระยะเวลาไม่น้อยกว่า 1 ปี การย้ายถิ่นนั้น อาจเป็นการย้ายถิ่นภายในประเทศ หรือระหว่างประเทศก็ได้

ประเภทของการย้ายถิ่น

การย้ายถิ่นสามารถจำแนกได้หลายประเภททั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการจำแนก มีผู้ให้แนวคิดเกี่ยวกับประเภทของการย้ายถิ่นไว้ดังนี้

บาร์ท และโนล (Feagin. 1978 : 24 ; citing Bart and Noel. 1972 : 336) ได้จำแนกการย้ายถิ่นออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. การนำเข้าเป็นทาส
2. การถูกบังคับเอา ไปใช้แรงงาน
3. การทำสัญญาให้เคลื่อนย้ายมาเป็นแรงงาน
4. การเคลื่อนย้ายของคนพลัดถิ่น และผู้ลี้ภัย
5. การย้ายถิ่นโดยความสมัครใจ

เดวิส (Davis. 1955 : 589 - 591) ได้จำแนกการย้ายถิ่นออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. การรุกราน การย้ายถิ่นประเภทนี้ ผู้ย้ายถิ่นเป็นผู้วัฒนธรรมหรือกำลังทหารเหนือกว่ากลุ่มเจ้าของถิ่นเดิม จึงเข้ามาในฐานะผู้รุกรานเข้ามาปกครอง อย่างไรก็ตามการมีฐานะเหนือกว่าของผู้รุกรานจะมีอยู่เพียงช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น เพราะหลังจากนั้นแล้ว

จะเกิดการแต่งงานระหว่างผู้รุกรานกับเจ้าของถิ่นเดิม ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมในเวลาต่อมา ลักษณะของผู้รุกราน เช่น มุสลิมในสเปน สเปนในเม็กซิโก อาร์ยันในอินเดีย เป็นต้น

2. การเข้ามาอยู่แทนที่ การรุกรานมีผลทำให้ผู้ที่อยู่ในถิ่นเดิม ต้องกลายเป็นผู้ถูกปกครองโดยผู้รุกราน ผู้ถูกปกครองซึ่งเป็นเจ้าของถิ่นเดิมอาจเป็นคนกลุ่มใหญ่ ดังเช่นในแอฟริกาใต้ หรืออาจเป็นคนกลุ่มน้อย ดังเช่น ในนิวซีแลนด์ ในการปกครองระบบใหม่ แต่ในบางครั้ง คนที่อยู่ดั้งเดิมก็อาจถูกผู้รุกรานเข้ามาแย่งอยู่ในที่ ๆ ตนเคยอยู่มาก่อน โดยที่คนที่อยู่ในถิ่นเดิมอาจถูกกำจัดให้หมดไป หรืออาจถูกผลักดันให้ไปอยู่ในดินแดนแห่งใหม่

3. การถูกบังคับเอามาใช้เป็นแรงงาน ในบางครั้งการย้ายถิ่นมิได้เกิดจากความสมัครใจ หรือความเต็มใจของผู้ย้ายถิ่น แต่ที่ต้องย้ายถิ่นเพราะมีกลุ่มบุคคล ที่มีอำนาจเหนือกว่าต้องการนำบุคคลเหล่านั้นไปใช้เป็นแรงงานในท้องถิ่นของผู้มีอำนาจเหนือกว่า ดังจะเห็นได้จากการนำบุคคลเข้ามาเป็นทาส หรือเอามาใช้ขุดคลองสร้างทางรถไฟ จึงมักจะเป็นสาเหตุที่สำคัญของการย้ายถิ่น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจน ได้แก่ การนำเข้าไพร่จากแอฟริกา ประมาณ 10 - 20 ล้านคน เข้ามาเป็นทาสในอเมริกาในช่วงปี ค.ศ. 1550 - 1850

4. การย้ายถิ่นของบุคคลโดยอิสระ การย้ายถิ่นประเภทนี้ผู้ย้ายถิ่น ย้ายโดยความสมัครใจ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะความกดดันทางการเมือง หรือเพราะต้องการแสวงหาเสรีภาพที่ตนต้องการในบางประการ ปรากฏการณ์ที่เห็นได้ชัดเจนของการย้ายถิ่นประเภทนี้ ได้แก่ การย้ายถิ่นของชาวยุโรปไปยังออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ แอฟริกาใต้ และสหรัฐอเมริกา เป็นต้น

5. การย้ายถิ่นแบบควบคุม การย้ายถิ่นประเภทนี้เป็นการย้ายถิ่นอีกประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นภายหลังจากการย้ายถิ่นของบุคคลโดยอิสระ ซึ่งเป็นการย้ายถิ่นที่ผู้ย้ายถิ่นสมัครใจ หรือมีเสรีภาพที่จะย้ายไปอยู่ในถิ่นอื่น การย้ายถิ่นประเภทนี้ ผู้ที่จะย้ายถิ่นไม่สามารถจะย้ายถิ่นได้โดยอิสระ เพราะเนื่องมาจากเกิดลัทธิชาตินิยมของแต่ละประเทศ รวมทั้งประเทศต่าง ๆ มีข้อบังคับเกี่ยวกับผู้ที่เข้าประเทศของตน หรือผู้ที่ย้ายออกจากประเทศของตนไปยังประเทศอื่น ๆ จึงทำให้มีการควบคุมจำนวนและประเภทของบุคคลที่จะย้ายออกไปจากประเทศ หรือย้ายเข้ามาอยู่ในประเทศ เช่น การขยายอาณัติจักรของญี่ปุ่น โดยการส่งชาวญี่ปุ่นจำนวน 2 แสนคน ไปยังบราซิล ในปี ค.ศ. 1907 หรือสหรัฐอเมริกา จำกัดจำนวนคนย้ายถิ่นเข้า ไปอยู่ในประเทศ เป็นต้น

ปีเตอร์เซ่น (Petersen. 1958 : 256 - 266) ได้จำแนกการย้ายถิ่นออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. การถูกบังคับให้ย้ายถิ่น
2. การเข้ามาอยู่แทนที่
3. การหนีออกไปอยู่ในถิ่นอื่น
4. การนำเข้าเป็นทาส
5. การนำเข้าเป็นแรงงานไร้ฝีมือ

แวน เดน เบอร์กเก้ (Van den Berghe. 1976 : Chapter 1) ได้แบ่งการย้ายถิ่นออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. การรุกรานทางทหาร
2. การขยายดินแดน หรือขยายอาณาจักร
3. การย้ายถิ่นโดยความสมัครใจ
4. การย้ายถิ่นโดยไม่สมัครใจ

นอกจากนั้น มาร์เดน และ เมเยอร์ (Marden and Meyer. 1968 : 11 - 19) ได้จำแนกประเภทของการย้ายถิ่นออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. การนำเข้าเป็นทาส
2. การผนวกดินแดน
3. การเอามาเป็นอาณานิคม
4. การย้ายถิ่นโดยความสมัครใจ

จากการจำแนกประเภทของการย้ายถิ่นที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า อาจจำแนกประเภทของการย้ายถิ่นออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ การย้ายถิ่นโดยความสมัครใจ และการย้ายถิ่น โดยการถูกบังคับ การย้ายถิ่นโดยความสมัครใจ มักจะเป็นผลมาจากการเมือง เศรษฐกิจและสังคม สำหรับการย้ายถิ่นโดยการถูกบังคับนั้น มักจะเป็นผลมาจากการแสวงหา ดินแดน อาณาจักร หรือทหาร

สาเหตุของการย้ายถิ่น

มีแนวคิดสำคัญ ๆ เกี่ยวกับสาเหตุของการย้ายถิ่น ดังต่อไปนี้

เบอร์แทรนด์ (Bertrand. 1968 : 385) เห็นว่ามีปัจจัยสำคัญสองประการที่เป็นสาเหตุของการย้ายถิ่น คือ

1. ปัจจัยที่เป็นแรงดึงดูด (Pull Factors) ปัจจัยประเภทนี้เป็นปัจจัยที่จะดึงดูดบุคคลจากถิ่นอื่นให้ย้ายจากถิ่นเดิมของตนให้เข้าไปอยู่ในถิ่นใหม่ โดยที่ในถิ่นใหม่มีสิ่งที่สามารถสนองความต้องการของผู้ย้ายถิ่นได้ดีกว่าในถิ่นเดิม แรงดึงดูดที่สำคัญ เช่น โอกาสที่จะมีงานทำ ความสะดวกสบายในชีวิต หรือการมีเสรีภาพในบางประการ เป็นต้น จึงเห็นได้ว่าเมืองใหญ่ ๆ นั้น จะมีปัจจัยที่เป็นแรงดึงดูดให้ผู้ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่เป็นจำนวนมาก

2. ปัจจัยที่เป็นแรงผลัก (Push Factors) ปัจจัยประเภทนี้มีลักษณะตรงกันข้ามกับปัจจัยที่เป็นแรงดึงดูด กล่าวคือ จะเป็นปัจจัยที่ผลักดันหรือบังคับให้บุคคล หรือกลุ่มบุคคลให้ละทิ้งถิ่นเดิมของตนไปอยู่สถานที่แห่งใหม่ ตัวอย่างของการย้ายถิ่น ซึ่งเกิดจากแรงผลัก เช่น การย้ายถิ่นของประชาชนในประเทศที่มีการปกครองแบบเผด็จการ เพราะประชาชนที่ย้ายถิ่นเหล่านั้น ไม่ต้องการที่จะสนองความต้องการของผู้มีอำนาจที่ปกครองแบบเผด็จการได้

ทอมสัน และลูว์ส์ (Bertrand. 1969 : 385 ; citing Thomson and Lewis. 1965 : 479 - 480) ได้อธิบายถึงสาเหตุที่สำคัญ 5 ประการของการย้ายถิ่น ดังนี้

1. ความต้องการที่จะปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจให้ดีขึ้นกว่าเดิม
2. ความต้องการที่จะเป็นอิสระ จากการถูกกดขี่ทางการเมือง
3. การไม่สามารถจะปรับตัวให้เข้ากับชีวิตภายในครอบครัว หรือชุมชนได้
4. ความต้องการที่จะได้รับเสรีภาพในการปฏิบัติตามความเชื่อและการนับถือศาสนา
5. การได้รับแรงบีบคั้นหรือถูกกดขี่ทางทหาร หรือจากความต้องการของประเทศชาติ

ประเทศชาติ

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่า การเมือง การปกครอง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม เป็นสาเหตุที่สำคัญของการย้ายถิ่น

การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น

โดยปกติแล้ว การปรับตัวของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ย้ายจากถิ่นเดิม มาอยู่ถิ่นใหม่ ซึ่งมีผู้ที่อาศัยอยู่แล้วย่อมจะต้องเกิดขึ้น เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมใหม่ได้อย่างเป็นสุข องค์ประกอบทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม เช่น ภาษา และศาสนา ต่างก็มีอิทธิพลต่อการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น (Feagin. 1978 : 24)

ทฤษฎีเกี่ยวกับการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น มี 2 กลุ่ม ดังนี้ (Feagin. 1978 : 26)

1. กลุ่มทฤษฎีการปรับตัวได้อย่างมีระเบียบ (Order Theories)
2. กลุ่มทฤษฎีอำนาจและความขัดแย้ง (Power - Conflict Theories)

กลุ่มทฤษฎีการปรับตัวได้อย่างมีระเบียบ

ทฤษฎีการปรับตัวได้อย่างมีระเบียบเป็นทฤษฎีที่กล่าวถึง การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น โดยการผสมกลมกลืน (Assimilation) ให้เข้ากับกลุ่มคนที่อยู่ดั้งเดิม และเป็นวิธีการปรับตัวได้อย่างเป็นระเบียบ โดยไม่ทำให้เกิดความขัดแย้งใด ๆ ระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับผู้อาศัยอยู่แต่เดิม ทฤษฎีสำคัญในกลุ่มนี้ คือ ทฤษฎีการผสมกลมกลืน (Assimilation Theories) ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

ทฤษฎีการผสมกลมกลืน

การผสมกลมกลืน หมายถึง การกลืนกลุ่มคนที่ย้ายเข้ามาอยู่ใหม่ ให้งลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมของคนที่อยู่เดิม (Popenoe. 1986 : 281) วัตถุประสงค์ของการทำให้เกิดการผสมกลมกลืนระหว่างคนที่อยู่เดิมกับผู้ย้ายถิ่นมาอยู่ใหม่ ก็เพื่อทำให้สังคมนั้นเป็นสังคมที่มีความเป็นเอกพันธ์ (Homogeneous) (Ritzer, Kammeyer and Yetman. 1987 : 272) การผสมกลมกลืน มักจะเกิดขึ้นใน 2 ลักษณะ ลักษณะแรกนั้นผู้ย้ายถิ่น ปรับสังคมและวัฒนธรรมเดิมของตนให้สอดคล้องกับสังคมและวัฒนธรรมของคนที่อยู่เดิม ลักษณะที่สองคือ การผสมกันระหว่างวัฒนธรรมของผู้ย้ายถิ่นและวัฒนธรรมของคนอยู่เดิมให้เป็นวัฒนธรรมใหม่ (Popenoe. 1986 : 283)

เนื่องจากการผสมกลมกลืนมิใช่ปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เกี่ยวข้องกับกระบวนการหลาย ๆ อย่าง ดังนั้น การผสมกลมกลืนโดยทั่วไปมักจะมี 2 ประเภทคือ (Ritzer, Kammeyer and Yetman. 1987 : 272 - 273)

1. การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Cultural Assimilation) เป็นการปรับวัฒนธรรมของผู้ย้ายถิ่นให้เข้ากับวัฒนธรรมของผู้ที่อยู่เดิม เช่น ค่านิยม ความเชื่อ ภาษาและพฤติกรรม แม้ว่าผู้ย้ายถิ่นจะผสมกลมกลืนไปกับวัฒนธรรมใหม่ แต่ไม่จำเป็นจะได้รับการยอมรับให้เข้าเป็นสมาชิกในสังคม สโมสร หรือสถาบันระดับท้องถิ่นได้อย่างกว้างขวาง การใช้ภาษาและวัฒนธรรมเดียวกันมิได้เป็นหลักประกันว่า ผู้ย้ายถิ่นจะได้รับการยอมรับเข้าเป็นสมาชิกของชุมชน ชุมชน สโมสร ของผู้อยู่เดิม

2. การผสมกลมกลืนทางโครงสร้าง (Structural Assimilation) เกิดขึ้นเมื่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ย้ายถิ่นและผู้อยู่เดิม ที่มีภูมิหลังทางเชื้อชาติที่แตกต่างกันเกิดขึ้น ซึ่งจะเกิดเป็น 2 แบบ แบบแรกคือ การผสมกลมกลืนทางโครงสร้างในด้านพฤติกรรม ซึ่งหมายถึง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยกัน เช่น การเรียนหนังสือ การทำงาน องค์กรทางการเมือง ชุมชนที่อาศัย หรือการพักผ่อนในที่สาธารณะ แต่การเป็นสมาชิกในกลุ่มพฤติกรรมเหล่านี้ ไม่จำเป็นจะต้องเกี่ยวข้องกับกลุ่มปฐมนิคม เช่น การคบหาสมาคมแบบไม่เป็นทางการ การแต่งงาน ระหว่างกัน การผสมกลมกลืนทางโครงสร้างในแบบที่ 2 ซึ่งเป็นด้านปฐมนิคมจะเกิดขึ้นเมื่อความสัมพันธ์ระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับผู้อยู่เดิมในลักษณะที่กล่าวมาแล้วเกิดขึ้น

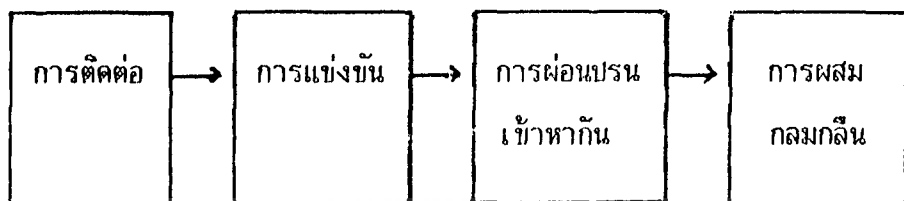
ตัวแบบ (Model) ที่สำคัญของทฤษฎีการผสมกลมกลืนมี 4 ตัวแบบ คือ

1. ตัวแบบวงจรความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติ (Race Relation Cycle Model)
2. ตัวแบบของกอร์ดอน (Gordon's Model)
3. ตัวแบบพหุวัฒนธรรม (Cultural Pluralism Model)
4. ตัวแบบทางชาติพันธุ์ (Ethnogenesis Model)

1. ตัวแบบวงจรความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติ

ตัวแบบนี้เป็นแนวคิดของปาร์ค (Park. 1950) ซึ่งมีความเห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างคนชาติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสมัยโบราณ หรือในสมัยปัจจุบัน ล้วนแล้วแต่เกิดจาก

การย้ายถิ่น ความสัมพันธ์ของกลุ่มเชื้อชาติต่าง ๆ นี้ บอร์ดเรียกว่า วงจรความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติ (Race Relation Cycle) แบบแผนวงจรความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติเป็นดังนี้ (Feagin. 1978 : 27 - 28 ; citing Park. 1950)

รูปที่ 2 วงจรความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติ

จากรูปจะเห็นว่า วงจรความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติจะเริ่มต้น จากขั้นแรกคือ การติดต่อ (Contact) เป็นขั้นที่ผู้ย้ายถิ่นและผู้อยู่เดิมมาพบปะกัน เกิดการติดต่อกันขึ้นระหว่างบุคคลที่เข้ามาอยู่ในสังคมเดียวกัน ขั้นต่อไปคือการแข่งขัน (Competition) ซึ่งโดยมากเป็นการแข่งขันในทางเศรษฐกิจ ในขั้นนี้การแข่งขันและความขัดแย้งจะเกิดจากการติดต่อกันระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับผู้อยู่เดิม ในขั้นที่สามเป็นขั้นของการผ่อนปรนเข้าหากัน (Accommodation) เป็นขั้นของการปรับตัวเพื่อสร้างและพัฒนาระเบียบทางสังคมขึ้นมา เพื่อควบคุมการแข่งขันระหว่างกลุ่มและในขั้นสุดท้ายคือ การผสมกลมกลืน (Assimilation) ซึ่งเป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไป การผสมกลมกลืนในความเห็นของบอร์ด ก็คือการหลอมรวมความรู้สึกรักใคร่ ศรัทธา ตลอดจนประสบการณ์ต่าง ๆ ของบุคคลเข้าด้วยกันในการดำเนินชีวิตที่อยู่บนวิถีทางของการมีวัฒนธรรมร่วมกัน การผสมกลมกลืนในขั้นสุดท้ายนั้น บอร์ดเปรียบเทียบกับเหมือนหม้อใบใหญ่ที่จะหลอมรวมผู้ย้ายถิ่น และผู้ที่อยู่เดิมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

2. ตัวแบบของกอร์ดอน

กอร์ดอน (Gordon. 1964 : 71 - 73) มีแนวคิดว่าการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นในสังคมใหม่โดยการผสมกลมกลืนนั้น เป็นกระบวนการที่มีอยู่ 7 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Cultural Assimilation)

เป็นการเปลี่ยนแปลงแบบแผนทางวัฒนธรรมของผู้ย้ายถิ่นให้เป็นไปตามแบบแผนทางวัฒนธรรมของกลุ่มคนในส่วที่คล้ายกัน

ขั้นที่ 2 การผสมกลมกลืนทางโครงสร้าง (Structural Assimilation)

เป็นขั้นที่ผู้ย้ายถิ่นแทรกซึมรวมเข้ากับสังคมของผู้ที่อยู่เดิมได้ในระดับกลุ่มปรมุขมิ ได้รับการยอมรับให้เป็นสมาชิกของสโมสร สมาคม หรือสถาบันระดับท้องถิ่น

ขั้นที่ 3 การผสมกลมกลืนโดยการแต่งงาน (Marital Assimilation)

เป็นการแต่งงานกันระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับผู้ที่อยู่เดิม

ขั้นที่ 4 การผสมกลมกลืนทางเอกลักษณ์ (Identification

Assimilation) เป็นการผสมกลมกลืนในขั้นที่ผู้ย้ายถิ่นพัฒนาเอกลักษณ์ของตนเองให้เป็นแบบเดียวกับเอกลักษณ์ของสังคมที่ผู้ย้ายถิ่นเข้า ไปอยู่ใหม่ เป็นการที่ผู้ย้ายถิ่นพัฒนาความรู้สึกในด้านการเป็นประชากรของท้องถิ่นใหม่อย่างเต็มที่

ขั้นที่ 5 การผสมกลมกลืนทางด้านทัศนคติ (Attitude Receptional

Assimilation) ในขั้นนี้เป็นการที่ผู้ย้ายถิ่นปราศจากอคติ และความคิดแบบเดิมที่ติดตัวมานานต่อสังคมที่เข้า ไปอยู่ใหม่ ผู้ย้ายถิ่นมีทัศนคติไม่แตกต่างจากบุคคลที่อยู่เดิม

ขั้นที่ 6 การผสมกลมกลืนทางด้านพฤติกรรม (Behavioral Receptional

Assimilation) ในขั้นนี้ผู้ย้ายถิ่นมีพฤติกรรมไม่แตกต่างจากพฤติกรรมของผู้ที่อยู่เดิม ไม่มีการแบ่งแยกระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับผู้อยู่เดิม โดยปราศจากการถือเขาถือเรา

ขั้นที่ 7 การผสมกลมกลืนทางด้านความเป็นพลเมือง (Civic

Assimilation) การผสมกลมกลืนในขั้นสุดท้ายนี้ เป็นผลทำให้ผู้ย้ายถิ่นไม่มีความขัดแย้งทางค่านิยมและความขัดแย้งทางอำนาจกับประชาชนในสังคมที่ตนเข้า ไปอยู่ใหม่

3. ตัวแบบพหุวัฒนธรรม

การผสมกลมกลืนตามตัวแบบพหุวัฒนธรรมนี้ คอลเลน (Feagin. 1978 :

31 ; citing Kallen. 1924 : 124 - 125) มีความเห็นว่า ผู้ย้ายถิ่นไม่จำเป็นต้องถูกบังคับให้กลืนไปทั้งหมดกับวัฒนธรรมของผู้ที่อยู่เดิม ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมเดิมของผู้ย้ายถิ่นเป็นสิ่งที่มิคว่ำค่าต่อความมีศักดิ์ศรีของบุคคลและความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตนของ

ผู้ย้ายถิ่น และในขณะเดียวกัน ก็ยังมีความสำคัญต่อสังคมที่ผู้ย้ายถิ่นเข้าไปอยู่ใหม่อีกด้วย ดังนั้น การผสมกลมกลืนตามตัวแบบพหุวัฒนธรรม จึงเป็นความกลมกลืนในบางส่วนโดยที่ผู้ย้ายถิ่นยังคงสามารถ คารังวัฒนธรรมเดิมบางอย่างของตนไว้ได้ โดยผู้ย้ายถิ่นก็มีวัฒนธรรมของตน และผู้อยู่เดิมก็มีวัฒนธรรมของตน แต่อยู่ร่วมกันในสังคมเดียวกันปฏิบัติหน้าที่ในสังคมใหญ่อย่างเท่าเทียมกัน การผสมกลมกลืนในลักษณะนี้ เป็นการยอมรับวัฒนธรรมย่อย (Sub - cultures)

4. ตัวแบบทางชาติพันธุ์

ตัวแบบทางชาติพันธุ์ เป็นตัวแบบการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นแบบก้าวหน้า ซึ่งเป็นตัวแบบที่มีความสลับซับซ้อนมากกว่าตัวแบบอื่น ๆ ที่กล่าวมาแล้ว กรีลีย์ (Greeley. 1974 : 309) มีความเห็นว่า ผู้ย้ายถิ่นและผู้อยู่เดิมควรจะมีวัฒนธรรมที่ถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมร่วมกัน ตัวแบบตามแนวคิดของกรีลีย์ เป็นดังนี้

จากรูปร่างต้นจะเห็นได้ว่า ในระยะแรกนั้นผู้ย้ายถิ่นและผู้อยู่เดิมจะมีวัฒนธรรมร่วมกันเพียงเล็กน้อย แต่หลังจากที่ผู้ย้ายถิ่นและผู้อยู่เดิมมีปฏิสัมพันธ์กันในโรงเรียนที่เรียนด้วยกัน ตลอดจนอิทธิพลของสื่อต่าง ๆ เป็นเวลาหลายชั่วอายุคนต่อมา เป็นผลให้ผู้ย้ายถิ่นและผู้อยู่เดิมมีวัฒนธรรมร่วมกันมากขึ้น

อย่างไรก็ตามแม้ว่ากระบวนการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นเพื่อให้เข้ากับวัฒนธรรมของผู้ที่อยู่เดิมดำเนินไปได้ไม่ว่าจะเป็นระยะเวลาานเท่าใดก็ตาม ก็ไม่อาจทำให้คุณลักษณะบางประการของผู้ย้ายถิ่นหายไปได้หมด แต่จะยังคงมีอยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์นั้นตลอดไป

กลุ่มทฤษฎีอำนาจและความขัดแย้ง

ทฤษฎีที่เกี่ยวกับการผสมกลมกลืนที่กล่าวมาแล้ว เป็นทฤษฎีที่ไม่ได้ให้ความสนใจต่อความขัดแย้งระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับผู้ที่อยู่เดิม ทั้งนี้เพราะทฤษฎีการผสมกลมกลืนเชื่อว่าการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นจะดำเนินไปด้วยความราบรื่น โดยที่ผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมของผู้ที่อยู่เดิมได้อย่างสันติ และในขณะที่เดียวกันก็จะเกิดความเท่าเทียมกันระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับผู้ที่อยู่เดิม แต่นักทฤษฎีที่เกี่ยวกับความขัดแย้งทางอำนาจและความขัดแย้งทางเศรษฐกิจจะให้ความสนใจต่อความขัดแย้งระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับผู้ที่อยู่เดิม โดยจะเน้นถึงปัญหาเกี่ยวกับความไม่เท่าเทียมกันทางด้านเศรษฐกิจและด้านการเมืองของกลุ่มผู้ย้ายถิ่น และยังให้ความสนใจในปัญหาเกี่ยวกับการรวมกันให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างผู้ย้ายถิ่นกับผู้อยู่เดิม (Feagin, 1978 : 36 - 42)

ตัวแบบที่สำคัญของทฤษฎีอำนาจและความขัดแย้งได้แก่ตัวแบบการเป็นอาณานิคมภายใน (Internal Colonialism Model)

ตัวแบบการเป็นอาณานิคมภายใน

ตัวแบบการเป็นอาณานิคมภายในพัฒนาขึ้นมาเพื่อใช้อธิบายปัญหาที่ยุ้งยากซับซ้อนเกี่ยวกับการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นซึ่งตัวแบบต่าง ๆ ในทฤษฎีการผสมกลมกลืนไม่สามารถอธิบายได้ โดยเฉพาะในกรณีของชาวอเมริกันที่ไม่ใช่ผิวขาว

นักสังคมวิทยาในระยะต่อมาเริ่มมีความเห็นว่าตัวแบบต่าง ๆ ของทฤษฎีการผสมกลมกลืนไม่สามารถอธิบายสิ่งที่เกิดขึ้นกับชาวอเมริกันที่ไม่ใช่ผิวขาวได้อย่างเพียงพอ และยังมีความเห็นอีกว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยากที่จะเกิดการผสมกลมกลืนอย่างช้า ๆ ระหว่างชาวอเมริกันผิวขาวกับชาวอเมริกันที่ไม่ใช่ผิวขาว ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่าชาวอเมริกันที่ไม่ใช่ผิวขาว ย้ายถิ่นมาสหรัฐอเมริกาด้วยการบังคับ เพื่อเอามาเป็นทาส และการปรับตัวของชาวอเมริกันที่ไม่ใช่ผิวขาว ในเวลาต่อมาก็มิได้อยู่บนพื้นฐานของความเท่าเทียมกันทางเศรษฐกิจและการเมือง

การเป็นอาณานิคมภายในจะเริ่มจากการได้รับเสรีภาพของประเทศที่ตกเป็นอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจในยุโรป การปล่อยให้ประเทศอาณานิคมเป็นอิสระมิได้หมายถึงการสิ้นสุดของการปกครองแบบกดขี่ ทั้งนี้เพราะผู้ที่ตั้งถิ่นฐานในอาณานิคม ซึ่งเป็นคนที่มาจากประเทศที่เคยปกครองอาณานิคมนั้นอยู่ ยังคงอาศัยอยู่ในอาณานิคมที่เป็นอิสระต่อไป ตลอดจนผู้สืบเชื้อสายต่อมาก็ยังคงอาศัยอยู่ในอาณานิคมนั้นเช่นกัน สภาพการณ์จึงเปลี่ยนจากอาณานิคมภายนอกมาเป็นอาณานิคมภายใน ในประเทศที่เพิ่งจะได้รับเอกราชใหม่ ๆ การปกครองจะตกอยู่ในอำนาจของผู้มีอิทธิพล ซึ่งเป็นคนผิวขาวที่แสวงหาผลประโยชน์และอำนาจทางการเมืองไว้แต่ฝ่ายเดียว

ตัวแบบการเป็นอาณานิคมภายในที่ใช้อธิบายการปรับตัวของชาวอเมริกันที่ไม่ใช่ผิวขาวนั้น มีจุดเริ่มต้นมาจากผู้คนจากประเทศต่าง ๆ ที่ล่าประเทศต่าง ๆ เป็นอาณานิคมนั้นได้ย้ายถิ่นไปอยู่ในสหรัฐอเมริกา และได้กำจัดคนพื้นเมืองที่อยู่ดั้งเดิมให้หมดไปโดยการฆ่าหรือใช้กำลังบังคับให้คนพื้นเมืองละทิ้งถิ่น ถอยออกไปจากดินแดนที่คนผิวขาวต้องการ หลังจากนั้นคนผิวขาวได้นำชาวแอฟริกันผิวดำเข้ามาเป็นทาสให้แรงงาน ตลอดจนนำชาวเอเชียและชาวเกาะในมหาสมุทรแปซิฟิกเข้ามาเป็นแรงงานในราคาถูก ลักษณะเช่นนี้เองเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดอาณานิคมภายในขึ้นในสหรัฐอเมริกา ชาวอเมริกันผิวขาวจะเป็นผู้มีอำนาจในทางการเมืองและเศรษฐกิจเหนือกว่าชาวอเมริกันที่ไม่ใช่ผิวขาว จึงเป็นผลทำให้เกิดความไม่เท่าเทียมกันทางการเมือง และเศรษฐกิจตั้งแต่เริ่มแรก (Feagin, 1978 : 38 - 39)

ความรู้พื้นฐานบางประการเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม

แนวคิดพื้นฐาน

อิสลามเป็นชื่อของศาสนาที่สำคัญศาสนาหนึ่งของโลกที่มีผู้นับถือไม่น้อยกว่า 900 ล้านคน ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่มีพระเจ้าองค์เดียว พระเจ้าในศาสนาอิสลามมีพระนามว่าอัลลอฮ์ ศาสนาอิสลามมีศัสตรา (นบี) ที่ชื่อว่ามุฮัมมัด เป็นศาสนทูต (รอซูล) นำโองการจากพระเจ้าผู้เป็นเจ้ามาเผยแพร่แก่มนุษยชาติ สาวกของศาสดามุฮัมมัดได้รวบรวมโองการของพระองค์อัลลอฮ์ซึ่งประทานแก่ชาวโลกรวมไว้เป็นเล่มเรียกว่า คัมภีร์อัลกุรอาน ศาสนาอิสลามเกิดขึ้นที่นครมักกะฮ์ ในคาบสมุทรอาราเบีย ซึ่งในปัจจุบันคือประเทศซาอุดีอาราเบีย

คำว่า "อิสลาม" เป็นภาษาอาหรับแปลว่า "การมอบกายและจิตใจให้แก่พระเจ้าผู้เป็นเจ้า (อัลลอฮ์)" ตามความหมายนี้อิสลามคือศาสนาที่ผู้นับถือน้อมมอบกายและจิตใจให้แก่พระเจ้าผู้เป็นเจ้า คำว่า "อิสลาม" มีความหมายอีกอย่างหนึ่งซึ่งมาจากคำว่า "ชะละมะ" แปลว่า "เข้าไปในสันติ" คำนี้เป็นคำกริยาของคำ "ชะลาม" ซึ่งเป็นคำนามแปลว่าสันติ คำว่า "ชะลาม" นี้รู้จักกันมากเพราะเป็นคำที่ใช้กล่าวทักทายกันในระหว่างคนมุสลิม โดยคนมุสลิมจะกล่าวเมื่อพบปะกันว่า "อัสสะลามุอะลัยกุม" ซึ่งแปลว่า "ขอความสันติสุขจงประสบแก่ท่าน" ตามความหมายนี้อิสลามคือศาสนาแห่งความสันติ (บุคอรี บินรามีฏ. 2521 : 1)

ดังได้กล่าวแล้วว่าศาสนาอิสลามมีพระเจ้าเพียงองค์เดียวคือ อัลลอฮ์ พระเจ้าในศาสนาอิสลามไม่มีต้นกำเนิดคือมีมาแต่ดั้งเดิมและไม่มีวสานคือ ไม่ตาย ทรงอยู่นิรันดร์ ตามหลักศาสนาอิสลามเมื่อเขียนหรือเอ่ยพระนามของอัลลอฮ์มักจะเขียนหรือกล่าวคำตามหลังคำอัลลอฮ์ด้วยคำว่า "ซุบฮานะฮฺวะตะอาลา" ซึ่งแปลว่า "ผู้มหาบรียุทธ์และสูงส่ง"

คนที่นับถือศาสนาอิสลามเรียกว่า "มุสลิม" ดังนั้นมุสลิมจึงมิได้เป็นคำเฉพาะของชาติใดชาติหนึ่งแต่เป็นของมนุษยชาติ จึงเห็นได้ว่าในปัจจุบันจึงมีมุสลิม ไทยมุสลิม อาหรับมุสลิม ตุรกีมุสลิม อังกฤษมุสลิม เป็นต้น

ศาสดามุฮัมมัดเป็นชาวอาหรับ เกิดที่นครมักกะฮ์ เมื่อ ค.ศ. 570 (พ.ศ. 1113) บิดาชื่ออับดุลเลาะห์ มารดาชื่อามีนะห์ ศาสดามุฮัมมัดมิได้เป็นโอรสของพระเจ้า มิได้เป็น

ผู้สร้างศาสนาอิสลาม แต่เป็นผู้ที่พระองค์อัลลอฮ์ทรงเลือกให้เป็นศาสนทูต (รอซูล) นำโองการของพระองค์มาเผยแผ่แก่มนุษยชาติ ตามหลักศาสนาอิสลามเมื่อเขียนหรือเอ่ยชื่อ ศาสดา มุฮัมมัด มักจะเขียนหรือกล่าวตามด้วยคำว่า "ซอลลัลลอฮูอะลัยฮิอะซัลลิม" ซึ่งแปลว่า "ขออัลลอฮ์ทรงโปรดประทานความเจริญและสันติสุขต่อท่านด้วย"

คัมภีร์อัลกุรอานเป็นคัมภีร์ของศาสนาอิสลาม เป็นโองการที่พระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของประทานให้แก่ศาสดามุฮัมมัดเป็นครั้งคราวแล้วแต่เหตุการณ์ รวมเวลานานถึง 23 ปี เมื่อศาสดามุฮัมมัดได้รับโองการจากพระเจ้าแต่ละครั้งก็ได้มีบุคคลที่ใกล้ชิดบันทึกหรือจดจำไว้ หลังจากศาสดามุฮัมมัดได้สิ้นชีวิตไปได้ 6 เดือน จึงได้มีการรวบรวมคัมภีร์อัลกุรอานเป็นรูปเล่มเป็นครั้งแรก คัมภีร์อัลกุรอานแบ่งเป็น 30 ภาค หรือซูเราะห์ หากแบ่งเป็นบทหรือซูเราะห์จะได้ 114 บท หากแบ่งเป็นวรรคหรือโองการ หรืออายะห์ จะได้ประมาณ 6,200 โองการ โดยที่แต่ละโองการนั้น ไม่มีข้อความใดขัดแย้งกันเองเลย คัมภีร์อัลกุรอานมิได้มีเจตนาสอนในเรื่องศีลธรรมและจริยธรรมเท่านั้น แต่รวมการปกครอง สังคม เศรษฐกิจ กฎหมายและการดำรงชีวิต พร้อมทั้งด้วยสรรพศาสตร์และวิทยาการที่ประสาคความรู้และเพิ่มพูนปัญญา คัมภีร์อัลกุรอานไม่ใช่วรรณกรรมหรือกวีนิพนธ์ เพราะไม่มีมนุษย์คนใดประพันธ์อัลกุรอาน

ศาสนสถานที่มีมุสลิมไปชุมนุมกันเพื่อปฏิบัติศาสนกิจ (ละหมาด) เรียกว่า มัสยิด หรือ มัสญิด ซึ่งมาจากคำภาษาอาหรับว่า "ชะอะดะ" ซึ่งแปลว่า กราบไหว้ ในประเทศไทยนั้น นอกจากจะเรียกมัสยิดหรือมัสญิดแล้วยังเรียกว่า "สุเหร่า" อีกด้วย คำนี้สันนิษฐานว่ามาจากคำว่า "ซารา" ในภาษาเปอร์เซีย ซึ่งแปลว่าที่ชุมนุมหรือที่พัก แท้ที่จริงแล้วการปฏิบัติศาสนกิจ (ละหมาด) ของมุสลิมมิจำเป็นต้องกระทำที่มัสยิดหรือสุเหร่า แต่สามารถกระทำได้ที่บ้าน ห้องนอนหรือสนามกีฬา ถ้าที่นั้นมีความสะอาดและเหมาะสมพอ ดังนั้นมัสยิดหรือสุเหร่าในศาสนาอิสลาม อาจเทียบได้กับวัดในพุทธศาสนาหรือ โบสถ์ในคริสต์ศาสนา

ในศาสนาอิสลามไม่มีพระดังเช่นในพุทธศาสนา ไม่มีบาทหลวงดังเช่นในคริสต์ศาสนา ในการประกอบศาสนกิจรวมกันของมุสลิมไม่ว่าจะเป็นที่บ้านหรือมัสยิดจะมี "อิมาม" ทำหน้าที่เป็นผู้นำพิธีการ อิมามไม่ใช้พระ เป็นบุคคลธรรมดาสามัญที่มีความรู้พิเศษเกี่ยวกับพิธีการของศาสนกิจในศาสนาอิสลาม ดังนั้นเมื่ออิมามหมดหน้าที่ในมัสยิดแล้ว เขาก็กลับไปประกอบกิจการในอาชีพตามปกติของเขาต่อไป

คนไทยมุสลิมเมื่อเดินทาง ไปประกอบพิธีฮัจญ์ตามหลักของศาสนาอิสลามที่นครมักกะฮ์ ประเทศอาหรับแล้วจะถูกเรียกว่า ฮัจญ์ เช่น นายสมานเมื่อไปประกอบพิธีฮัจญ์กลับมาแล้วจะถูกเรียกว่า ฮัจญ์สมาน เป็นต้น ดังนั้นฮัจญ์ในศาสนาอิสลามจึงไม่ใช่พระหรือนักบวช*

เอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาวมุสลิมคือการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่บ้าน ในแต่ละหมู่บ้านจะมี มัสยิดหรือสุเหร่า ซึ่งชาวมุสลิมจะไปประกอบศาสนกิจร่วมกัน เป็นสถานศึกษาของเยาวชน และ สถานที่ประกอบกิจกรรมส่วนรวมอื่น ๆ นอกจากนี้จะเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจแล้ว มัสยิดยัง กลายเป็นศูนย์รวมของการปรึกษาหารือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม ทั้งเรื่องส่วนตัวและหมู่คณะ โดยมากแล้วในบริเวณมัสยิดมักจะมีสุสาน (กุโบร) อยู่ด้วย ดังนั้น มัสยิดจึงผูกพันกับวิถีชีวิตของมุสลิมตั้งแต่เกิดจนตาย เมื่อมีมัสยิดอยู่ ณ ที่ใด ย่อมแสดงว่าที่นั่น เป็นชุมชนมุสลิม (เสาวนีย์ จิตต์หมวด. 2527 : 2 - 4)

หลักสำคัญในศาสนาอิสลาม

หลักสำคัญในศาสนาอิสลามมี 2 ประการ คือ หลักความศรัทธา และหลักการปฏิบัติ ซึ่งมีสาระโดยสรุปดังนี้

หลักความศรัทธา หรือรูกันอ์มี 6 ประการ คือ (อามีน บินกาซัน. 2533 : 31 - 46, อิมรอน มะลูลีม. 2524 : 30 - 34, อ.การิม อับดุลเลาะฮ์. 2531 : 1 - 13)

1. ศรัทธาในเอกภาพของพระผู้เป็นเจ้า เชื่อว่ามีพระเจ้าเพียงองค์เดียวเท่านั้น คือ อัลลอฮ์

2. ศรัทธาในบรรดา mala'ikah มลาอิกะฮ์คือบรรดาบวงเทพซึ่งไม่ใช่เทวดาหรือมนุษย์ มีหน้าที่เป็นสื่อกลางระหว่างพระองค์อัลลอฮ์กับศาสนาดังกล่าว เช่น นำโองการจาก พระเจ้ามาถ่ายทอดให้ศาสนิกชน บันทึกความดีความชั่วของมนุษย์ เป็นต้น

*การเขียนภาษาอาหรับด้วยภาษาไทย เป็นการเขียนโดยการเลียนเสียง ดังนั้นใน ภาษาไทยอาจเขียนต่างกันตามความถนัดในการเขียน เช่น ชื่อของศาสดา อาจเขียนว่า มุฮัมมัด มุหัมมัด มุฮัมมัด หรือพระนามของพระเจ้าอาจพบว่าผู้เขียนว่า อัลลอฮ์ อัลเลาะห์ อัลลอฮ์ เป็นต้น

3. ศรัทธาในบรรดาคัมภีร์ที่พระเจ้าประทานมาให้มนุษยชาติ โดยมีคัมภีร์อัลกุรอาน เป็นเล่มสุดท้าย

4. ศรัทธาในบรรดาศาสนทูต (นบี) ของพระเจ้า โดยมีศาสดามุฮัมมัดเป็นศาสดาองค์สุดท้าย

5. ศรัทธาในวันพิพากษาหรือวันสิ้นโลก คือเชื่อว่าโลกนี้ไม่จริงยั่งยืน จะต้องมีการแตกดับและสิ้นสุด

6. ศรัทธาในกฎกำหนดสภาวะการณจากพระผู้เป็นเจ้า คือเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้ทรงสร้างและกำหนดสภาวะการณต่าง ๆ

หลักการปฏิบัติ หรือรูกนอิสลาม ซึ่งเป็นสิ่งที่มุสลิมจะต้องปฏิบัติมี 5 ประการ คือ (อาหมีน บินกาซัน. 2533 : 149 - 245, อิมรอน มะลูลีม. 2524 : 35 - 39, อ.การิม อับดุลเลาะฮ์. 2521 : 14 - 15)

1. การปฏิญาณตนหรือการกล่าวกาสิมะฮ์ชะฮาดะฮ์ โดยกล่าวว่า ข้าฯ ขอปฏิญาณว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ และแท้จริงมุฮัมมัดคือศาสนทูตของพระองค์" การปฏิญาณตนนี้ได้หมายความว่าเพียงการกล่าวถ้อยคำเท่านั้น แต่หมายความว่ารวมถึงการประพฤติปฏิบัติตามข้อห้าม ข้อใช้ที่ปรากฏในอัลกุรอาน และซุนนะห์ (วจนะและจริยวัตร) ของศาสดามุฮัมมัด

2. การละหมาดหรือเมาซ วันละ 5 เวลา เป็นการเคารพต่อพระเจ้าทั้งร่างกายและจิตใจ เป็นการขัดเกลากจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์

เวลาละหมาดนั้นมุสลิมทุกคนจะต้องหันหน้าไปทางเดียวกัน คือหันหน้าไปสู่วิหารกะอ์บะ ฆ นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย เพื่อให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของมุสลิมทั่วโลก การละหมาดวันละ 5 ครั้ง คือ เวลาเช้ามีด เวลาบ่าย เวลาเย็น เวลาพลบค่ำ และเวลากลางคืน

การละหมาดวันศุกร์ในตอนบ่ายที่สุเหร่าเป็นการละหมาดร่วมกัน เป็นความจำเป็นสำหรับผู้ชายที่บรรลุนิติภาวะ มีสติสัมปชัญญะ รู้สึกรับผิดชอบ และไม่มีอุปสรรคใด ๆ มาขัดขวาง เช่น บำยไข้

3. การถือบวชหรือถือศีลอด เป็นเวลา 1 เดือนในเดือนรอมฎอน (เดือนที่ 9 ของปฏิทินอิสลาม) การถือศีลอดนั้นจะต้องงดการกิน การดื่ม การร่วมประเวณี และรักษาจิตใจให้ผ่องใส นับตั้งแต่อ่อนรุ่งอรุณ (ประมาณ 4.30 น.) จนถึงพระอาทิตย์ลับขอบฟ้า

(ประมาณ 18.30 น.) การถือศีลอดสอนให้ผู้ปฏิบัติเป็นผู้รักสงบ มีขันติธรรม มีความเมตตา กรุณา เห็นใจผู้อื่นในความยากลำบากทั้งหลาย

4. การบริจาคทานหรือบริจาคชะกาต คือการบริจาคเงินทองหรือทรัพย์สินให้แก่ผู้สมควรได้รับ เช่น คนอนาถา คนขัดสน มุสลิมทุกคนจะต้องบริจาคชะกาตของตนในทุกกรอบปี ตามอัตราที่กำหนดไว้ในศาสนบัญญัติ เช่น ชะกาตข้าว (สำหรับชาวนา) ร้อยละ 10 ชะกาตเงินร้อยละ 2.5 มุสลิมจะต้องบริจาคชะกาตฟิตรีเราะห์ เป็นข่าวสาร จำนวน 1 กันตัง (ประมาณ 3 ลิตร) ในเดือนรอมฎอน

5. การเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ๗ นครมักกะฮ์ สำหรับผู้ที่มีความสามารถที่จะปฏิบัติได้ คือมีสุขภาพแข็งแรง มีค่าใช้จ่ายโดยไม่ต้องเป็นหนี้ ได้รับอนุญาตจากครอบครัว

นอกจากหลักความศรัทธาและหลักการปฏิบัติแล้ว มุสลิมมีสิ่งที่จะต้องปฏิบัติหรือละเว้นอีกมากตามศาสนบัญญัติ มีสิ่งที่ส่งเสริมให้ปฏิบัติ เมื่อปฏิบัติแล้วจะได้บุญ

การละหมาดที่จำเป็นจะต้องปฏิบัติ (ฟัรฎูฮียะฮ์) ได้แก่ ละหมาดคนตาย และละหมาดอีด (เสาวนีย์ จิตต์หมวด. 2535 : 246)

การละหมาดคนตาย หรือละหมาดญะนาซะฮ์ เป็นการละหมาดขอพรให้ผู้ตาย ดังนั้นเมื่อทราบข่าวการตายของพี่น้องมุสลิม จึงถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องไปละหมาดให้โดย ไม่มีการจ้างวานแต่ประการใด

สำหรับการละหมาดอีดนั้น ในปีหนึ่งจะมีอีดอยู่ 2 วัน ซึ่งมุสลิมจะไปละหมาดรวมกัน อีดแรกคือละหมาดออกบวช (ตรุษอีดิลฟิตรี) เป็นการเฉลิมฉลองการสิ้นสุดการถือศีลอด อีดที่สองคือ ละหมาดออกฮัจยี (ตรุษอีดิลอัฎฮา) เป็นการเฉลิมฉลองการเสียสละ การพลีชีพ สัตว์เพื่อพระเจ้า ซึ่งจะอยู่ประมาณวันที่ 10 ของเดือนซุล-ฮิจญะฮ์ ซึ่งเป็นเดือนสุดท้ายของปฏิทินอิสลาม และเป็นช่วงสุดท้ายของการทำพิธีฮัจญ์ที่นครมักกะฮ์

ข้อมูลบางประการเกี่ยวกับมุสลิมในประเทศไทย

จำนวนมุสลิม

จากข้อมูลของกรมการศาสนาระบุว่าในปี พ.ศ. 2534 ประเทศไทยมีประชากร 57,080,777 คน ร้อยละ 94.6 นับถือศาสนาพุทธ มีผู้นับถือศาสนาอิสลาม 2,289,611 คน หรือร้อยละ 4.01

จากจำนวนมุสลิมในประเทศไทยนี้ ร้อยละ 81 อาศัยในภาคใต้ ร้อยละ 16.18 อาศัยในภาคกลาง เมื่อวิเคราะห์ให้เฉพาะลงไปปรากฏว่า มุสลิมร้อยละ 64.35 อาศัยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และร้อยละ 10 อาศัยในกรุงเทพมหานคร

องค์กรบริหารเกี่ยวกับกิจการอิสลามในระบบราชการ

องค์กรบริหารเกี่ยวกับกิจการอิสลามในระบบราชการนั้น อาศัยพระราชกฤษฎีกาและพระราชบัญญัติต่อไปนี้

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488

พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491

พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490

ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ. 2488 นั้น มาตรา 3 กำหนดให้มีจุฬาราชมนตรี โดย "มีหน้าที่ปฏิบัติราชการส่วนพระองค์เกี่ยวแก่การที่จะทรงอุปถัมภ์ศาสนาอิสลาม" แต่มาตรา 3 ของพระราชกฤษฎีกา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491 นั้น ได้แก้ไขหน้าที่ใหม่โดยกำหนดดังนี้

"พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจุฬาราชมนตรีเพื่อให้ความปรึกษาแก่กรมการศาสนา ในกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับการศาสนูปถัมภ์ ฝ่ายอิสลามและให้มีเงินอุดหนุนฐานะจุฬาราชมนตรีตามสมควร"

ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พ.ศ. 2488 นั้น มาตรา 4 กำหนดให้มี "คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย" มีหน้าที่ให้คำปรึกษาหารือแก่

กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงศึกษาธิการในกิจการที่เกี่ยวข้องศาสนาอิสลาม" และมาตรา 6 ให้จุฬาราชมนตรีเป็นประธานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยโดยตำแหน่ง คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย "แต่งตั้งและถอดถอนโดยพระบรมราชโองการตามคำแนะนำของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย"

มาตรา 7 กระทรวงมหาดไทยอาจให้มี "คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด" ในจังหวัดที่มีผู้นับถืออิสลามจำนวนมากพอสมควร โดย "มีหน้าที่ให้คำปรึกษาหารือแก่คณะกรรมการจังหวัดในกิจการที่เกี่ยวข้องศาสนาอิสลามในจังหวัดนั้น"

ในครั้งแรกนี้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีเพียงจังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส และสตูลเท่านั้น ต่อมาในปี พ.ศ. 2491 มีใน 24 จังหวัด ในปัจจุบันมี 28 จังหวัดดังต่อไปนี้

กรุงเทพมหานคร	กระบี่
ฉะเชิงเทรา	ชลบุรี
เชียงใหม่	เชียงราย
ชุมพร	ตราด
ตรัง	นนทบุรี
นครนายก	นครศรีธรรมราช
นราธิวาส	ปทุมธานี
ปัตตานี	พังงา
พัทลุง	พระนครศรีอยุธยา
เพชรบุรี	ประจวบคีรีขันธ์
ภูเก็ต	ยะลา
ระนอง	สงขลา
สตูล	สมุทรปราการ
สุราษฎร์ธานี	อ่างทอง

นอกจากนี้ตามมาตรา 8 คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดอาจให้มี "คณะกรรมการอิสลามประจำสุเหร่า" ด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการจังหวัด

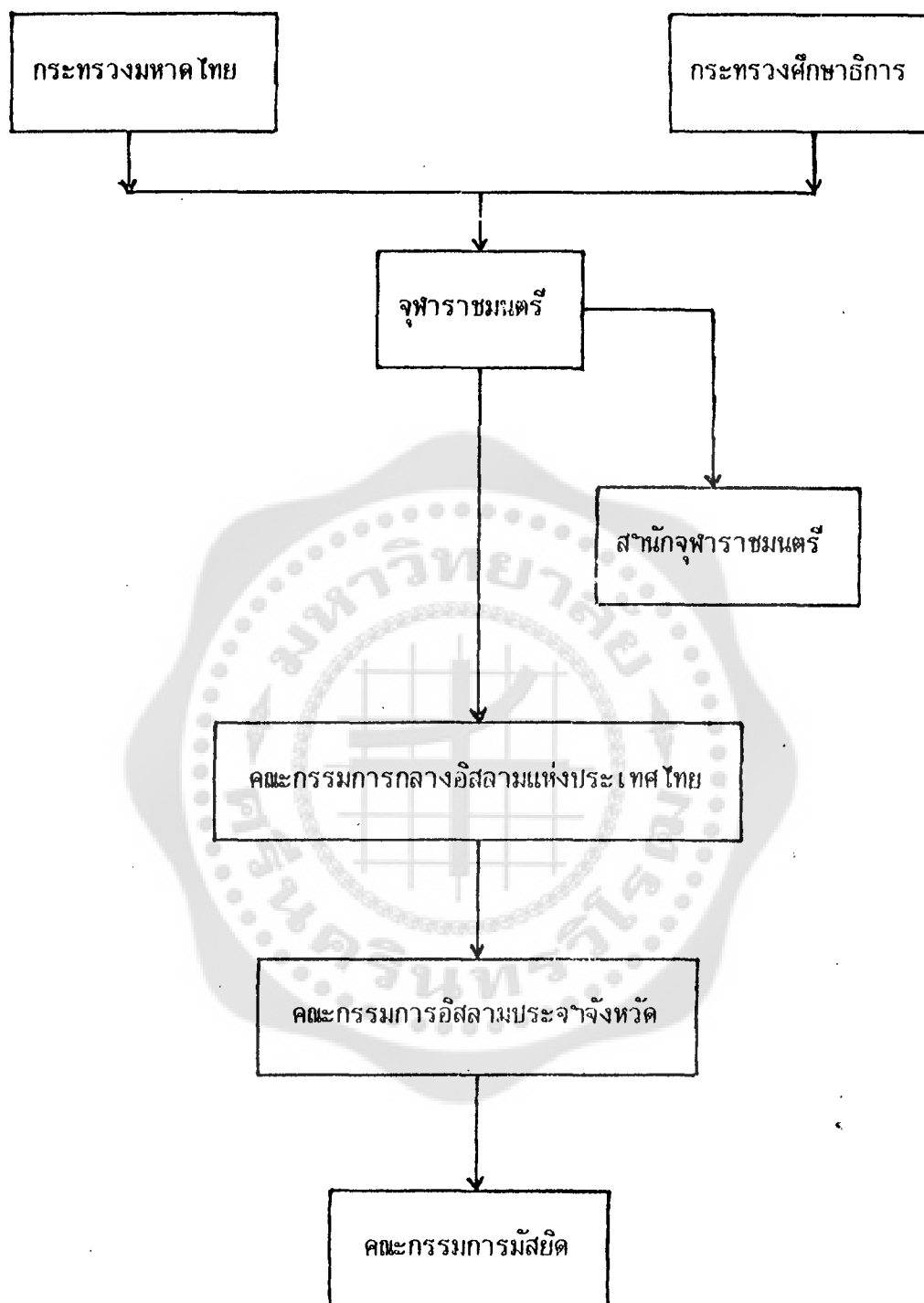
คณะกรรมการอิสลามประจำสุเหร่า หรือ "คณะกรรมการมัสยิด" นั้นมาตรา 7 ของพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490 กำหนดให้ "มีหน้าที่จัดการทั่วไปในกิจการและทรัพย์สินของมัสยิด"

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่าจุฬาราชมนตรีจะต้องประสานงานกับกระทรวงมหาดไทยและกระทรวงศึกษาธิการ และมี "สำนักจุฬาราชมนตรี" ทำหน้าที่เป็นเลขานุการให้แก่อุฬาราชมนตรี

ในปัจจุบันทั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และกระทรวงมหาดไทยได้เสนอร่างพระราชบัญญัติบริหารกิจการอิสลาม เข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัตินี้แตกต่างจากพระราชกฤษฎีกาฉบับเดิมหลายประการ เช่น วิธีการในการคัดเลือกจุฬาราชมนตรี วาระการดำรงตำแหน่งของจุฬาราชมนตรี เป็นต้น

แผนภูมิการจัดองค์การในระบบราชการเกี่ยวกับกิจการอิสลามในปัจจุบันเป็นดังต่อไปนี้

รูปที่ 4 แผนภูมิองค์กรบริหารเกี่ยวกับอิสลามในระบบราชการ

โดยข้อเท็จจริงนั้น ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีมีตั้งแต่สมัยอยุธยา เป็นตำแหน่งขุนนาง
ชั้นสูงทางราชการฝ่ายต่างประเทศรวมทั้งเกี่ยวกับการบริหารฝ่ายศาสนาอิสลาม ในปลาย
รัชกาลสมเด็จพระเจ้าเอกาทศรถ ได้มีชาวอิหร่าน (เปอร์เซีย) สองคนพี่น้องเข้ามาทำ
การค้าขายที่กรุงศรีอยุธยา คนพี่ชื่อเจกอะหมัด คนน้องชื่อมะหะมัดสือต สำหรับเจกอะหมัดนั้น
ได้ทำความดีความชอบต่อแผ่นดินเป็นอย่างมาก ต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมจึงได้
โปรดเกล้าฯ ให้เป็นพระยาเจกอะหมัดรัตนราชเศรษฐี กรมท่าขวา ว่าที่จุฬาราชมนตรี จึงนับ
ได้ว่าได้มีตำแหน่งจุฬาราชมนตรีเป็นครั้งแรก ประมาณ พ.ศ. 2145 ต่อมาพระยา
เจกอะหมัด ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาเจกอะหมัดรัตนาธิบดีว่าที่สมุหนายกอัครมหา
เสนาบดีฝ่ายเหนือ ต่อมาในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ได้รับบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยา
บวรนายกฯ (บุคอรื บินรามัญ. 2531 : 56)

จุฬาราชมนตรีคนที่ 2 คือ เจ้าพระยาจุฬาราชมนตรี (แก้ว) ซึ่งเป็นหลานของ
น้องชายเจกอะหมัด ดำรงตำแหน่งในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

จุฬาราชมนตรีคนที่ 3 คือ พระยาจุฬาราชมนตรี (สน) ในรัชกาลสมเด็จพระ
พระบรมโกศ

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ให้มีจุฬาราชมนตรีดังนี้

พระยาจุฬาราชมนตรี (ก้อนแก้ว) ในรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

พระยาจุฬาราชมนตรี (สอน) ดำรงตำแหน่งจนถึงปลาย พ.ศ. 2479

นายเข้ม พรหมยงค์ (ฮัจยีซาหุดดิน) ดำรงตำแหน่งระหว่าง พ.ศ. 2488 -

2490

นายควน สุวรรณศาสน์ ดำรงตำแหน่งระหว่าง พ.ศ. 2491 - 2530

จุฬาราชมนตรีคนปัจจุบันคือ นายหะยีประเสริฐ มะหะหมัด มีสำนักจุฬาราช
มนตรีตั้งอยู่บ้านเลขที่ 100 ซอยพร้อมพรรค สุขุมวิท 49 แขวงคลองตัน เขตคลองเตย
กรุงเทพมหานคร

มัสยิดในประเทศไทย

เนื่องจากมัสยิดเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจร่วมกันในชุมชน ดังนั้นชุมชนมุสลิมจึงมีมัสยิดหรือสุเหร่า ในปัจจุบันมีมัสยิดที่จดทะเบียนตามระเบียบของทางราชการและ ไม่จดทะเบียนคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีอำนาจและหน้าที่ต่าง ๆ ตามระเบียบการแต่งตั้งถอดถอนกรรมการอิสลามประจำมัสยิด (สุเหร่า) และวิธีดำเนินการอันเกี่ยวแก่ศาสนกิจของมัสยิด (สุเหร่า) พ.ศ. 2534 ในข้อ 7 ได้กำหนดอำนาจและหน้าที่ไว้ เช่น

- 1. จัดการบำรุงรักษามัสยิดและศาสนสมบัติตามหลักการของศาสนาอิสลาม กฎหมายและระเบียบต่าง ๆ
- 2. แนะนำตักเตือนปวงสัปบุรุษให้ปฏิบัติศาสนกิจโดยเคร่งครัด และมีความสามัคคี
- 3. จัดทำเอกสารบัญชีต่าง ๆ ของมัสยิดให้ถูกต้องและครบถ้วน
- 4. วางระเบียบปฏิบัติภายในมัสยิดเพื่อให้เกิดความเรียบร้อย

ในปัจจุบันมีมัสยิดที่จดทะเบียนจำนวน 2,735 แห่ง มีสถานที่ตั้งในทุกภูมิภาคของประเทศ ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 จำนวนมัสยิดในประเทศไทยจำแนกตามจังหวัดต่าง ๆ

จังหวัด	จำนวนมัสยิด
จังหวัดชายแดนภาคใต้	
ยะลา	284
ปัตตานี	532
นราธิวาส	458
สตูล	143
สงขลา	296

ตาราง 1 (ต่อ)

จังหวัด	จำนวนมัสยิด
ภาคใต้	
พัทลุง	68
นครศรีธรรมราช	98
สุราษฎร์ธานี	34
ชุมพร	5
ภูเก็ต	34
ตรัง	95
พังงา	75
กระบี่	138
ระนอง	18
ภาคเหนือ	
เชียงใหม่	11
แม่ฮ่องสอน	1
ลำปาง	1
เชียงราย	2
แพร่	1
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	
อุดรธานี	4*
ขอนแก่น	2*
ร้อยเอ็ด	1*
ศรีสะเกษ	1*
นครราชสีมา	1
บุรีรัมย์	1*
สุรินทร์	1

ตาราง 1 (ต่อ)

จังหวัด	จำนวนมัธยมศึกษา
ภาคกลาง	
กรุงเทพมหานคร	160
นนทบุรี	20
ปทุมธานี	27
สมุทรปราการ	9
สมุทรสงคราม	1
พระนครศรีอยุธยา	54
อ่างทอง	1
สระบุรี	3
สิงห์บุรี	1
ชัยนาท	1
นครนายก	26
สุพรรณบุรี	3*
พิษณุโลก	1
นครสวรรค์	1
พิจิตร	1
ภาคตะวันออก	
ปราจีนบุรี	2
ฉะเชิงเทรา	51
ชลบุรี	22
ระยอง	4
ตราด	7

ตาราง 1 (ต่อ)

จังหวัด	จำนวนมัสยิด
ภาคตะวันตก	
ตาก	2
กาญจนบุรี	3*
ราชบุรี	2
เพชรบุรี	9
ประจวบคีรีขันธ์	9
รวม	2,735

ที่มา : ข้อมูลจากกรมการศาสนา
ข้อมูลจากสำนักจุฬาราชมนตรี (*)

จากตารางจะเห็นว่ามัสยิดมีมากที่สุดจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีมากเป็นอันดับ
ถัดมาคือกรุงเทพมหานคร และในจังหวัดภาคใต้ จังหวัดอื่น ๆ ที่มีจำนวนมัสยิดมาก เช่น
พระนครศรีอยุธยา จะเชิงเทรา ปทุมธานี นครนายก ชลบุรี นนทบุรี เชียงใหม่ สมุทรปราการ
เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ และตราด เป็นต้น มีชุมชนมุสลิมซึ่งมีจำนวนมากพอที่จะสร้างมัสยิด
ได้ใน 51 จังหวัด จากจำนวน 76 จังหวัดทั่วประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเกี่ยวกับวิถีชีวิตของมุสลิมผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานครยังไม่เคยมีมาก่อน การวิจัยเกี่ยวกับมุสลิมส่วนใหญ่เป็นการวิจัยในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น การวิจัยของพิทยาสายหู (2510) ที่ศึกษาลักษณะผู้นำท้องถิ่นในเขตพัฒนาภาคใต้ อารงค์ สุทธาศาสตร์ (2519) ได้ศึกษาปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดภาคใต้ เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2524) ศึกษาปัญหาในการบริหารโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม (ปอเนาะ) ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สุรินทร์ พิศสุวรรณ (2526) ทาวิจัยเรื่องเงื่อนไขทางการเมืองที่นำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โฉน กรองเห็น (2527) ได้ศึกษาทัศนคติที่มีต่อดนตรีไทยของนิสิตนักศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ วณิช สุธารัตน์ (2528) ศึกษาสภาพและบทบาทผู้นำศาสนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สุพงษ์ ไสธนะเสถียร (2531) ได้ทาวิจัยเรื่องคุณลักษณะทางสังคมของชาวไทยมุสลิม และการตอบสนองต่อรัฐบาล เป็นต้น

การวิจัยที่เกี่ยวกับมุสลิมในกรุงเทพฯ มีปรากฏบ้าง เช่น กรรณิการ์ สุมาลี (2523) ทาวิจัยเรื่องการศึกษาชาวชาวในกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2445 - 2493 เสาวภา พรสิริพงษ์ และคณะ (2532) ได้ทาการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับชุมชนบ้านครัวเหนือ

การวิจัยที่เกี่ยวกับมุสลิมในภาคอื่น ๆ เช่น พลับพลึง คงชนะ (2535) ได้ทาวิจัยเรื่องพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชุมชนไทยมุสลิม อำเภอยะนิงครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากการศึกษาพบว่าในเขตอำเภอยะนิงมี 22 ตำบล มีชาวไทยมุสลิมอาศัยอยู่ 8 ตำบล มีมัสยิดจำนวน 21 มัสยิด เนื่องจากมัสยิดมีความสำคัญในฐานะที่เป็นศูนย์รวมของชุมชน จึงถือได้ว่าทั้งมัสยิดคือทั้งชุมชน แต่ละชุมชนมีประวัติความเป็นมาแตกต่างกัน และอาชีพต่างกันด้วย ชุมชนเหล่านี้มีบรรพบุรุษเป็นชาวปากีสถาน อาหรับ อินเดีย เปอร์เซีย บัตตานี จาม เป็นต้น

อิมานากะ (Imanaga, 1990) ศาสตราจารย์จากมหาวิทยาลัยอิโรชิมา ประเทศญี่ปุ่น ได้ศึกษาชุมชนจีนมุสลิมในภาคเหนือ โดยเน้นที่ชาวจีนฮ่อที่นับถือศาสนาอิสลาม อพยพจากมณฑลยูนนานทางตอนใต้ของจีน ชุมชนแห่งแรกตั้งขึ้นเมื่อต้นศตวรรษที่ 20 ที่บ้านฮ่อ ตำบลช้างคลาน อำเภอยะนิง จังหวัดเชียงใหม่ ในการวิจัยนี้ได้ศึกษาชุมชนมุสลิมทั้งในจังหวัดเชียงใหม่ และเชียงราย จำนวน 13 ชุมชน

งานวิจัยอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้อยู่บ้าง เช่น

โรเบิร์ต เทกเตอร์ (Robert Textor) ได้ศึกษาทางมานุษยวิทยาเกี่ยวกับความเชื่อและแนวปฏิบัติของชาวมุสลิมในบางชน เมื่อปี พ.ศ. 2503 (Textor. 1960) โดยมุ่งศึกษาชุมชนมุสลิมในชนบทภาคกลาง บางชนในขณะนั้นอยู่ในเขตมีนบุรีมีสภาพเป็นชนบทเป็นชุมชนมุสลิมที่ล้อมรอบด้วยชุมชนชาวพุทธ เทกเตอร์สรุปผลการวิจัยว่าชาวมุสลิมในชนบทก็เชื่อในเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายหรืออำนาจลึกลับ เช่นเดียวกับชาวพุทธในชนบท ประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับเรื่องนี้โดยอาศัยบทขอพรทางอิสลามเข้าไปเกี่ยวข้อง

ไทมัส เฟรสเซอร์ (Thomas Fraser) ได้ศึกษาหมู่บ้านชาวประมงที่ตำบลรูสะมิแล จังหวัดปัตตานี ใน พ.ศ. 2503 โดยศึกษาทางชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Study) ปัตตานีในขณะนั้นมีผู้นับถือศาสนาอิสลาม ไม่น้อยกว่าร้อยละ 85 และพูดภาษายาวี เฟรสเซอร์ได้สรุปว่าชาวมุสลิมในรูสะมิแล ดำเนินชีวิตตามหลักของศาสนาอิสลามอย่างเคร่งครัด เช่น ละหมาดวันละ 5 ครั้ง ถือศีลอดในเดือนรอมฎอน บริจาคซะกาต ไปประกอบพิธีฮัจญ์ที่นครมักกะฮ์ เด็ก ๆ ได้เรียนศาสนาตั้งแต่อายุน้อย ศึกษาอัลกุรอานทั้งในตอนเช้าและตอนบ่าย ผู้ชายร้อยละ 8 ได้ศึกษาในโรงเรียนสอนศาสนา นอกจากนั้นเฟรสเซอร์ยังได้ศึกษาเกี่ยวกับการเชื่อถือในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย และประเพณีต่าง ๆ ด้วย (Fraser. 1960)

งานวิจัยที่แตกต่างจากงานวิจัยของเฟรสเซอร์คือ งานวิจัยของแอนเจลา เบอร์ (Angela Burr) ได้ศึกษาหมู่บ้าน 2 แห่งในจังหวัดสงขลาในปี พ.ศ. 2515 โดยศึกษาทางมานุษยวิทยา หมู่บ้านนี้มีมุสลิมร้อยละ 68 และแวดล้อมด้วยชุมชนชาวพุทธ ชุมชนทั้งสองแห่งพูดภาษาไทยสำเนียงภาคใต้ เบอร์สรุปว่าชาวมุสลิมที่นับถือตนตามหลักศาสนาอิสลาม แต่คนส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ทางศาสนามากนัก ชาวมุสลิมมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายคล้าย ๆ กับชาวพุทธ จากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวพุทธกับชาวมุสลิมก่อให้เกิดวัฒนธรรมบางอย่างร่วมกัน (Burr. 1972)

ณัฐพล ขันธไชย (2513 : 62) ได้ศึกษาเรื่อง "พฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับศาสนาของชาวตำบลบางชัน อ.มีนบุรี จ.พระนครศรีอยุธยา" ผลการวิจัยแสดงว่ามุสลิมอุทิศเงิน สิ่งของเป็นค่าใช้จ่ายในพิธีกรรมและค่านึงถึงศาสนาในด้านหลักธรรมคำสอนมากกว่าพุทธศาสนิกชน

จากการศึกษาบทบาทของชาวไทยมุสลิมในภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทย สมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 - 2453 ของรัชนี้ สาคเปรม (2519 : 68 - 69) ผลการวิจัยส่วนหนึ่งแสดงให้เห็นว่า ในแต่ละชุมชนมุสลิมจะมีมัสยิด และชาวไทยมุสลิมจะอาศัยหนาแน่นในบริเวณมัสยิด ซึ่งแสดงถึงความเคร่งครัดในการปฏิบัติตามหลักศาสนา

เสาวนีย์ จิตต์หมวด (2527 : 149 - 151) ได้ศึกษาหน้าที่ของมัสยิดต่อสังคมมุสลิมในภาคกลาง ผลการวิจัยแสดงว่ามัสยิดทำหน้าที่สำคัญคือ ด้านศาสนา การศึกษา สังคม เศรษฐกิจและการเมือง

ในการศึกษาความต้องการของผู้นำชุมชนชาวไทยมุสลิมที่มีต่อโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนชาวไทยมุสลิม ในเขตกรุงเทพมหานครนั้น วิรัช ลิ้งประเสริฐ (2530 : บทคัดย่อ) พบว่า ผู้นำชุมชนต้องการให้โรงเรียนที่อยู่ในชุมชนชาวไทยมุสลิมได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมการจัดกิจกรรมของนักเรียนเกี่ยวกับศาสนาอิสลาม วัฒนธรรมนิยมประเพณี วัฒนธรรมตามแบบอิสลาม เพราะเป็นกิจกรรมที่พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนด้านคุณธรรมและความประพฤติ เช่น นำนักเรียนไปละหมาดวันศุกร์ เป็นต้น

จากรายงานวิจัยที่กล่าวมาแล้วสามารถสรุปได้ว่า บรรพบุรุษของชาวมุสลิมในประเทศไทยที่มีมาแตกต่างกัน สัตลักษณ์อย่างหนึ่งของชุมชนมุสลิมคือการมีมัสยิดหรือสุเหร่าในชุมชนสุเหร่าทำหน้าที่ทั้งทางด้านศาสนา การศึกษา สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง ความต้องการของมุสลิมสอดคล้องกับคำสอนตามหลักศาสนา

บทที่ 3

การย้ายถิ่นสู่เมืองหลวงของมุสลิมในประเทศไทย

มุสลิมเป็นคำที่ใช้เรียกผู้นับถือศาสนาอิสลามซึ่งในปัจจุบันมีประชากรโลกที่นับถือศาสนาอิสลามประมาณ 900 ล้านคน กระจายอยู่ในประเทศต่าง ๆ ไม่ต่ำกว่า 120 ประเทศ (อารง สุทธาศาสตร์. 2526 : 1) ในจำนวนนี้ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่มีมุสลิมอยู่จำนวนมาก โดยมีมากเป็นอันดับสองรองจากประเทศที่นับถือพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ กล่าวคือมีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามทั้งสิ้น 2,289,611 คน จากประชากรทั้งหมด 57,080,777 คน หรือประมาณร้อยละ 4.01 (กรมการศาสนา. 2534)

ความเป็นมาของมุสลิมที่ได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย จนกระทั่งกลายเป็นคนไทยในที่สุดนั้นมีมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย กรุงศรีอยุธยาตลอดมาจนถึงกรุงรัตนโกสินทร์ในปัจจุบันนี้ การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของมุสลิมในแต่ละยุคแต่ละสมัยดังกล่าวเข้ามาด้วยกันหลายเชื้อชาติและเข้ามาด้วยเหตุผลความจำเป็นที่แตกต่างกัน บางกลุ่มเข้ามาทำการค้าขายแล้วตั้งถิ่นฐานพักอาศัยอยู่ในประเทศไทย บางกลุ่มอพยพเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร และบางกลุ่มเข้ามาด้วยการถูกบังคับกวาดต้อนในฐานะเชลยสงครามด้วยเหตุผลเพื่อการเพิ่มพูนกำลังคนของประเทศและตัดทอนกำลังคนของเมืองที่พ่ายแพ้ไม่ให้ต่อสู้คิดร้ายต่อไทยได้ อย่างไรก็ตามมุสลิมเหล่านี้ เมื่อเข้ามาอยู่ในประเทศไทยแล้วต่างก็มีสภาวะในความเป็นไทย มีส่วนร่วมในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและการรักษาเอกราชอธิปไตยของชาติไทยตลอดมาทุกยุคทุกสมัย ดังจะเห็นได้จากประวัติศาสตร์ชาติไทยที่มุสลิมมีบทบาททั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมด้วยการประกอบกิจการค้าทั้งในและต่างประเทศ การเกษตรกรรม การรับราชการ ซึ่งหลายคนได้เป็นขุนนางผู้ใหญ่เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยของพระเจ้าแผ่นดินเสมอมา การเป็นทหารและทหารอาสาในการศึกสงครามที่ผ่านมาซึ่งได้สร้างความมั่นคงและความเจริญก้าวหน้าให้กับราชอาณาจักรไทยตลอดมาจนทุกวันนี้

การย้ายถิ่นของมุสลิมในประเทศไทยนี้จะกล่าวถึงการเข้ามาของมุสลิมใน 3 สมัย คือ สมัยกรุงสุโขทัย สมัยกรุงศรีอยุธยา และสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ โดยจะเน้นที่การเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเมืองหลวงของอาณาจักรไทยเป็นสำคัญ

การเข้ามาของมุสลิมในสมัยกรุงสุโขทัย

กรุงสุโขทัยได้รับการสถาปนาเป็นราชธานีของไทยเมื่อปี พ.ศ. 1782 โดยพ่อขุนศรี-อินทราทิตย์ อาณาจักรสุโขทัยมีความเจริญรุ่งเรืองและมีอาณาเขตกว้างขวางมากที่สุดในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช โดยทางทิศใต้ได้เมืองนครศรีธรรมราช รวมทั้งรัฐต่าง ๆ ในแหลมมลายู (ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1. 2521 : 26) ซึ่งขณะนั้นชาวเมืองส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม ทำให้สุโขทัยมีความสัมพันธ์กับประเทศมุสลิมแถบนี้ในฐานะเจ้าประเทศราช มีหลักฐานสนับสนุนว่าพ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ขยายอาณาเขตลงมาในแหลมมลายูจริงเพราะผู้ปกครองรัฐมลายูในขณะนั้นได้ทูลหนังสือร้องเรียนไปยังจักรพรรดิจีนคือพระเจ้ากุบไลข่าน (Kublai Khan) เพื่อขอความช่วยเหลือจากการที่สุโขทัยขยายอาณาเขตลง ไปรุกรานรัฐมลายูเหล่านั้น (สืบแสงพรหมบุญ. 2519 : 31) อย่างไรก็ตามสุโขทัยก็มีอิทธิพลเหนือรัฐมลายูเหล่านั้นด้วย เหตุผลที่รัฐมลายูส่วนใหญ่อยู่ในอาณาเขตของเมืองนครศรีธรรมราช (ร.ท.สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง. 2533 : 67 - 68)

การติดต่อค้าขายกับต่างประเทศในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นเหตุหนึ่งที่ชักนำมุสลิมให้เข้ามาสู่ประเทศไทย ปัจจุบันได้พบเครื่องปั้นดินเผาสังคโลก ซึ่งเป็นสินค้าออกที่สำคัญของกรุงสุโขทัยในประเทศญี่ปุ่น มาเลเซีย อินโดนีเซียและฟิลิปปินส์จำนวนมาก (สินชัย กระบวนแสง. 2519 : 85 ; อ้างอิงมาจาก Spinks. 1965 : 153) ซึ่งแสดงถึงความเจริญทางการค้าที่มีต่อกันระหว่างอาณาจักรสุโขทัยกับประเทศมุสลิมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยอาศัยเส้นทางการค้าที่สำคัญ 3 สายคือ เส้นทางระหว่างสุโขทัยกับเกาะตะมาซึ่งเป็นทางเชื่อมสุโขทัยกับมอญ พม่า อินเดีย เปอร์เซีย อาหรับและแอฟริกา เส้นทางบกระหว่างสุโขทัยกับหัวเมืองฝ่ายใต้ตั้งแต่เพชรบุรีลงไปในนครศรีธรรมราช บัตตานี ตลอดปลายแหลมมลายู เมืองมะริด ตะนาวศรีเป็นเมืองท่าติดต่อกับอินเดีย เปอร์เซีย อาหรับและแอฟริกา และเส้นทางน้ำโดยอาศัยลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาผ่านไปยังแหลมมลายู อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ ตลอดไปถึงญี่ปุ่น (ขุณวิจิตรมาตรา. 2516 : 42 - 45 ; สินชัย กระบวนแสง. 2519 : 82, 84 - 85) แม้ว่าจะไม่พบหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของมุสลิมในกรุงสุโขทัยแต่ก็พบอิทธิพลวัฒนธรรมทางภาษาของเปอร์เซียที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 ด้านที่ 3 บรรทัดที่ 4 มีคำว่า "ตลาดบसान" ที่หมายถึงตลาดขายของแห้ง ซึ่งมาจากคำว่า "บาซาร์" (Bazar) ในภาษาเปอร์เซีย (ประชุมศิลาจารึก

ภาคที่ 1. 2521 : 23 ; ดิเรก กุลสิริสวัสดิ์. 2517 : 11 - 12) รวมทั้งการสงครามในสมัยนั้นที่มีการกวาดต้อนครอบครัวเขลยก็เชื่อว่าจะมีมุสลิมอาศัยอยู่ในกรุงสุโขทัยบ้าง ดังจารึกหลักที่ 1 ด้านที่ 1 ว่า "...เมื่อชั่วพ่อกู กูบาเรอแก่พ่อกู... กูไปตีหนึ่งวังช้างได้ กูเอามาแก่พ่อกู กูไปที่บ้านท่าเมือง ได้ช้างได้งวง ได้ปั่วได้นาง ได้เงินได้ทอง กูเอามาเวนแก่พ่อกู พ่อกูตายยังพู่... พ่อกูตาย จึงได้เมืองแก่กูทั้งกลม..." (ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1 2521 : 18 - 19)

การเข้ามาของมุสลิมในสมัยกรุงสุโขทัยจึงเป็นไปใน 2 ลักษณะคือ เข้ามาทำการค้าขาย และการถูกกวาดต้อนเข้ามาในฐานะเชลยศึกสงคราม และคงจะเข้ามามากในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ที่มีการค้าเสรีและการขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง

การเข้ามาของมุสลิมในสมัยกรุงศรีอยุธยา

นับเนื่องแต่การสถาปนากรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีโดยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) ในปี พ.ศ. 1893 จนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าครั้งที่ 2 ในสมัยสมเด็จพระที่นั่งสุริยาศน์อมรินทร์ (เอกทัศ) เมื่อ พ.ศ. 2310 เป็นเวลา 417 ปี ที่กรุงศรีอยุธยาเป็นอาณาจักรที่รุ่งโรจน์ในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ความเจริญรุ่งเรืองของกรุงศรีอยุธยาเป็นเหตุให้มุสลิมเชื้อสายต่าง ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานในกรุงศรีอยุธยาเป็นจำนวนมาก มีทั้งที่เข้ามาเพื่อทำการค้าขาย เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ตลอดจนเข้ามาเพราะถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลยจากหัวเมืองประเทศราชของไทย ซึ่งเป็นไปตามหลักการของการย้ายถิ่นที่ว่าการพัฒนาทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีการย้ายถิ่นมากขึ้น การย้ายเข้าสู่พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านรายได้และตัวแปรที่บ่งชี้คุณภาพของชีวิต ส่วนการย้ายออกจากพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงคุณภาพของชีวิตที่ดีขึ้น (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2530 : 38 - 39)

มุสลิมที่เข้ามาสู่ประเทศไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยานี้มีส่วนร่วมอย่างสำคัญในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าและการป้องกันรักษาเอกราชอธิปไตยของราชอาณาจักรไทยตลอดมา โดยเฉพาะมุสลิมเชื้อสายเปอร์เซียในสายชีอะห์ (Shi'ite) ที่สืบเชื้อสายมาจากท่านเจกอะหมัด และมุสลิมเชื้อสายชวาในสายสุนัน (Sunni) ที่สืบเชื้อสายมาจากท่านสุลต่าน

สุลต่านแห่งสงขลา ซึ่งได้เข้ารับราชการหลายคนได้เป็นขุนนางผู้ใหญ่เป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยของพระเจ้าแผ่นดิน และเป็นต้นตระกูลของขุนนางที่สำคัญ ๆ ในสมัยต่อมา

การเข้ามาของมุสลิมในสมัยกรุงศรีอยุธยาจะแยกกล่าวออกเป็น 3 กลุ่มคือ มุสลิมที่เข้ามาทำการค้าขายแล้วตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย มุสลิมที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร และมุสลิมที่เข้ามาเพราะถูกกวาดต้อนมาจากหัวเมืองประเทศราช

1. มุสลิมที่เข้ามาทำการค้าขายแล้วตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย

การค้ากับต่างประเทศในสมัยกรุงศรีอยุธยามีความเจริญรุ่งเรืองมาก อยุธยา นอกจากจะเป็นศูนย์กลางการเมืองการปกครองแล้วยังเป็นเมืองท่าที่มั่งคั่ง อาณาจักรกรุงศรีอยุธยาสามารถขยายขอบข่ายทางการค้าไปยังดินแดนเอเชียตะวันออก เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และบริเวณเมืองท่าชายฝั่งไคโรมันเดลของอินเดียเรื่อยไปจนถึงเปอร์เซียและยุโรป เพราะกรุงศรีอยุธยามีท่าเรือครอบคลุมคาบสมุทรมาลายูทั้งชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกและตะวันตก ซึ่งที่ราบชายฝั่งทะเลเหล่านี้บางแห่งเป็นที่ตั้งท่าเรือ เช่น คลองวาฬ (ประจวบคีรีขันธ์) ทำให้กรุงศรีอยุธยาใช้เส้นทางโบราณจากท่าเรือนี้ไปยังเมืองมะริด ทวาย ตะนาวศรี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานีจนถึงมะละกา (พลับพลึง คงชนะ, 2534 : 20) ก่อนที่ชาติตะวันตกจะเข้ามาติดต่อค้าขาย กรุงศรีอยุธยาทำการค้าขายกับประเทศจีน อาหรับและอินเดียเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นเหตุให้มุสลิมจากอาหรับและอินเดียเดินทางเข้ามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานพำนักอยู่ในกรุงศรีอยุธยา ดังจะเห็นจากท่าเทียบศักดินาในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มีท่าเทียบตำแหน่งขุนนาง ซึ่งในชั้นหลังเรียกว่า "กรมท่าขวา" และ "กรมท่าซ้าย" คือมี "พระจุฬาราชมนตรี" เป็นหัวหน้าฝ่ายแบคู่กับ "หลวงไชฎิกราชเศรษฐี" เป็นหัวหน้าฝ่ายจีนในการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีตำแหน่งขุนนางที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายจำนวนมาก (กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. 2505 : 233 - 234) ต่อมาเมื่อชาติตะวันตก เช่น โปรตุเกส ฮอลันดา อังกฤษ และฝรั่งเศสเข้ามาติดต่อค้าขายกับกรุงศรีอยุธยาก็ทำให้เศรษฐกิจและการค้าของกรุงศรีอยุธยาเจริญรุ่งเรืองยิ่งขึ้น พ่อค้าและเจ้าท่าที่ของชาติตะวันตกเหล่านี้ต้องติดต่อและพึ่งพามุสลิมที่อยุธยาและเมืองท่าต่าง ๆ ทั้งในฐานะพ่อค้าคนกลาง ล่าม กรมท่า พระคลังสินค้า และคู่แข่งทางการค้า โดยเฉพาะหัวเมืองท่าในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เช่น ตะนาวศรี

มะริด เพชรบุรี ปรากฏและกฤษณ์มีเจ้าเมืองเป็นมุสลิม (สิริ ตั้งตรงจิตร. 2533 : 9 - 10 ; ก้างอิงมาจาก ประวัติศาสตร์เมืองลพบุรี. 2524 : 146)

การทำธุรกิจการค้าของมุสลิมกลุ่มนี้เจริญก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว ดั้งเดิมที่ของตรูแปง ที่ว่า "...การค้าในพระราชอาณาจักรนี้แต่ก่อนเจริญรุ่งเรืองมาก เรือเป็นจำนวนพัน ๆ ลำ ทั้งจากประเทศจีนและยุโรป...พวกแขกอิสลาม ชาวญี่ปุ่นและชาวยุโรปได้สร้างฐานะขึ้นในประเทศนี้อย่างรวดเร็ว..." (ฟรังซัวส์ อังรี ตรูแปง. 2530 : 119) กับข้อมูลอีกตอนหนึ่ง ที่แสดงให้เห็นถึงกิจการค้าของมุสลิมว่า "...ผู้สืบสกุลศาสนาอิสลามของพวกอาหรับ ไมกุล และ เปอร์เซีย ได้มีความสัมพันธ์ทางการค้ากับเมืองหลวงมาเป็นเวลานาน... พวกอิสลามเข้ามาควบคุมกิจการค้าอย่างกว้างขวาง ซึ่งพวกเขาส่งออกไปค้าขายยังฝั่งไคโรมันเดล โกลคอนดา และเปอร์เซีย ซึ่งพวกเขาได้ซื้อผ้าไหมและเครื่องเทศจากที่นั่นมาเป็นสินค้าเข้า..." (ฟรังซัวส์ อังรี ตรูแปง. 2522 : 224)

ชุมชนอิสลามที่ตั้งถิ่นฐานและทำการค้าขายในกรุงศรีอยุธยานี้มีเป็นจำนวนมากและเป็นชุมชนใหญ่ที่สำคัญชุมชนหนึ่ง ในกรุงศรีอยุธยา โดยเฉพาะมุสลิมที่มาจากอินเดียและเปอร์เซีย ที่เรียกว่า "แขกเทศ" และ "แขกมัวร์" นั้นลาลูแบร์ว่ามีจำนวนสามพันถึงสี่พันคน (ลาลูแบร์. 2505 : 179) โดยตั้งถิ่นฐานอยู่ระหว่างถนนป่าตองมาจรดหมู่บ้านจันทน์หลังป้อมเพชร และตั้งแต่สะพานประตูจินด้านตะวันตกของกรุงศรีอยุธยาไปจนถึงหลังวัดนางมุกแล้วเลี้ยวลงไปที่ท่ากายี มุสลิมกลุ่มนี้จะประกอบอาชีพการค้าขายเป็นหลัก (ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช. 2503 : 101 ; น. ๗ ปากน้ำ. 2534 : 38 ; ประยูรศักดิ์ ชลายนะเดชะ. 2531 : 4 - 5) ดังในคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม ที่กล่าวถึงชุมชนการค้าของมุสลิมในกรุงศรีอยุธยาจดเพ ทำการค้าบริเวณบ้านน้ำวนบางกะจะตอนหนึ่งว่า

"แลแถวนี้มีแพลอยพวกลูกค้าไทยจีน แขกเทศ แขกจาม
นั่งร้านแพขายสรรพของต่าง ๆ กันทั้งสองปากฝั่งแม่น้ำ
ตั้งแต่ท้ายปากคลองวัดสุวรรณดาราม ตลอดลงมาจนน้ำ
พระราชวังหลัง แถวนี้นั้นเป็นฝั่งพระนคร แต่ฝั่งตรงพระนครนั้น
แพจอดตั้งแต่ท้ายวัดเจ้าพระนางเชิงตลอดมาจนท้าย
วัดพุทไธยสวรรค์ แลเลยไปจอดเป็นระยะจนนำวัดไชยวัฒนาราม

แลแม่น้ำตรงตลอดแม่น้ำเพือกคำพานิชจอดฝั่งตะวันตกตั้งแต่
ปากคลองตะเคียนเรียวยาวขึ้นมาถึงน้ำวัดแบกตะเกียมีชุกชุม
มากขึ้น จนถึงท้ายวัดกุฎบางกะจะตรงวัดเจ้าพระนางเชิง
ฝั่งตะวันออก...ประมาณเพแต่บริเวณกรุงศรีอยุธยา
พระนครนั้น ราวสักสองหมื่นเศษพลายเปนน...

(คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม เอกสารจากหอหลวง, 2534 : 5)

2. มุสลิมที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร

มุสลิมที่เข้ามากรุงศรีอยุธยานอกจากสาเหตุทางการค้าแล้ว ยังมีมุสลิมบางกลุ่ม
อพยพหลบหนีภัยสงครามเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร เมื่อเข้ามาแล้ว ได้ประกอบกิจการค้าและ
เข้ารับราชการในราชสำนัก มีมุสลิมจากแว่น ไม่น้อยที่เป็นทนายผู้ใหญ่ผู้มีความสำคัญในการเมือง
การปกครอง และเศรษฐกิจของไทย จากหลักฐานที่พบปรากฏว่ามีมุสลิมอพยพย้ายถิ่นมาจาก
ประเทศเปอร์เซีย เขมร และอินโดนีเซีย

2.1 มุสลิมที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารจากประเทศเปอร์เซีย

มุสลิมกลุ่มนี้เข้ามาปลายรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ.
2133 - 2148) โดยมีท่านเจกอะหมัดกับท่านมะหมัดสะอิด สองพี่น้องมุสลิมชาวเมืองกุม (Qum)
ประเทศเปอร์เซีย นับถืออิสลามนิกายชีอะห์ (Shi'ite) ซึ่งไทยเรียกว่า "แบกเจ้าเซ็น"
พาบริวารเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร ตั้งบ้านเรือนและห้างค้าขายอยู่ที่ตำบลท่าภาษี การค้าขาย
ของท่านเจกอะหมัดเจริญรุ่งเรืองมากทำให้ท่านเป็นเศรษฐีใหญ่ในกรุงศรีอยุธยาและ ได้หญิงไทย
ชื่อเชยเป็นภรรยา ส่วนท่านมะหมัดสะอิดได้เดินทางกลับไปเปอร์เซีย ต่อมาท่านเจกอะหมัด
ซึ่งมีความชอบพอสนิทสนมกับเจ้านายขุนนางไทยได้เข้ารับราชการในสมัยพระเจ้าทรงธรรม
(พ.ศ. 2153 - 2171) และได้รับการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็นพระยาเจกอะหมัดรัตนราช-
เศรษฐี ตำแหน่งเจ้ากรมท่าขวาที่จุฬาราชมนตรีซึ่งนับว่าท่านเป็นปฐมจุฬาราชมนตรีของมุสลิมใน
ประเทศไทย ท่านได้รับพระราชทานที่ดินบริเวณบ้านท้ายคุและได้สร้างมัสยิด "กุฎีทอง" ขึ้น
(ส่วนมัสยิดที่บ้านแบกกระฎีใหญ่ นั้น พระยาศรีนรินทร์ บุตรท่านมะหมัดสะอิดเป็นผู้สร้างขึ้นในสมัย

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช) และต่อมาท่านเอกอัครราชทูตมีความชอบในการร่วมปราบจลาจล พวกญี่ปุ่น พระเจ้าทรงธรรมจึงโปรดเกล้าฯ เลื่อนเป็นเจ้าพระยารัตนราชเศรษฐี ตำแหน่ง สมุหนายกกว่าราชการหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งปวง ซึ่งนับเป็นพื้นฐานสำคัญที่ทำให้บุตรหลานในตระกูลของท่านเข้ารับราชการและมีบทบาทสำคัญในทางการเมืองตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยา (พระยาโกมารกุลมนตรี. 2518 : 34 ; สิริ ตั้งตรงจิตร. 2533 : 3 - 6 ; ประยูร ลิทธิพันธ์. 2505 : 236 - 242 ; รัชนี้ สาตเปรม. 2521 : 23)

ตำแหน่งทางการเมืองที่มุลิมเชื้อสายเปอร์เซียเข้าไปเกี่ยวข้องกับและผูกขาด มาตลอดจนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2435 นั้นมักเป็นตำแหน่งที่เกี่ยวข้องกับการค้าขายซึ่งสร้างผลประโยชน์และรายได้ให้กับตระกูลของตนคือตำแหน่งกรมท่าขวา กรมพระคลังสินค้า และเจ้าเมืองหัวเมืองท่าชายฝั่งทะเล ดังที่ลาลูแบร์ซึ่งเป็นทูตฝรั่งเศสเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับไทยในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้บันทึกถึงอิทธิพลและอำนาจทางการเมืองของมุลิมกลุ่มนี้ไว้ว่า

"ในเจ้าพวกชาวต่างประเทศชาติต่าง ๆ ที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารนั้น แยกมัวร์ได้ตั้งเนื้อตั้งตัวเป็นอย่างดีกว่าเพื่อน... แยกมัวร์ได้รับตำแหน่งถึงได้เป็นออกญาพระคลัง ด้วยพระมหากษัตริย์สยามทรงพระราชดำริเห็นว่า โดยใช้พระบรมราชูปถัมภ์จะช่วยให้การค้าขายในบ้านเมืองเจริญขึ้น ด้วยในเจ้าพวกเจ้าแผ่นดินหัวเมืองใกล้เคียงอันมีเดชนานาภาพมาก ๆ แต่ละลัทธิทรงนับถือศาสนาหมัดลัน ตำแหน่งหน้าที่ราชการสำคัญ ๆ ทั้งในกรุงและหัวเมืองครั้งนั้นตกอยู่ในเงื้อมมือพวกแยกมัวร์ พระมหากษัตริย์สยามโปรดให้สร้างสุเหร่าเป็นหลายแห่งพระราชทานแยกมัวร์ด้วยพระราชทรัพย์และพระองค์ยังทรงพระราชานุญาตให้ช่วยทุนการทำพิธีสำคัญ ๆ ของพวกแยก "

(ลาลูแบร์. 2505 : 177 - 178)

2.2 มุสลิมที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารจากประเทศเขมร

มุสลิมเชื้อสายเขมรในไทยเรียกว่า "แขกจาม" มุสลิมกลุ่มนี้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารเพราะถูกขูดรีดจากราช มีหลักฐานว่า ได้อพยพย้ายถิ่นเข้ามาในปี พ.ศ. 2201 สมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช "ในปีจอสัมฤทธิ์ศกนั้น มีแขกแก่นางกะเบา (ว่าเคยอยู่ที่เกาะสุมาตราก่อนแล้วเข้าไปอยู่ในเขมร) อยู่เมืองกัมพูชาประเทศ ทาที่พึ่งพำนักมิได้ แลพระยาราชภักดี 1 พระยาโตกา 1 ... คมฉกรรจ์อพยพครัว 773 คนมาขอเป็นข้าสู่พระราชสมภาร แลทรงพระกรุณาพระราชทานเครื่องอุปโภค บริโภคและอาหารทั้งปวงแล ไร่นาให้ทำกิน เลี้ยงอาตมาภาพทุกคนมิได้แคลนเคือง" (ประชุมพงศาวดาร เล่ม 39. 2512 : 171) โดยโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ตามริมแม่น้ำตั้งแต่บางกะจะต่อไปทางตะวันตกผ่านปากคลองคูจามไปจนถึงปากคลองขุนละครไชย (คณิศา เลอะกุล. 2527 : 37) มุสลิมกลุ่มนี้เนื่องจากจะทำไร่นาและค้าขายแล้วยังได้เข้าร่วมเป็นทหารอาสาจาม ซึ่งมีมาตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ (ประชุมพงศาวดาร เล่ม 14. 2507 : 124 - 125)

2.3 มุสลิมที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารจากประเทศอินโดนีเซีย

มุสลิมเชื้อสายอินโดนีเซียหรือชวาได้เข้ามาสู่กรุงศรีอยุธยา 2 กลุ่มคือ กลุ่มที่มาจากเกาะมาลัสซาร์ทางตอนใต้ของเกาะซูลูเบส มุสลิมกลุ่มนี้ไทยเรียกว่า "แขกมัทกะสัน" ได้อพยพพลี้ภัยสงครามจากการรุกรานของประเทศฮอลันดา เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในกรุงศรีอยุธยาสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งภูมิลำเนาอยู่ใกล้ ๆ กับมุสลิมที่มาจากมะละกา คือบริเวณตอนปลายคลองขุนละครไชยทางใต้ ทางที่จะออกแม่น้ำเจ้าพระยา (กรมศิลปากร. 2508 : 34 ; คณิศา เลอะกุล. 2527 : 37) ส่วนมุสลิมอีกกลุ่มหนึ่งอพยพพลี้ภัยสงครามกับประเทศฮอลันดาที่เข้ามาจากชวาภาคกลาง (ฮอลันดาปกครองอินโดนีเซียอยู่ 350 ปี ระหว่างปี พ.ศ. 2138 - 2488) นำโดยตะไตะ โมกอล ได้อพยพพาบริวารและครอบครัวเข้ามาตั้งหลักแหล่ง "สร้างบ้านแปลงเมือง" ขึ้นที่บริเวณหัวเขาแดง ปากทางเข้าทะเลสาบสงขลา ใกล้เมืองสทิงพระ เมื่อราวปี พ.ศ. 2148 สมัยสมเด็จพระเอกาทศรถ ต่อมาท่านได้รับโปรดเกล้าฯ ให้เป็นผู้สำเร็จราชการปกครองเมืองพัทลุง ในสมัยพระเจ้าทรงธรรม (พ.ศ. 2162 - 2172) เมื่อท่านตะไตะ โมกอล ถึงแก่อสัญกรรมท่านสุลัยมานได้ปกครองพัทลุงต่อมาและได้สร้างเมืองบริเวณหัวเขาแดงที่สงขลาให้เป็นเมืองท่า

และเมืองบอมบราการที่เข้มแข็ง และเมื่อกรุงศรีอยุธยาเกิดจลาจล เจ้าพระยากลาโหมสุริยวงศ์ปราบดาภิเษกเป็นพระเจ้าปราสาททอง ท่านสุลัยมานจึงสถาปนาสงขลาเป็นรัฐสุลต่านขึ้นในปี พ.ศ. 2185 แต่ในที่สุดสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชปี พ.ศ. 2223 ได้โปรดเกล้าฯ ให้พระยารามเดโชเจ้าเมืองนครศรีธรรมราชมาปราบและสลายกำลังเมืองสงขลาของสุลต่านมูस्ताฟา (บุตรสุลต่านสุลัยมาน) ลงอย่างสิ้นเชิงแล้วโปรดเกล้าฯ ให้สุลต่านมูस्ताฟาอพยพครอบครัวซึ่งส่วนใหญ่เป็นคนชราไปอยู่ที่ไชยา ส่วนคนหนุ่มสาวโปรดเกล้าฯ ให้อพยพเข้ามาไว้กรุงศรีอยุธยา เข้ามาอยู่บริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยา บริเวณหัวแหลมและหัวรอนอกกำแพงเมือง (ร.ท.สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ๗ พัทลุง. 2531 : 64, 72 - 79, 82 - 87, 95 - 96, 117 - 120, 121 - 123, 137)

ต่อมาในปี พ.ศ. 2225 สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดเกล้าฯ ให้นำมูस्ताฟาเป็นพระยาศรีวิชัยสงคราม ตำแหน่งเจ้าเมืองไชยา และให้ท่านสุสเห็น (น้องมูस्ताฟา) เป็นพระศรีราชสงคราม ปลัดเมืองไชยา (ในสมัยพระเพทราชาได้เลื่อนเป็นพระยาจักรี ตำแหน่งเจ้าเมืองพัทลุง) ส่วนท่านทะทัน (น้องคนเล็กของมูस्ताฟา) เป็นพระยาราชบังสัน ตำแหน่งแม่ทัพเรือของกรุงศรีอยุธยา (ร.ท.สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ๗ พัทลุง. 2531 : 139 - 140, 156)

มุสลิมเชื้อสายชาวที่สืบเชื้อสายมาจากท่านสุลต่านสุลัยมาน ได้มีบทบาทและอำนาจในทางการเมืองตลอดมาจนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะตำแหน่งเจ้าเมืองไชยา เจ้าเมืองพัทลุง และแม่ทัพเรือที่พระราชวังสันที่ตระกูลนี้ผูกขาดมาตลอด

3. มุสลิมที่เข้ามาเพราะถูกกวาดต้อนมาจากหัวเมืองประเทศราช

ราชอาณาจักรไทยสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นมีอาณาเขตกว้างขวางมาก พระบรมเดชาบุพการีของพระมหากษัตริย์กรุงศรีอยุธยาทำให้หัวเมืองประเทศราชจำนวนมาก ในการปกครองหัวเมืองประเทศราชนั้น สมุหนายกหรือสมุหกลาโหมจะเป็นผู้ควบคุมดูแล แล้วแต่หัวเมืองประเทศราชนั้นอยู่ในเขตปกครองใด ผู้ที่จะเป็นเจ้าประเทศราชต้องได้รับการแต่งตั้งจากพระมหากษัตริย์กรุงศรีอยุธยา แต่ก็ปล่อยให้หัวเมืองประเทศราชปกครองกันเองเพราะนอกจากจะเป็นหัวเมืองที่อยู่ห่างไกลแล้วยังเป็นเมืองที่มีชนประเพณีวัฒนธรรมหรือเชื้อชาติต่างจากไทย และลักษณะ

ของการเข้ามาเป็นหัวเมืองประเทศราชนั้นเป็นเพียงการยอมรับอำนาจหรืออิทธิพลของไทยที่มี
เหนือเมืองของตนเท่านั้น ซึ่งเปลี่ยนแปลงได้เพื่อความอยู่รอดของเมืองตนเอง หน้าที่ของเมือง
ประเทศราชจะต้องดูแลความมั่นคงไม่ให้ข้าศึกล่วงล้ำเข้ามาในเขตแดนซึ่งเป็นการรักษา
ความมั่นคงของกรุงศรีอยุธยาตนเอง และจะต้องนำดอกไม้เงินดอกไม้ทองเครื่องราชบรรณาการ
มาถวายตามประเพณี ถ้าขัดขึ้นมีโทษถึงตาย (กฎหมายตราสามดวง เล่ม 4. 2505 :
128 - 129) ดังนั้นเมื่อหัวเมืองประเทศราชใดไม่ยอมรับอำนาจของกรุงศรีอยุธยา จึงถูก
ปราบปราม และถูกกวาดต้อนครัวเข้ามากรุงศรีอยุธยา เพื่อเป็นการลดอำนาจของเมือง
ประเทศราชนั้นและในทางกลับกันก็เป็นการเพิ่มพูนอำนาจของรัฐบาลกลาง เพราะในสมัยก่อนนั้น
กำลังคนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของสังคม เพราะทำให้เกิดความมั่นคง ความมั่งคั่งและความเจริญ
รุ่งเรืองของอาณาจักร คือใช้กำลังคนในการต่อสู้ป้องกันศัตรูจากภายนอกและขยายอำนาจของรัฐ
นอกจากนี้กำลังคนยังเป็นแรงงานในการผลิต ดังนั้นเจตประสงค์หนึ่งของการทำสงครามก็เพื่อให้ได้
กำลังคนมาและพยายามควบคุมกำลังคนที่ได้มานั้นให้มีประสิทธิภาพ (บัณฑิต แทนพิทักษ์.
2528 : 26, 31 ; หลวงอุดมสมบัติ. 2530 : 255)

มุสลิมที่ถูกกวาดต้อนเข้ามากรุงศรีอยุธยานี้มีที่มาจากเมืองประเทศราชเขมร
มะละกา และปัตตานี ดังนี้

3.1 มุสลิมที่ถูกกวาดต้อนมาจากประเทศเขมร

มุสลิมเชื้อสายเขมรในไทยเรียกว่า "แขกจาม" จากหลักฐานทาง
ประวัติศาสตร์กรุงศรีอยุธยาได้ยกกองทัพไปตีเขมรและกวาดต้อนครอบครัวเขมรเข้ามา
กรุงศรีอยุธยาหลายครั้งคือสมัยสมเด็จพระรามาเมศวร พ.ศ. 1930 สมเด็จพระบรมราชาธิราช
ที่ 2 พ.ศ. 1964 สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ พ.ศ. 2075 สมเด็จพระนเรศวรมหาราช
พ.ศ. 2136 และครั้งสุดท้ายในสมัยสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ (พระราชพงสาวดาร ฉบับ
พระราชหัตถเลขา. 2495 : 181 - 182, 187, 225, 309 - 310) โดยเฉพาะสมัย
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระราชพงสาวดารบันทึกการไปตีเขมรในปี พ.ศ. 2136 ไว้ว่า
"พระนเรศวรและพระเอกาทศรถ และพระราชมนูไปตีเขมรได้กวาดครัวมาประมาณ
30,000 คน" (ประชุมพงสาวดาร เล่ม 38 พงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ
(เจิม). 2512 : 298) ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนมาก ในสมัยสมเด็จพระเอกาทศรถจึงมีการตั้ง

กองทหารอาสาจากนั้นพร้อมกับอาสาต่างชาติดอื่น ๆ เช่น อาสามอญ อาสาญุ่น และทหารแม่นปืน โปรตุเกส เป็นต้น โดยเฉพาะกองทหารอาสาจากนั้นมีความสามารถตั้งเป็นกรม มีขุนนาง รับราชการในตำแหน่งและบรรดาศักดิ์ต่าง ๆ กัน โดยแยกออกเป็นกรมอาสาจากซ้ายและขวา มีหัวหน้าเป็นขุนนางตำแหน่งจางวาง บรรดาศักดิ์เป็นออกพระราชวังสัน (กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. 2505 : 306 - 307)

3.2 มุสลิมที่ถูกกวาดต้อนมาจากมะละกา

มุสลิมที่มาจากมะละกาที่มีหลักฐานปรากฏแต่เพียงว่ากรุงศรีอยุธยาในสมัย สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถได้ส่งกองทัพไปตีเมืองมะละกา ซึ่งเป็นเมืองท่าสำคัญทางเศรษฐกิจ ช่องแคบมะละกา แม้ว่าจะตีมะละกา ไม่สำเร็จก็คง ได้กวาดต้อนครัวมะละกา เข้ามากรุงศรีอยุธยา บ้าง เพราะมีชุมชนมะละกาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณตอนปลายคลองขุนละคร ไชยทางใต้ ซึ่งเมื่อมี มุสลิมเชื้อสายอินโดนีเซียที่มาจากเกาะมาลิสซาร์ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชก็โปรดเกล้าฯ ให้อยู่ใกล้ ๆ บริเวณชุมชนมะละกา (ประชุมพงศาวดาร เล่ม 38 พงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม). 2512 : 16 ; กรมศิลปากร. 2508 : 34 ; คณิตา เลขะกุล. 2527 : 37)

3.3 มุสลิมที่ถูกกวาดต้อนมาจากปัตตานี

ปัตตานีเป็นเมืองใหญ่และมีความเจริญรุ่งเรืองในทางการค้ามาช้านาน และ ปัตตานีก็ยอมรับอำนาจของกรุงศรีอยุธยาในฐานะเจ้าประเทศราชตลอดมาจนถึงสมัยพระเจ้า ปราสาททอง ที่นางพระยาตานีประกาศแข็งเมืองไม่ยอมอ่อนน้อมต่อกรุงศรีอยุธยา พระเจ้า ปราสาททอง ได้ยกกองทัพไปตีปัตตานีถึง 2 ครั้ง คือ ในปี พ.ศ. 2175 และปี พ.ศ. 2177 โดยครั้งแรกไม่ประสบผลสำเร็จ ครั้งที่สองนางพระยาตานียอมอ่อนน้อม การสงครามครั้งนี้ได้ กวาดต้อนมุสลิมเชื้อสายมลายูจากปัตตานีเข้ามากรุงศรีอยุธยาจำนวนมาก โปรดเกล้าฯ ให้อยู่ บริเวณตำบลคลองตะเคียนทางทิศใต้ (เอกสารของฮอลันดาสัมัยอยุธยา พ.ศ. 2151 - 2163 และ 2167 - 2185. 2514 : 113 - 114 ; ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช. 2503 : 102) ซึ่งชาวแวสได้เข้ามาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้บันทึกถึงมุสลิมเชื้อสายมลายูนี้ว่า "พวกมลายูมีอยู่มากมายเหลือคณานับ โดยที่นับถือลัทธิพระมะหะหมัด เป็นที่รู้จักดีว่าเป็นชนชาติที่

ครุฑยี่สิบเศียรในสมัยอยุธยา... แต่ก็เป็นที่นับถือและอาหรับใช้พระเจ้าแผ่นดินได้เป็นอย่างดีใน
 ลางโอกาส" (นิโกลาส แพรแวล: 2506 : 62 - 63)

จะเห็นได้ว่าสมัยกรุงศรีอยุธยาเริ่มมีมุสลิมเชื้อชาติต่าง ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐาน
 อยู่เป็นจำนวนมาก มุสลิมเหล่านี้ก็คือคนไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาที่ได้เป็นกำลังสำคัญในการการเมือง
 เศรษฐกิจ และสังคม ในการรักษาเอกราชและอำนาจอธิปไตย และสร้างสรรค์ความเจริญ
 รุ่งเรืองให้กับอาณาจักรกรุงศรีอยุธยา มุสลิมจำนวนมากที่เข้ารับราชการจนเป็นขุนนางผู้ใหญ่
 และเป็นที่ไว้วางพระราชหฤทัยของพระเจ้าอยู่หัวตลอดมา มีขุนนางมุสลิมที่มีบทบาท อำนาจ
 ในการเมืองการปกครองสมัยกรุงศรีอยุธยาที่สำคัญ เช่น เชื้อสายของตระกูลท่านเจกอะหมัด
 ที่เริ่มจากท่านเจกอะหมัดเอง ท่านเป็นเจ้าพระยาเจกอะหมัดรัตนราชเศรษฐีที่สมุหนายกในสมัย
 พระเจ้าทรงธรรม ต่อมาในสมัยพระเจ้าปราสาททอง ได้เลื่อนเป็นเจ้าพระยาบวรราชนายก
 ที่จางวางสมุหนายก บุตรหลานของท่านได้เป็นขุนนางผู้ใหญ่ตลอดมาจนกระทั่งเสียกรุงศรีอยุธยา
 ครั้งที่ 2 แก่พม่าคือ เจ้าพระยาอภัยราชา (ชื่น, บุตรท่านเจกอะหมัด) เจ้าพระยาท้าวบุญศักดิ์
 (สมบุญ, บุตรท่านชื่น) เจ้าพระยาเพชรพิไชย (ใจ, บุตรท่านสมบุญ) ได้เป็นสมุหนายกในสมัย
 พระเจ้าปราสาททอง สมเด็จพระนารายณ์มหาราช และพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศตามลำดับ
 เชื้อสายของท่านมหะหมัดสะอิดน้องของท่านเจกอะหมัดมี ท่านอากรมะหมัด เป็นพระยาศรีนรินทร์
 และพระยาพระคลัง และลูกชายของท่าน 2 คน เป็นพระยาศรีไสยหาญณรงค์ (ยี่) เจ้าเมือง
 ตะนาวศรี และพระยาจุฬาราชมนตรี (แก้ว) ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (จดหมายเหตุ
 ประมวลวงศ์มูลขุนนาง และเรื่องราชทูตสยามไปกรุงฝรั่งเศส. 2513 : 2 - 13 ; สิริ
 ตั้งตรงจิตร. 2533 : 7 - 8) ส่วนตระกูลที่สืบเชื้อสายมาจากท่านสุลต่านสุลัยมานแห่ง
 สงขลานครินทร์มีบุตรหลานสืบสกุลได้เป็นเจ้าเมืองไชยา เจ้าเมืองพัทลุง และแม่ทัพเรือที่พระยา
 ราชบังสันตลอดมา ซึ่งเริ่มต้นจากบุตรของท่านสุลต่านสุลัยมาน 3 คน คือ ท่านมุสตาฟา
 ท่านฮุสเซนและท่านหะซัน ที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ ให้เป็นเจ้าเมืองไชยา
 เจ้าเมืองพัทลุง และแม่ทัพเรือตามลำดับ โดยเฉพาะตำแหน่งแม่ทัพเรือที่พระยาราชบังสัน
 ซึ่งไม่ได้เป็นตำแหน่งสืบสกุลแต่มีมุสลิมตระกูลนี้ครอบครองมาจนถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุง
 รัตนโกสินทร์ (ร.ท.สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง. 2531 : 182 - 186, 228 - 231)
 นอกจากนี้ก็มีขุนนางมุสลิมที่สำคัญ เช่น พระยารามโคโธ (ชู) เจ้าเมืองนครศรีธรรมราช
 และพระยายมราช (สัง) เจ้าเมืองนครราชสีมาในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช รวมทั้ง

ตำแหน่งขุนนางที่ต้องใช้มุสลิม เช่น ตำแหน่งจางวางกรมอาสาจาม บรรดาศักดิ์ออกพระราชวังสัน
ตำแหน่งบันทึออกพระศรีมโหสถในราชภัคดี ตำแหน่งล่ามภาษาอาหรับและมลายูคือหลวงโกษาอิศหาก
พระยาศรีนรินทร์ ขุนศรีวรขาน หลวงศรียศ ต่างก็เป็นขุนนางมุสลิมทั้งสิ้น (ม.ร.ว.คึกฤทธิ์
ปราโมช, 2503 : 115 - 117) กล่าวได้ว่า มุสลิมในกรุงศรีอยุธยาได้มีส่วนร่วมในการ
สร้างสรรค์ความเจริญรุ่งเรืองให้กับอาณาจักรไทยจนกระทั่งกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่า
ครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2310 ซึ่งถือว่าเป็นความพินาศย่อยยับของอาณาจักรที่รุ่งโรจน์
และทำให้เกิดการอพยพย้ายถิ่นของมุสลิมครั้งใหญ่ บางพวกถูกพม่ากวาดต้อนไปเป็นเชลย
บางพวกหลบหนีภัยสงครามอยู่ตามป่าเขา บางพวกอพยพเคลื่อนย้ายลงมากรุงธนบุรีและกรุงเทพฯ
ที่เป็นเมืองหลวงใหม่ บางพวกกลับไปตั้งถิ่นฐานอยู่ในอยุธยาและบริเวณใกล้เคียง และบางพวก
ที่หลบหนีออกจากกรุงศรีอยุธยากระจ่ายไปในภูมิภาคต่าง ๆ

การเข้ามาของมุสลิมในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์

การเสียกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2310 ก่อให้เกิดผลเสียต่อระบบ
การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจและสังคมของไทยอย่างใหญ่หลวง ราชธานีกรุงศรีอยุธยาถูก
ทำลายพินาศสิ้น อาณาจักรกรุงศรีอยุธยาแตกแยกออกเป็นก๊กเป็นเหล่า เศรษฐกิจและการค้า
ได้รับความเสียหาย ประชาชนแตกหนีกระจัดกระจายจากภัยสงคราม แต่ในที่สุดพระยาตาก
สามารถกอบกู้เอกราชได้สำเร็จภายในเวลาเพียง 7 เดือน และปราบดาภิเษกขึ้นเป็น
พระมหากษัตริย์ สถาปนากรุงธนบุรีขึ้นเป็นราชธานีแห่งใหม่แทนกรุงศรีอยุธยาในปี พ.ศ. 2311
และสามารถรวบรวมอาณาจักรได้สำเร็จในเวลาอีก 3 ปีต่อมา (ประชุมพงศาวดาร ภาคที่ 65
พระราชพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม), 2503 : 27) และเมื่อเกิดการ
จลาจลปลายรัชกาลพระเจ้าตากสินมหาราชเมื่อ พ.ศ. 2325 ทำให้เกิดการสถาปนาราชวงศ์
ใหม่คือราชวงศ์จักรี และได้ย้ายเมืองหลวงมาอยู่ทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา สมเด็จ
เจ้าพระยามหากษัตริย์ศึกฯ ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ปฐมราชวงศ์จักรี แห่งกรุง
รัตนโกสินทร์ (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2531 : 1 - 3)

การสถาปนากรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตลอดจนการทำสงครามขับไล่พม่า การฟื้นฟู
ประเทศให้มีอำนาจและความเจริญรุ่งเรืองเหมือนครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นผลทำให้มุสลิม

มีการอพยพเคลื่อนย้ายถิ่นฐานเข้าสู่บริเวณเมืองหลวงอันเป็นศูนย์กลางความเจริญทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมแห่งใหม่เป็นจำนวนมาก การย้ายถิ่นภายในประเทศนี้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ (ภัสสร ลิมานนท์ และเพ็ญพร อีระสวัสดิ์, 2532 : 3 ; อ้างอิงมาจาก Kuznets and Thomas, 1958 : 3 - 5)

มุสลิมได้อพยพย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพฯ และบริเวณใกล้เคียงกับเมืองหลวงนี้จะมีด้วยกัน 3 ลักษณะคือ มุสลิมเก่าที่เข้ามาอยู่เมืองไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มุสลิมที่อพยพมาจากหัวเมืองประเทศราชของไทย และมุสลิมในบังคับของต่างชาติที่เข้ามาภายหลังการเปิดประเทศ

1. มุสลิมเก่าที่เข้ามาอยู่เมืองไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นมีชุมชนมุสลิมได้ตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่บริเวณคลองบางกอกใหญ่ตั้งแต่ก่อนสมัยพระเจ้าทรงธรรม และเมื่อการค้าขายกับต่างประเทศเจริญรุ่งเรืองมากขึ้น ได้ทำให้เมืองบางกอกกลายเป็นเมืองท่าที่มีความสำคัญในสมัยอยุธยาตอนปลาย (เสาวณีย์ จิตต์หมวด, 2531 : 118 - 119 ; อ้างอิงมาจากหนังสือที่ระลึกเปิดมัสยิดต้นสน, 2498 : 15, 23 ; พลับพลึง คงชนะ, 2534 : 19) ได้ทำให้มุสลิมที่อยู่ในกรุงศรีอยุธยาเดินทางเข้ามาค้าขายที่บางกอกและเห็นว่าเป็นทำเลที่ดีจึงชวนกันอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณบางกอกใหญ่ หรือคลองบางหลวงซึ่งมีชุมชนมุสลิมเดิมอยู่ก่อนแล้ว และเมื่อก่อนที่กรุงศรีอยุธยาจะเสียแก่พม่า มุสลิม "แบกแพ" ได้ล่องลอยเรือแพลงไปทางใต้จนกระทั่งถึงเมืองนนทบุรี และธนบุรี แล้วพาแพลงที่เห็นว่าพอจะปลอดภัยจากพม่าเข้าศึกเป็นที่พักพิงพักพิงต่อไป (ร.ท.สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง, 2531 : 198) ดังข้อมูลของหลวงพิพิธเกสัช ตอนหนึ่งว่า "... บรรดาอิสลามที่จอดแพขายของอยู่ ณ ตำบลหัวแหลม หัวรอและคลองตะเคียน นับเป็นร้อย ๆ ครั้วเรือน ได้อพยพหลบภัยลอยแพลงหนีเข้าศึกลงมาจอดพำนักอยู่ตำบลคลองบางหลวงตั้งแต่ตำบลบางกอกใหญ่ ไปจนถึงวัดเวฬุราชินทั้งสองฝั่ง..." (หลวงพิพิธเกสัช, 2512 : 5) มุสลิมจากกรุงศรีอยุธยานี้อพยพลงมาทั้งทางบกและทางน้ำ มุสลิมที่มาทางบกคงจะติดตามมาภายหลัง เมื่อกรุงศรีอยุธยาเสียแก่พม่าแล้ว มุสลิมส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานอยู่สองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่บริเวณนนทบุรีจนถึงธนบุรี ซึ่งเป็นบริเวณใกล้เมืองหลวงอันเป็นศูนย์กลางการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจและสังคม เมื่อย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ที่ใหม่แล้วยังยึดอาชีพค้าขายเช่นเดิม

โดยใช้แพที่เป็นที่อยู่อาศัยนั้นเปิดเป็นร้านค้าขายพวกผ้าแพร ผ้าตาลและผ้าลายที่ย้อมมาจากต่างประเทศ ดังนั้นจึงเรียกมุสลิมกลุ่มนี้ว่า "แขกแพ" ต่อมาบางกลุ่มได้ย้ายไปอยู่ที่บริเวณรอบเมืองและสร้างศรัทธา มุสลิมกลุ่มนี้ส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากอาหรับ เปอร์เซีย และชวา มีทั้งนิกายชีอะห์ (Shi'ite) ที่สืบเชื้อสายมาจากท่านเจกอะหมัด และนิกายสุนันน์ (Sunni) ที่สืบเชื้อสายมาจากท่านสุลต่านสุลัยมานแห่งสงขลา ซึ่งทั้งสองนิกายนี้ก็อยู่ร่วมกันและมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันอย่างยิ่ง (เสาวณีย์ จิตต์หมวด. 2531 : 125 - 126 ; ประยูรศักดิ์ชลาชนเดชะ. 2531 : 60 - 61)

มุสลิมกลุ่มนี้นอกจากจะประกอบอาชีพค้าขายแล้วยังเข้ารับราชการในราชสำนัก โดยเฉพาะตำแหน่งกรมท่าชาวที่จุฬาราชมนตรี และจางวางกรมอาสารามหรือแม่ทัพเรือที่พระยาราชบังสันเป็นตำแหน่งขุนนางมุสลิมมาโดยตลอด ขุนนางที่มีบทบาทอำนาจในการเมืองสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์นี้ มักสืบเชื้อสายมาจากท่านเจกอะหมัด และท่านสุลต่านสุลัยมาน ในที่นี้จะยกตัวอย่างพอสังเขป กล่าวคือขุนนางที่สืบเชื้อสายมาจากท่านเจกอะหมัดที่สำคัญในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์คือตระกูลขุนนางที่เริ่มจาก ท่านบุญนาค บุตรพระยาจำแลนยากร (แสน) อัครมหาเสนาบดีในสมัยสมเด็จพระที่นั่งสุริยamarinทร์ (เอกทัศ) ซึ่งเป็นหลานเจ้าพระยาเพชรพิไชย (ใจ) ที่เริ่มต้นเปลี่ยนศาสนาจากอิสลามมานับถือพุทธศาสนาในสมัยพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศ ท่านบุญนาคได้สมรสกับเจ้าคุณนวลพระขนิษฐาภคินีของสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ในรัชกาลที่ 1 ตระกูลบุญนาคจึงเป็นราชินิกุล ความผูกพันเป็นญาติใกล้ชิดและการสมรสกับราชวงศ์จักรีได้ทำให้ตระกูลบุญนาคก้าวขึ้นสู่อำนาจทางการเมืองได้ดีกว่าตระกูลขุนนางอื่น ในสมัยรัชกาลที่ 1 นั้นท่านบุญนาคได้เป็นเจ้าพระยามหาเสนาที่สมุหกลาโหม สมัยรัชกาลที่ 2 เจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ, บุตรท่านบุญนาค) เป็นหัวหน้าคณะเสนาบดี และสนับสนุนการขึ้นครองราชสมบัติของกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ สมัยรัชกาลที่ 3 ท่านดิศเป็นทั้งเจ้าพระยาพระคลังและสมุหกลาโหม ส่วนท่านท้าวทองชัยเป็นพระยาศรีพิทักษ์ เมื่อรัชกาลที่ 3 สวรรคต ตระกูลบุญนาคก็เชิญเจ้าฟ้ามงกุฎขึ้นครองราชสมบัติ ซึ่งท่านดิศและท่านท้าวได้เป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ และสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติตามลำดับ ตระกูลบุญนาคขึ้นถึงจุดสูงสุดแห่งอำนาจทางการเมืองเมื่อสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง, บุตรท่านดิศ) เป็นผู้สำเร็จราชการแผ่นดิน (พ.ศ. 2411 - 2416) มีอำนาจล้นพ้นเหนือองค์พระมหากษัตริย์ ในสมัยรัชกาลที่ 5 (สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. 2514 : 25 - 27 ; ลีรี

ตั้งตรงจิตร. 2533 : 18 - 25 ; บัณฑิต แทนพิทักษ์. 2528 : 71 - 72, 80 - 83)

ส่วนบุตรของพระยาจำแสนยากร (แสน) อีกท่านหนึ่งคือท่านเชน ซึ่งเป็นพี่ชายของท่านขุนนาง ท่านไม่ได้เปลี่ยนศาสนาตามบิดาและปู่ของท่าน ยังคงนับถือศาสนาอิสลามนิกายชีอะห์ ท่านเชน ได้เป็นจุฬาราชมนตรีและบุตรหลานของท่านได้เป็นที่จุฬาราชมนตรีตลอดมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ 7 ที่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน รวมจุฬาราชมนตรีที่มาจากวงศ์เจกอะหมัดทั้งสิ้น 13 คน (ลิรี ตั้งตรงจิตร. 2533 : 18 - 19, 24 - 25, 33) ในขณะที่ตระกูลของท่าน

เจกอะหมัดผูกขาดตำแหน่งจุฬาราชมนตรี ตระกูลของท่านสุดด้านสุลัยมานก็ผูกขาดตำแหน่งพระยาราชบังลังตลอดจนถึงสมัยรัชกาลที่ 3 เมื่อกองทัพเรือสมัยเก่าแบบกองอาสาจามล่าสมัยหมดความสำคัญลง รวมขุนนางในตระกูลนี้ที่เป็นพระยาราชบังลังทั้งสิ้น 11 คน (ร.ท.สุภัทร สุนธากิรมย์ ๓ พัทลุง. 2531 : 139 - 140, 186 - 187, 228 - 231) ส่วนตำแหน่งขุนนางอื่น ๆ ของตระกูลนี้ได้แก่ หลวงนายศักดิ์ (หลุด) บุตรขุนลักขมมา (บุญยัง) หลานพระยาราชบังลัง (หะซัน) ได้ช่วยพระเจ้าตากสินมหาราชกอบกู้เอกราช และรวบรวมประเทศได้เป็นเจ้าพระยาจักรีที่สมุหนายก พระยาราชบังลัง (หมัด หรือจ้อย, บุตรท่านหลุด) ได้เป็นเจ้าพระยาอมราช นอกจากนี้ยังมีเจ้าเมืองไชยาและพัทลุงที่ตระกูลนี้ครอบครองมาตลอดสมัยกรุงธนบุรี และกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นตามลำดับ (ร.ท.สุภัทร สุนธากิรมย์ ๓ พัทลุง. 2531 : 210 - 212, 218) และที่สำคัญที่สุดของตระกูลนี้ก็คือการเกี่ยวข้องเป็นราชินิกุลกับราชวงศ์จักรี คือ สมเด็จพระศรีสุลาลัยฯ พระชนนีของรัชกาลที่ 3 มาจากสายพระยาราชบังลัง (หวัง) โดยท่านเป็นบุตรของพระชนกจัน (บุตรพระยานนทบุรี) และพระชนนีเพ็ง ซึ่งรัชกาลที่ 3 ทรงสืบเชื้อสายอิสลามทางพระอัยยิก้าเพ็ง ตระกูลนี้นอกจากจะเป็นราชินิกุลรัชกาลที่ 3 แล้วยังเป็นราชินิกุลรัชกาลที่ 5 โดยเจ้าจอมมารดาทรัพย์ ในรัชกาลที่ 3 สืบเชื้อสายอิสลามจากพระชนนีของท่านคือ ท่านผ่องซึ่งเป็นธิดาของพระยาพัทลุง (ทองขาว) และท่านปลั่งซึ่งเป็นธิดาพระยาพระยาราชบังลัง (หวัง) เจ้าจอมมารดาทรัพย์มีพระโอรสคือกรมหมื่นมามาตยาพิทักษ์พระชนกของสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชชนนีในรัชกาลที่ 5 (สกุลอิสลาม สกุลมณู และสกุลจันบรรพบุรุษของราชินิกุลรัชกาลที่ 5. 2532 : 45 - 46 ; ประยูรท์ สิทธิพันธ์. 2514 : 179 ; ร.ท.สุภัทร สุนธากิรมย์ ๓ พัทลุง. 2531 : 229, 231, 234 - 239, 247 ; สายสกุล สุดด้านสุลัยมาน. 2531 : 248 - 252)

2. มุสลิมที่อพยพมาจากประเทศราชของไทย

พระบรมเชษฐาณาภของพระเจ้าตากสินมหาราชและพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชได้ทำให้ราชอาณาจักรไทยมีอาณาเขตกว้างขวางมีหัวเมืองประเทศราชอยู่ในอาณาจักรเหมือนครั้งกรุงศรีอยุธยา อย่างไรก็ตามหัวเมืองประเทศราชก็พยายามดิ้นรนเป็นอิสระทำให้ไทยต้องส่งกองทัพไปปราบหลายครั้งและในแต่ละครั้งได้กวาดต้อนครอบครัวจากหัวเมืองประเทศราชนั้น ๆ เข้ามาไว้ในเมืองหลวงและบริเวณอื่น ๆ เพื่อเพิ่มพูนกำลังคนทั้งในทางการเมืองและเศรษฐกิจของรัฐบาลกลาง และเป็นการลดอำนาจของเมืองประเทศราชนั้น ๆ ไม่ให้ต่อสู้คิดร้ายต่อไทยอีก มุสลิมที่ถูกกวาดต้อนครัวให้อพยพย้ายถิ่นเข้ามาในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์นี้มาจากประเทศราชในแหลมมลายู และเขมร

2.1 มุสลิมที่อพยพมาจากประเทศราชในแหลมมลายู

มุสลิมกลุ่มนี้มักเรียกกันว่า "แขกมลายู" เพราะเป็นมุสลิมเชื้อสายมลายู ส่วนใหญ่มาจากรัฐปัตตานี และ ไทรบุรี ที่พยายามต่อสู้ดิ้นรนเป็นอิสระจากไทยอยู่เสมอ ทำให้ไทยต้องส่งทัพไปปราบหลายครั้ง

2.1.1 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เนื่องจากสมัยกรุงธนบุรีไทยได้สถาปนาเมืองนครศรีธรรมราชเป็นประเทศราช แต่ยังไม่มีความเห็นหัวเมืองในแหลมมลายูอื่น ๆ จนถึงสมัยรัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้ลดฐานะของเมืองนครศรีธรรมราชเป็นหัวเมืองชั้นเอก และในครั้งสงคราม 9 ทัพ (พ.ศ. 2329) สมเด็จพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท ซึ่งนำทัพขับไล่พม่าให้พ้นไปจากพระราชอาณาเขตแล้วเสด็จประทับที่เมืองสงขลา "...ครั้นเสด็จให้ข้าหลวงเชิญรับสั่งออกไปยังหัวเมืองแขกมลายู ให้เข้ามาอ่อนน้อมยอมเป็นข้าขอบขัณฑสีมาตั้งแต่ก่อน..." (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. 2531 : 42) สุลต่านปัตตานีไม่มาอ่อนน้อม จึงครั้นเสด็จให้พระยากลาโหมราชเสนา และพระยาจำแสนยกยานำทัพไปตีปัตตานี ในทัพครั้งนี้มีพระยาราชบังสัน (แก่น) บุตรเจ้าพระยากรมราช (หมัดหรือจ้อย) เป็นแม่ทัพเรือ และมีทัพบกของพระยาพัทลุง (ขุน) เข้าร่วมในการตีปัตตานีด้วย เมื่อไทยสามารถตีปัตตานีได้แล้วพระยาไทรบุรี พระยาตรังกานูและพระยากลันตันได้แต่งทูตคุมเครื่องราชบรรณาการมาถวายยอมเป็นเมืองประเทศราชต่อไป ในครั้งนั้นได้กวาดต้อนครัวปัตตานี

เข้ามากรุงเทพฯ จำนวนมาก (สมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงทราบ, 2505 : 581 - 582 ; เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2531 : 43 ; ร.ท.สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง, 2531 : 223 - 225) มุสลิมจากปัตตานีถูกนำเข้ามาอีกครั้งในปี พ.ศ. 2334 เมื่อปัตตานีได้ก่อการกบฏขึ้น รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้พระยากลาโหมราชเสนา และกองทัพของพระยาสงขลา (บุญฮุย) ไปปราบและโปรดเกล้าฯ ให้แบ่งแยกปัตตานีออกเป็นเมืองเล็ก ๆ 7 เมือง คือ ปัตตานี หนองจิก สายบุรี ยะหริ่ง ยะลา รามันท์ และระแงะ ให้อยู่ในความดูแลของเมืองสงขลาที่มีความชอบ ในการปราบปัตตานีและให้สงขลาขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ (ประชุมพงศาวดาร เล่ม 3, 2506 : 9 ; อ.บางนารา, 2519 : 63) มุสลิมจากหัวเมืองปัตตานีโปรดเกล้าฯ ให้แยกครัวอาศัยอยู่ ตามที่ต่าง ๆ ส่วนใหญ่จะให้อาศัยอยู่บริเวณรอบ ๆ ชานกรุง ซึ่งเป็นที่ที่ยังมีประชากรเบาบาง เช่น เชื้อสายเจ้านายขุนนางให้อยู่บริเวณสี่แยกบ้านแขก ธนบุรี ประชาชนให้อยู่บริเวณทุ่งครุใน อาเภอพระประแดง บางคอแหลม มหานคร พระโขนง คลองตัน มีนบุรี และหนองจอก (ดีเรก กุลสิริสวัสดิ์, 2517 : 77 ; ประยูรศักดิ์ ชลาชนาเดชะ, 2531 : 23 ; ร.ท.สุภัทร สุคนธาภิรมย์ ณ พัทลุง, 2531 : 225) มุสลิมกลุ่มนี้ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม จะไม่ยุ่งเกี่ยวเข้ารับราชการในราชสำนัก

2.1.2 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ในครั้งนี้เป็นมุสลิม จากระัฐไทรบุรีถูกนำเข้ามายังกรุงเทพฯ เนื่องจากเจ้าพระยาไทรบุรี (ปะแงร์น) คบคิดกับพม่า และไม่ยอมส่งดอกไม้เงินดอกไม้ทองและเครื่องราชบรรณาการ จึงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยา นครศรีธรรมราช (น้อย) นทัพไปตีไทรบุรี เจ้าพระยาไทรบุรีหนีไปอยู่ที่เกาะปีนัง จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาภักดีบริรักษ์ (แสง) บุตรเจ้าพระยานครศรีธรรมราชปกครองไทรบุรี เจ้าพระยานครศรีธรรมราช "...ก็กวาดต้อนครอบครัวแขกมาไว้ใช้ก็มากส่งเข้ามาถวาย แลส่ง เข้ามาให้ขุนนางที่ชอบพอกันก็หลายแห่ง..." (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2504 : 142 - 143) เบอร์นี ซึ่งเป็นทูตเข้ามาในตอนต้นสมัยรัชกาลที่ 3 บันทึกไว้ว่าเชลยที่ส่งเข้ามาครั้งนี้มีประมาณ 1,000 คน (เอกสารของเฮนรี เบอร์นี เล่ม 1, 2514 : 220)

2.1.3 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เจ้าพระยาไทรบุรี (ปะแงร์น) ที่อยู่ปีนัง ได้พยายามสนับสนุนบุตรหลานของตนให้ต่อสู้ดิ้นรนเป็นอิสระจากไทยอีกทั้ง มุสลิมในหัวเมืองประเทศราชฝ่ายใต้ไม่พอใจการปกครองของพระยาภักดีบริรักษ์ (แสง) ซึ่งเป็น คนไทยพุทธศาสนา จึงได้ก่อการกบฏขึ้นในไทรบุรีและหัวเมืองประเทศราชฝ่ายใต้ 3 ครั้ง คือ

ปี พ.ศ. 2369 - 2372 รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้ส่งทัพไปปราบมีพระยาณรงค์ฤทธิ์โกษา พระยาราชวังสัน พระยาพิไชยบุรินทร์และพระยาเพชรบุรี ต่อมาปี พ.ศ. 2374 ตนกูเดน สามารถขับไล่พระยาภักดีบริรักษ์ (แสง) ออกไปจากไทรบุรีได้ และยุบงให้หัวเมืองทั้ง 7 ยกเว้นเมืองยะหริ่งที่คนไทยเป็นเจ้าเมืองให้ก่อการกบฏ เมื่อเกิดความวุ่นวายรุกรานไปทุกหัวเมือง จึงโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ) ว่าที่สมุหกลาโหม และเจ้าพระยา ยมราชเป็นแม่ทัพเรือลง ไปช่วยปราบกบฏจนเรียบร้อย แล้วกวาดต้อนครัวหัวเมืองประเทศราช ฝ่ายใต้เข้ามาเป็นจำนวนมาก และในครั้งที่ 3 นั้นเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2381 ที่ตนกู อับดุลละ สามารถตีเมือง ไทรบุรีและตรัง ได้สำเร็จเตรียมทัพจะ ไปตีสงขลาต่อไปและได้ส่งคนไปยุให้มุสลิม ในหัวเมืองทั้ง 7 ก่อการกบฏเหมือนครั้งก่อน รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีพิพัฒน์ (ทัต) จางวางพระคลังสินค้าเป็นแม่ทัพยกลงไปและสามารถปราบปรามกบฏได้สำเร็จ ในครั้งนี้ รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้แบ่งแยกไทรบุรีออกเป็น 3 เมือง คือ ไทรบุรี ปะลิศ และ กังปาสู แล้วให้กวาดต้อนครัวเข้ามาเป็นจำนวนมาก (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. 2481 : 119 - 121 ; หลวงอุดมสมบัติ. 2530 : 21 - 24 ; ชารอม อาหมัด. 2528 : 92 - 94)

ในการปราบกบฏไทรบุรีและหัวเมืองฝ่ายใต้สมัยรัชกาลที่ 3 นี้ ได้มีการ กวาดต้อนครัวมุสลิมเข้ามา 2 ครั้งคือ สมัยที่เจ้าพระยาพระคลัง (ดิศ) กับพระยาศรีพิพัฒน์ (ทัต) เป็นแม่ทัพลงไปปราบ โดยเฉพาะในการปราบกบฏไทรบุรีครั้งสุดท้ายที่พระยาศรีพิพัฒน์ (ทัต) เป็นแม่ทัพ จากหลักฐานของหลวงอุดมสมบัติซึ่งบันทึกเหตุการณ์ในสมัยนี้ว่ามีการส่งครัวมุสลิมเข้ามา กรุงเทพฯ หลายครั้ง เช่น "ทรงตรัสถามพระยาราชวังสรรค์ว่า จัดแจงรับเอาครัวขึ้นพักไว้หมด แล้วหรือ... มีคนเมืองไทรเข้ามาเท่าไร พระยาราชวังสรรค์กราบทูลว่าเป็นคนเมืองไทร ชายฉกรรจ์ 3,545 คน เมืองตานีชายฉกรรจ์ 8 สามะโนครัว 8..." "ครัวพระยาไทรจะส่ง ขึ้นมา 431 คน..." และ "คุมครัวสตูลมา 700 คน เรือ 8 ลำ และโปรดให้พระยาราชวังสัน จัดแจงต่อไป..." (หลวงอุดมสมบัติ. 2530 : 169 - 170, 247) จากข้อมูลของชาว ต่างประเทศว่ามีประมาณ 4,000 - 5,000 คน (วอลเตอร์ เอฟ เวลลา. 2530 : 130 ; อ้างอิงมาจาก J.H. Moor. Notice of the Indian Archipelago and Adjacent Countries. Singapore. 1837 : 201) ครัวมุสลิมซึ่งเป็นเชื้อสายมลายูนี้รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้ไปอยู่บริเวณบ้านสมเด็จฯ สวนพลู ฝั่งธนบุรี ถนนตก ต่อมาให้ย้ายไปอยู่บริเวณ

คลองแสนแสบแถบทรายกองดิน มีนบุรี เมื่อมีคลองรังสิตเกิดขึ้นมุสลิมจากถนนตกและทรายกองดิน ได้อพยพไปอยู่บริเวณคลองรังสิตแถวคลอง 17, 20 21 และ 22 และบางกลุ่มได้อพยพไปอยู่ที่ท่าอิฐ ปากลัด ซึ่งมีชุมชนมุสลิมอยู่ก่อนแล้ว (ประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ. 2531 : 24 ; สุนทร ทิมะเสน. 2523 : 15 - 16)

2.2 มุสลิมที่อพยพมาจากประเทศเขมร

มุสลิมเชื้อสายเขมรนี้เรียกว่า "แขกจาม" ในสมัยกรุงศรีอยุธยา มุสลิมกลุ่มนี้ได้อาสาสมัครเป็นทหารอาสาอยู่ในกรมอาสาจาม และก็มีกรมนี้ตลอดมาจนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน จึงโปรดเกล้าฯ ให้ทหารอาสาจามนี้เข้าเป็นทหารเรือในกองทัพแบบใหม่ ภายหลังจากการเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ. 2310 แล้วมุสลิมเชื้อสายเขมรที่หลงเหลืออยู่ในไทยส่วนหนึ่ง ได้เข้าเป็นทหารในกองอาสาจาม ด้วยกองทัพเรือในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็นกองทัพที่มีความสำคัญทั้งในการกอบกู้เอกราช รวบรวมอาณาจักร รักษาเอกราชอธิปไตยและปราบปรามประเทศราชที่แข็งเมืองไม่ยอมรับอำนาจของไทย ในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ ไทยได้ยกกองทัพไปตีเขมรและกวาดต้อนครัวเขมรเข้ามาหลายครั้ง

2.2.1 สมัยพระเจ้าตากสินมหาราช

ไทยได้ยกกองทัพไปตีเขมรซึ่งเป็นอิสระภายหลังการเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ 2 แก่พม่าถึง 2 ครั้ง ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2312 โปรดเกล้าฯ ให้พระยาอภัยรณรงค์ฤทธิ์ (ทองด้วง) และพระยาอนุชิตราชา (บุญมา) ยกทัพไปตีได้เมืองเสียมราฐ แต่เมื่อทราบข่าวถึงการสวรรคตของพระเจ้าอยู่หัวที่นำทัพไปตีเมืองนครศรีธรรมราชจึงยกทัพกลับ และในครั้งที่ 2 ปี พ.ศ. 2314 โปรดเกล้าฯ ให้พระยายมราช (ทองด้วง) ตีเมืองพระตะบอง โพธิสัตว์ บันทายเพชรลงมาบรรจบกับกองทัพเรือของพระองค์ที่ตีเมืองสาเตียนขึ้นมา ไทยได้เขมรไว้ในอำนาจสถาปนาขึ้นเป็นพระรามราชาและกวาดครัวเขมรเข้ามาตั้งเมืองหลวง (ประชุมพงศาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทมุทาศ (เจิม). 2503 : 2, 43)

2.2.2 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

สมัยนี้เจ้านายเขมรแตกแยกทำให้เกิดจลาจล พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้นำนักองเองซึ่งยังทรงพระเยาว์เข้ามากรุงเทพฯ และได้ผนวกดินแดนพระตะบอง เสียมราฐ

ศรีโสภณเข้ามาอยู่ในพระราชอาณาจักรไทย โดยโปรดเกล้าฯ ให้พระยายมราช (แบน) เลื่อนเป็นเจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ออกไปเป็นผู้สำเร็จราชการเมืองเขมร (ค.จ. ฮอลล์. 2522 : 570 - 571)

2.2.3 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

สมัยนี้พระอุทัยราชา (นักองจัน) เอาใจ ไปฝึกไฝฉวนและแตกแยกกับญาติพี่น้อง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยายมราชยกทัพไปตีเขมร และได้กวาดต้อนครัวเขมร พร้อมทั้งพานักองสงวน นักองอ้อม นักองด้วง ซึ่งเป็นเจ้านายเขมรเข้ามากรุงเทพฯ ด้วย (เจ้าพระยาทิพากรวงศ์. 2504 : 37)

2.2.4 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

สมัยนี้ไทยได้ทำสงครามกับญวนในการแย่งชิงความเป็นใหญ่เหนือประเทศราชเขมร นับเป็นสงครามที่ยาวนานมากถึง 14 ปี ในที่สุดได้ตกลงเจรจาสงบศึก ให้เขมรยอมรับอำนาจทั้งของไทยและญวน โดยไทยมีอำนาจในการสถาปนาข้าราชการเขมร และให้เขมรส่งเครื่องราชบรรณาการให้ไทยทุกปีขณะที่ส่งให้ญวนทุก 3 ปี ในการทำสงครามครั้งนี้เจ้าพระยาบดินทรเดชา (สิงห์) เป็นแม่ทัพ และได้กวาดต้อนครัวญวน เขมรเข้ามาในระหว่างการสงครามจำนวนมาก ดังหลักฐานที่เจ้าพระยาบดินทรเดชา บันทึกไว้ในอานามสยามยุทธ ว่า "พระยาทิพสงคราม จันแฆกจาม ญวน เขลยเป็นได้รวมญวน 168 คน แฆกจาม 386 คน คุมไว้ในค่ายแล้วจะส่งไปให้แม่ทัพไทยทั้งสิ้น..." และ "พระยาราชเดชเขมร กับพระอนุรักษเสนี ตีค่ายพนมเปญ ได้เขมรที่เป็นชายฉกรรจ์ 3,326 คน แฆกเขมรชายฉกรรจ์ 1,144 คน รวมเขมรและแฆก 4,470 คน ยิงหญิงและลูกว้างลูกจุง และชายหญิงชรารวม 100,000 เศษ ให้พระอุทัยวงศาธิราช คุมครอบครัวอยู่ก่อน แล้วให้ผ่อนเดินครัวมาต่อภายหลัง..." (เจ้าพระยาบดินทรเดชา. 2514 : 857 - 858)

ครอบครัวมุสลิมเชื้อสายเขมรส่วนใหญ่นั้นที่เข้ามาตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้นนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อยู่บริเวณคลองมหานาค ตลอดจน ลาดคลองหัวหมาก บางกะปิและคลองแสนแสบ โดยเฉพาะบริเวณชุมชนกิ่งเพชร แถวเจริญผลที่เรียกว่าบ้านครัวนั้นก็มีมุสลิมเชื้อสายเขมรค่อนข้างหนาแน่น ซึ่งไทยเรียกว่า "แขกครัว" เพราะไทยกวาดต้อนมาทั้งครอบครัว (เสาวภา พรศิริพงษ์ พรทิพย์ อุษุภรัตน์ และดวงพร คานูวัฒน์. 2532 : 5 - 13) สังหาราชบาลเลกัวซ์ซึ่งเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ ประมาณ 30 ปี

ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2372 ได้กล่าวถึงประชากรเชื้อชาติต่าง ๆ ในกรุงเทพฯ ตอนหนึ่งว่า "บางกอก (หมู่บ้านมะกอกป่า) ได้เป็นที่ตั้งของรัฐบาลหลังจากอยุธยาล่ม นครนี้ยังมีอายุได้ไม่ถึง 90 ปี และมีพลเมืองแล้วถึง 400,000 คน... มีชาวเขมร 10,000 คน... ชาวมลายู 15,000 คน..." (สังฆราชปาลเลกัวซ์, 2506 : 53 - 54)

3. มุสลิมในบังคับของต่างชาติที่เข้ามาภายหลังการเปิดประเทศ

ไทยได้เริ่มตระหนักถึงภัยคุกคามของจักรวรรดินิยมตะวันตก ตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวและได้คอยติดตามความเคลื่อนไหวของชาติตะวันตกอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะหลังจากที่อังกฤษได้ชัยชนะในสงครามฝิ่น ซึ่งจะเห็นการปรับตัวของไทยได้จากการทำสนธิสัญญาเบอร์นีในปี พ.ศ. 2369 เมื่ออังกฤษได้ชัยชนะในสงครามกับพม่าครั้งที่ 1 (พ.ศ. 2369) การข่มขู่ของทูตอังกฤษที่เข้ามาขอแก้ไขสนธิสัญญาเบอร์นีปลายรัชกาลที่ 3 และการยึดดินแดนพม่าตอนใต้ของอังกฤษในสงครามกับพม่าครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2395 - 2396) ได้ทำให้ไทยในสมัยรัชกาลที่ 4 ลงนามในสนธิสัญญาบาวริงกับอังกฤษในปี พ.ศ. 2398 ซึ่งสัญญานี้ได้เป็นแบบฉบับในการทำสัญญากับชาติอื่น ๆ ต่อมา แม้ว่าสัญญาดังกล่าวจะทำให้ไทยเสียเปรียบชาติตะวันตกโดยเฉพาะในเวลาต่อมา คือปัญหาคนในบังคับต่างชาติ การเก็บภาษีขาเข้าได้ไม่เกินร้อยละ 3 และภาษีขาออกไม่เกินร้อยละ 5 แต่ก็เป็นผลดีที่สามารถลดการคุกคามของชาติตะวันตกได้ระยะหนึ่ง (แอ็บบ็อต โลว์ มอฟเฟ็ต, 2520 : 33 ; สมเด็จพระยาচারงราชานุภาพ, 2516 : 122)

ภายหลังการทำสนธิสัญญาบาวริง พ.ศ. 2398 แล้วนับเป็นการเปิดประเทศของไทยในการติดต่อกับชาติตะวันตก ซึ่งในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้มีชาติตะวันตกเข้ามาทำสัญญากับไทยอีก 9 ประเทศ และได้ทำให้เศรษฐกิจการค้าของไทยเจริญรุ่งเรืองมาก (กรมหมื่นราธิปพงศ์ประพันธ์, 2501 : 32 ; เจ้าพระยาทิพากรวงศ์, 2507 : 365) การติดต่อค้าขายกับชาติตะวันตกที่เพิ่มมากขึ้นภายหลังการเปิดประเทศนี้เป็นเหตุให้มีมุสลิมอพยพย้ายถิ่นเข้ามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานในกรุงเทพฯ เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะมุสลิมจากดินแดนที่เป็นอาณานิคมของอังกฤษ เช่น อินเดีย ปากีสถาน และอัฟกานิสถานนั้นเข้ามามากที่สุด มุสลิมกลุ่มนี้จะขอเข้าเป็นคนในบังคับต่างชาติเพื่อผลประโยชน์ทางการค้าของพวกตน

(ขจร สุขพานิช. 2506 : 85 - 86) เช่น ผลประโยชน์ข้อที่ว่าด้วยสิทธิของคนในบังคับ อังกฤษในประเทศไทยที่ว่า

"...คนในบังคับอังกฤษจะมาค้าขายตามหัวเมืองชายทะเล
ซึ่งขึ้นแก่กรุงเทพฯ ก็มาค้าขายได้โดยสะดวก แต่จะอาศัย
อยู่ได้ทีเดียวก็แค่ในกรุงเทพฯ ตามกนในจังหวัดที่กำหนด
ไว้ในหนังสือสัญญาประการหนึ่ง คนอยู่ในบังคับอังกฤษ
จะมาเช่าที่ปลูกเรือน ปลูกตึก และจะขอซื้อเรือน ซื้อตึก
พันกานแพงออกไปในกานหนด 200 เส้น คือ 4 ไมล์อังกฤษ
เช่าได้ แต่จะซื้อที่ซื้อไม่ได้ ถ้าอยู่ถึง 10 ปีแล้วจึงจะ
ซื้อได้ ถ้าอยู่ไม่ถึง 10 ปี ท่านเสนาบดีจะโปรดให้ซื้อ
ก็ซื้อได้ และที่นอกกานหนด 200 เส้น และคนอยู่ในบังคับ
อังกฤษ... จะซื้อจะเช่าเมื่อไรก็ซื้อได้เช่าได้..."

(รัชนี้ สาคเปรม. 2521 : 56 - 57 ; อ้างอิงมาจาก ทพท. สาควจเอกสารที่คินคนใน
บังคับตางชาติ เล่มที่ 1 - 20 กรมที่ดิน, กระทรวงนครบาล ร.5/1 น. 18.3)

สัญญาที่ไทยทากับชาติตะวันตกทุกชาติได้ให้สิทธิคนในบังคับทั้งเช่าทั้งซื้อที่ดินปลูก
โรงเรือนได้ ดังนั้นมุสลิมที่เข้ามาเช่าที่ค้าขายอยู่ในกรุงเทพฯ เป็นเวลานาน จนกระทั่งมีสิทธิ
ซื้อที่ดินและตั้งรกรากอยู่ในเมืองไทยในเวลาต่อมาด้วยเหตุที่กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางทาง
การเมือง เศรษฐกิจและสังคม ดังนั้นมุสลิมที่เข้ามาตั้งหลักแหล่งค้าขายจะเลือกตั้งถิ่นฐานบริเวณ
ย่านการค้าที่สำคัญในกรุงเทพฯ เช่น บริเวณบางรัก มหาณค ราชวงศ์ สามเสน หัวลาโพง
เยาวราช วรจักร สีลมและบริเวณถนนบางรุ่งเมืองและเฟื่องนคร เป็นต้น (รัชนี้ สาคเปรม.
2521 : 75) มุสลิมกลุ่มนี้แม้ว่าจะเข้ามาภายหลังมุสลิมกลุ่มอื่น ๆ แต่ก็เป็กลุ่มที่มีบทบาท
สำคัญในทางเศรษฐกิจมากกว่ามุสลิมกลุ่มอื่น ๆ มาก

นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังมีมุสลิมอีกกลุ่มหนึ่งอพยพย้ายถิ่นมาจากประเทศอินโดนีเซีย
ในระยะแรกนั้นเข้ามาเพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสชวา และได้
โปรดการทาสวนแบบชวา จึงนามมุสลิมกลุ่มนี้เข้ามาแม้ว่าในระยะแรกจะเข้ามาไม่มากแต่ต่อมา
ได้อพยพตามกันเข้ามาอีก โปรดเกล้าฯ ให้อยู่บริเวณริมคลองแสนเสป บริเวณหมู่บ้านมักกะสัน
เพราะมุสลิมกลุ่มนี้ถิ่นฐานเดิมอยู่ที่เกาะมาเก๊าซาร์ มุสลิมกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขายและเป็น

พวกที่มีพรสวรรค์ในการตัดแต่งต้นไม้เป็นรูปต่าง ๆ ต่อมาเมื่อเข้ามามากมากขึ้นได้ขยายไปอยู่บริเวณตำบลสวนลุมพินี และอำเภอยานนาวา (เสาวณีย์ จิตต์หมวด, 2531 : 129 - 130, 134 - 135)

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มุสลิมจากประเทศอินโดนีเซียได้อพยพย้ายถิ่นเข้ามากรุงเทพฯ มากขึ้นด้วยเหตุผลความกดดันทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมที่ถูกสอลันดาปกครองด้วยวิธีการบังคับกดขี่ อีกทั้งทราบข่าวอัตราค่าจ้างแรงงานในไทยสูงกว่าชาวถึง 3 เท่า และขณะนั้นประเทศไทยได้เปิดโอกาสให้ชาวต่างชาติเข้าเมืองได้โดยสะดวกเพราะพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองพุทธศักราช 2470 อนุญาตให้คนต่างชาติเข้าเมืองได้โดยไม่ต้องมีหนังสือเดินทางหรือใบสำคัญแสดงสัญชาติ เพียงแต่ให้เจ้าหน้าที่ไทยออกใบสำคัญแสดงรูปพรรณของผู้ที่ขอเข้าประเทศเท่านั้น (กรรณิการ์ จุฑามาศ สุมาสี, 2528 : 37, 45) นอกจากนี้ยังมีมุสลิมจากอินโดนีเซียที่เข้ามาในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เป็นทหารในกองทัพของฮอลันดา เมื่อสงครามสงบลงบางกลุ่มได้ตั้งหลักแหล่งในไทย มุสลิมเชื้อสายชวาเมื่อเข้ามาอยู่กรุงเทพฯ แล้วก็กระจายกันประกอบอาชีพค้าขายรายย่อย และเป็นแรงงาน รับจ้างต่าง ๆ โดยตั้งบ้านเรือนอาศัยในเขตท้องที่อำเภอพระราชวัง ขณะสงคราม บางขุนพรหม สามเสน คลุสิต นางเลิ้ง ประแจจีน ปทุมวัน บ้านทวยหาญ สาทร บางรัก สามแยก ป้อมปราบศัตรูพ่าย สัมพันธวงศ์ จักรวรรดิ สามยอด พาหุรัดและสำราญราษฎร์ (เสาวณีย์ จิตต์หมวด, 2531 : 130 - 131 , 133 ; อ้างอิงมาจาก หจข. เอกสารรัชกาลที่ 6 ร.6 น. 27/83)

จากประวัติความเป็นมาของมุสลิมในประเทศไทยที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่ามุสลิมได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่บนผืนแผ่นดินไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย และมีส่วนร่วมในการสร้างและรักษาอาณาจักรอับไดยของชาติไทย และพัฒนาความเจริญก้าวหน้าของชาติบ้านเมืองร่วมกับคนไทยกลุ่มอื่น ๆ ตลอดมาทุกยุคทุกสมัย ประวัติศาสตร์อันยาวนานของมุสลิมในประเทศไทยได้แสดงให้เห็นถึงมุสลิมบนผืนแผ่นดินไทยนี้ก็คือคนไทยที่มีความสำนึกในความเป็นไทย มีความรักในชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ซึ่งทรงเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภกให้ศาสนาอิสลามเป็นปึกแผ่นมั่นคงและดำรงอยู่ตลอดมา ดังคำกล่าวในปาฐกถาของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เรื่อง ความเป็นมาของอิสลามในประเทศไทย ตอนหนึ่ง ความว่า

"ประเทศไทยนี้มีใช้ของชนหมู่ใด คณะใดมาสร้างขึ้น
โดยเฉพาะ ประเทศไทยเริ่มต้นขึ้นด้วยคนหลายชาติ
หลายศาสนา มารวมเข้าอยู่ได้การปกครองอันเดียวกัน
มีใช้ชะตาแห่งชีวิตร่วมกัน ต้องเผชิญข้าศึกศัตรูร่วมกัน
ต้องเผชิญต่อภัยธรรมชาติต่าง ๆ ร่วมกัน และมีผลประโยชน์
ร่วมกันเป็นเช่นนี้มาตั้งแต่แรก การนับถือศาสนาเป็นเรื่อง
ของการเลื่อมใส เป็นเรื่องของการเห็นดีเห็นชอบในใจ
ของมนุษย์แต่ละท่านแต่ละคน ไม่มีใครจะบังคับกันได้ ศาสนา
ไม่ได้เป็นเครื่องกีดขวางที่จะทำให้คนไม่รักชาติของตน
ไม่รักคนที่อยู่ในชาติเดียวกัน ตัวอย่างที่เห็นมาใน
ประวัติศาสตร์ของชาตินั้น... ก็ปรากฏว่ามุสลิมได้มีส่วนร่วม
ในการสร้างประเทศไทยขึ้นมาจากสมัย ใปราณ จนตกมาเป็น
ประเทศไทยที่เราเห็นอยู่ทุกวันนี้..."
(ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช, 2503 : 127)

แต่เดิมมุสลิมที่อพยพย้ายถิ่นเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณเมืองหลวงของ ไทยนั้น
จะอยู่รวมกันเฉพาะกลุ่มของตนไม่ปะปนกับเชื้อชาติศาสนาอื่น ซึ่งชาวมุสลิมส่วนใหญ่ทราบดีว่า
ศาสนาของตนทำให้ตนแตกต่างจากผู้อื่นและเป็นเครื่องผูกพันพวกตนเข้าไว้ด้วยกันเป็นชุมชนหนึ่ง
ต่างหาก และอย่างน้อยในอุดมคติก็ถือว่าศาสนาอิสลามครอบคลุมชีวิตความเป็นอยู่ทุกด้านของตน
เองไว้ คำสอนของศาสนาอิสลามนั้นครอบคลุมไปทุก ๆ ด้านของชีวิต และสิ่งที่สำคัญกว่านี้ก็คือเป็น
สิ่งที่แน่นอนว่าชาวมุสลิมทุกคนมีความผูกพันทางด้านจิตใจอยู่กับศาสนาอิสลามอย่างแนบแน่น
(ปีเตอร์ จี กาวริง, 2518 : 32) และตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาพระมหากษัตริย์ไทยทุก
พระองค์ได้ทรงให้เสรีภาพทางศาสนาและยังเป็นองค์อัครศาสนูปถัมภก จึงทำให้ศาสนาอิสลาม
ในประเทศไทยเป็นปึกแผ่นมั่นคงตลอดมา

ในแต่ละชุมชนอิสลามจะมีมัสยิดหรือสุเหร่าเป็นศูนย์รวมของชาวมุสลิมโดยมีอิหม่าม
เป็นผู้นำอย่างเป็นทางการของชุมชนนั้น ๆ ส่วนผู้นำของมุสลิมทั้งปวงนี้มีตำแหน่งเป็น
จุฬาราชมนตรี ปัจจุบันมีมุสลิมทั่วประเทศอยู่ประมาณ 2,289,611 คน และมีมัสยิด 2,719 แห่ง
สำหรับในกรุงเทพฯ มีมุสลิมประมาณ 227,634 คน หรือร้อยละ 4.05 ของประชากรใน

กรุงเทพฯ และมีมัสยิด 160 แห่ง (กรมการศาสนา. 2534) สุเหร่าหรือมัสยิดซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนมุสลิมที่เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาแล้วยังเป็นสถานที่อบรมศึกษาของกลุ่มตระกูลอิศาคาเช่นเดียวกับวัดในชุมชนพุทธศาสนา แม้ปัจจุบันจะมีโรงเรียนสมัยใหม่ในชุมชนอิสลามก็ยังอาศัยบริเวณของสุเหร่าและชื่อของสุเหร่านั้น ๆ เป็นชื่อโรงเรียน เช่น โรงเรียนในสังกัดของกรุงเทพมหานคร ในกรุงเทพฯ มีโรงเรียนที่มีชื่อสุเหร่าหน้าทั้งหมด 37 โรงเรียน เช่น โรงเรียนสุเหร่าคลองหนึ่ง (เขตมีนบุรี) โรงเรียนสุเหร่าบ้านดอน (เขตคลองเตย) โรงเรียนสุเหร่าศาลาลอย (เขตประเวศ) โรงเรียนสุเหร่าบ้านเกาะ (เขตหนองจอก) เป็นต้น (รายงานการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานคร ปี 2535. 2536 : 89 - 103) มีครูที่เป็นมุสลิม 573 คน และมีนักเรียนที่เป็นมุสลิม 25,115 คน หรือร้อยละ 4.41 และ 10.21 ของครูและนักเรียนในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร (รายงานสถิติการศึกษา ปี 2533 ของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร. 2534 : 95) ดังตารางข้างล่างนี้

ตาราง 2 แสดงจำนวนมัสยิด และจำนวนโรงเรียนที่มีชื่อสุเหร่าหน้า จำนวนครูและนักเรียนที่เป็นมุสลิมในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร

ที่/สำนักงานเขต	จำนวนมัสยิด	จำนวนโรงเรียนที่มีชื่อสุเหร่า	จำนวนครูที่เป็นมุสลิม	จำนวนนักเรียนที่เป็นมุสลิม
1. พระนคร	2	-	4	49
2. ป้อมปราบฯ	1	-	2	16
3. ปทุมวัน	1	-	5	103
4. สัมพันธวงศ์	-	-	1	1
5. บางรัก	3	-	3	47
6. คลองเตย	1	-	6	64
7. บางซื่อ	-	-	2	44
8. พญาไท	-	-	-	8
9. ราชเทวี	5	-	6	334

ตาราง 2 (ต่อ)

ที่/สำนักงานเขต	จำนวนมัสยิด	จำนวนโรงเรียน ที่มีข้อสุหร่า	จำนวนครู ที่เป็นมุสลิม	จำนวนนักเรียน ที่เป็นมุสลิม
10. ยานนาวา	2	-	6	118
11. สาทร	1	-	5	119
12. บางคอแหลม	7	-	19	519
13. พระโขนง	-	-	2	63
14. คลองเตย	7	3	26	1,992
15. ประเวศ	21	8	102	5,032
16. บางเขน	-	-	-	57
17. ดอนเมือง	-	-	7	34
18. จตุจักร	-	-	4	12
19. บางกะปิ	9	5	34	2,485
20. ลาดพร้าว	1	-	4	14
21. บึงกุ่ม	7	2	35	2,845
22. ธนบุรี	3	-	14	404
23. คลองสาน	3	-	6	74
24. ภาษีเจริญ	-	-	4	61
25. บางขุนเทียน	-	-	3	65
26. จอมทอง	1	-	5	94
27. บางกอกน้อย	2	-	6	45
28. บางพลัด	2	-	2	104
29. คลิ่งชัน	-	-	1	9
30. บางกอกใหญ่	3	-	3	25
31. มีนบุรี	22	7	55	4,626

ตาราง 2 (ต่อ)

ที่/สำนักงานเขต	จำนวนมัสยิด	จำนวนโรงเรียน ที่มีชื่อสุเหร่า	จำนวนครู ที่เป็นมุสลิม	จำนวนนักเรียน ที่เป็นมุสลิม
32. ลาดกระบัง	5	1	10	490
33. หนองจอก	40	11	148	3,798
34. ราษฎร์บูรณะ	8	-	40	1,269
35. หนองแขม	-	-	1	48
36. ห้วยขวาง	3	-	2	47
รวม	160	37	573	25,115

ที่มา : จำนวนมัสยิดจากแบบสำรวจมัสยิด สำนักงานเขตต่าง ๆ

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีใน 2 - 3 ทศวรรษที่ผ่านมา ได้ส่งผลกระทบต่อสังคมและชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมุสลิมในกรุงเทพมหานครมากขึ้น สังคมเมืองกรุงเทพฯ มีความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว หมู่บ้านจัดสรรกระจายออกไปทั่วกรุงเทพฯ มุสลิมที่เคยอยู่เฉพาะกลุ่มของตนเองก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปเป็นการอยู่ร่วมปะปนกับคนไทยกลุ่มอื่น ๆ มีทั้งมุสลิมย้ายถิ่นออกไปและกลุ่มคนไทยอื่นย้ายถิ่นเข้ามาซึ่งเป็นไปตามสภาพการณ์ของการย้ายถิ่นภายในประเทศในเมืองกรุงเทพฯ เป็นแหล่งของความเจริญรุ่งเรืองในทุกด้านจึงทำให้กรุงเทพฯ กลายเป็นศูนย์กลางของการย้ายถิ่นของประเทศ ซึ่งทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางสังคมมากขึ้น ชุมชนใดที่มีมุสลิมอยู่หนาแน่นก็จะมีผู้นำท้องถิ่นเป็นมุสลิม เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นอกจากนั้นมุสลิมจำนวนมากได้เปลี่ยนชื่อและนามสกุลเป็นไทย แต่งงานกับหญิงไทยซึ่งมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงในชีวิตความเป็นอยู่ของมุสลิมในกรุงเทพฯ (เสาวภา พรศิริพงษ์ พรทิพย์ อุษุภรัตน์ และดวงพร คำนูณวัฒน์. 2532 : 54 ; เชษฐ์ บุญประเทือง และสุภาณี บุญประเทือง. 2528 : 83, 155 ; สุชาติ

ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. 2530 : 38 - 39 ; รายงานการสัมมนาโยบายการย้ายถิ่นในประเทศไทย
การสัมมนาเรื่องข้อมูลที่จำเป็น. 2533 : 5 - 7 ; รัชนี้ สาคเปรม. 2521 : 77 - 78)

ทุกคนบนผืนแผ่นดินไทยไม่ว่าจะเชื้อชาติ ศาสนาใด มีประวัติความเป็นมาอย่างไร
ต่างก็เป็นพลเมืองไทยด้วยกันทุกคน ภายใต้การปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์
เป็นประมุข และมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ซึ่งทุกคนในสังคมไทยนี้มีสิทธิ
เสรีภาพ เสมอภาคอย่างเท่าเทียมกัน มุสลิมไม่ใช่ชนกลุ่มน้อยในสังคมไทย มุสลิมก็เป็นคนไทย
ที่พร้อมจะร่วมสร้างสรรค์พัฒนาความเจริญก้าวหน้าให้กับสังคมและประเทศชาติไทยต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยนี้ จะนำเสนอในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

1. ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง
2. การย้ายถิ่น
3. ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ย้ายถิ่น
4. สภาพทางเศรษฐกิจของผู้ย้ายถิ่น
5. การศึกษาเกี่ยวกับศาสนา
6. การปฏิบัติตามหลักการของศาสนา
7. ความสนใจทางการเมือง
8. สิทธิและเสรีภาพ
9. การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น
10. องค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต
11. ชีวิตในกรุงเทพฯ

รายละเอียดของการวิเคราะห์ในแต่ละประเด็นมีดังต่อไปนี้

ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

จากกลุ่มตัวอย่าง 141 คนนั้นมีลักษณะทั่วไปดังนี้

เพศ กลุ่มตัวอย่างมีทั้งเพศหญิงและเพศชาย เป็นเพศหญิงร้อยละ 53.2 และเพศชายร้อยละ 46.8

อายุ กลุ่มตัวอย่างมีอายุเฉลี่ยประมาณ 31 ปี อายุต่ำสุด 19 ปี อายุสูงสุด 54 ปี เป็นผู้มีอายุต่ำกว่า 30 ปี ร้อยละ 51.1 มีอายุระหว่าง 30 - 39 ปี ร้อยละ 35.4 และมีอายุ 40 ปี หรือมากกว่าร้อยละ 13.5

การศึกษา กลุ่มตัวอย่างมีการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงจบปริญญาโท เป็นผู้สำเร็จปริญญาตรีและปริญญาโทร้อยละ 42.6 สำเร็จการศึกษาต่ำกว่าปริญญา

ร้อยละ 57.4 กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุดคือ ร้อยละ 36.2 กลุ่มที่มากรองลงมาสำเร็จชั้นประถมศึกษาร้อยละ 22.7 สำเร็จชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช. ร้อยละ 18.4 สำเร็จชั้นอนุปริญาหรือ ปวส. ร้อยละ 12.1 สำเร็จปริญาโทร้อยละ 6.4 กลุ่มที่มีจำนวนน้อยที่สุดคือสำเร็จมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 4.2

อาชีพ กลุ่มตัวอย่างเป็นข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจมากที่สุดคือ ร้อยละ 33.3 กลุ่มที่มากถัดมาคือทำงานส่วนตัวหรือประกอบอาชีพอิสระร้อยละ 28.4 เป็นลูกจ้างเอกชนร้อยละ 19.9 ที่เหลือประกอบอาชีพอื่น ๆ อีกร้อยละ 18.4

รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 5 ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

คุณลักษณะ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	66	46.8
หญิง	75	53.2
อายุ		
น้อยกว่า 25 ปี	42	29.8
25 - 29 ปี	30	21.3
30 - 34 ปี	28	19.8
35 - 39 ปี	22	15.6
40 - 44 ปี	6	4.3
45 - 49 ปี	9	6.4
50 ปีหรือมากกว่า	4	2.8
การศึกษา		
ประถมศึกษา	32	22.7
มัธยมศึกษาตอนต้น	6	4.2
มัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช.	26	18.4
อนุปริญญา หรือ ปวส.	17	12.1
ปริญญาตรี	51	36.2
ปริญญาโท	9	6.4
อาชีพ		
ข้าราชการ หรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ	47	33.3
ลูกจ้างเอกชน	28	19.9
ทำงานส่วนตัวหรือประกอบอาชีพอิสระ	40	28.4
อื่น ๆ	26	18.4

การย้ายถิ่น

ลักษณะการย้ายถิ่นของกลุ่มตัวอย่างที่เฝ้าอยู่ในกรุงเทพมหานครมีดังนี้

ระยะเวลาของการย้ายมาอยู่ในกรุงเทพมหานคร

โดยเฉลี่ยแล้วกลุ่มตัวอย่างย้ายเข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานครเป็นเวลาประมาณ 5 ปี มีผู้ย้ายมามากกว่า 6 ปี มีจำนวนมากที่สุดคือ ร้อยละ 47.5 กลุ่มมารองลงมาเป็นผู้ย้ายมาระหว่าง 4 - 6 ปี ร้อยละ 26.2 ย้ายมาระหว่าง 1 - 3 ปี ร้อยละ 18.5 มีผู้ย้ายมาระหว่าง 6 เดือนถึง 1 ปี น้อยที่สุดคือร้อยละ 7.8

สาเหตุของการย้ายถิ่น

สาเหตุที่สำคัญในการย้ายถิ่นเข้ามากรุงเทพฯ ของกลุ่มตัวอย่างเป็นดังนี้

1. มาศึกษาต่อ ร้อยละ 51.1
2. มาประกอบอาชีพ ร้อยละ 37.5
3. ย้ายตามคู่สมรส ร้อยละ 4.9
4. ย้ายด้วยสาเหตุอื่น ร้อยละ 6.4

แบบของย้ายถิ่น

แม้ว่ากลุ่มตัวอย่างจะย้ายเข้ามากรุงเทพฯ ด้วยสาเหตุแตกต่างกันในเบื้องต้น แต่เมื่อย้ายมาแล้วเป็นการย้ายแบบถาวรร้อยละ 40.4 เป็นการย้ายแบบชั่วคราวซึ่งคาดว่าจะย้ายกลับท้องถิ่นเดิมร้อยละ 59.6

ภูมิลำเนาเดิม

ผู้ย้ายถิ่นเหล่านี้มีภูมิลำเนาเดิมในภาคกลาง ภาคเหนือ ภาคใต้ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มใหญ่ที่สุดเป็นผู้ย้ายถิ่นมาจากภาคใต้คิดเป็นร้อยละ 58.9 กลุ่มใหญ่อรองลงมาเป็นผู้ย้ายถิ่นมาจากภาคกลางร้อยละ 35.5 ย้ายมาจากภาคเหนือร้อยละ 3.5 มีผู้ย้ายมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 2.1

รายละเอียดเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของกลุ่มตัวอย่างปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 6 ข้อมูลเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง

	จำนวน	ร้อยละ
ระยะเวลาที่ย้ายมาอยู่กรุงเทพฯ		
น้อยกว่า 1 ปี (แต่มากกว่า 6 เดือน)	11	7.8
1 - 3 ปี	26	18.5
4 - 6 ปี	37	26.2
มากกว่า 6 ปี	67	47.5
สาเหตุของการย้ายมากรุงเทพฯ		
ประกอบอาชีพ	55	37.6
ศึกษาต่อ	72	51.1
ย้ายตามคู่สมรส	7	4.9
อื่น ๆ	9	6.4
ลักษณะการย้าย		
ย้ายชั่วคราว	84	59.6
ย้ายถาวร	57	40.4
ภูมิลำเนาเดิม		
ภาคกลาง	50	35.5
ภาคเหนือ	5	3.5
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	3	2.1
ภาคใต้	83	58.9

จากข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของการย้ายถิ่นของกลุ่มตัวอย่าง อาจสรุปได้ว่า ส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างได้ย้ายถิ่นมาแล้วเป็นเวลาประมาณ 5 ปี สาเหตุสำคัญในการย้ายถิ่นก็คือ เพื่อการประกอบอาชีพและเพื่อศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ย้ายมาจากภาคใต้และภาคกลาง

ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ย้ายถิ่น

ลักษณะสำคัญบางประการ ในชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ย้ายถิ่นมีดังนี้

ลักษณะของชุมชนที่อาศัยอยู่

ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่อาศัยในชุมชนมุสลิมหรือชุมชนที่มีมุสลิมอยู่บ้าง (ชุมชนที่มีมุสลิมนอกเหนือไปจากผู้ย้ายถิ่น) มีส่วนน้อยเท่านั้นที่อาศัยในชุมชนที่มีมุสลิมเฉพาะผู้ย้ายถิ่นเท่านั้น โดยที่กลุ่มตัวอย่างอาศัยในชุมชนมุสลิมหรือชุมชนที่มีมุสลิมอยู่บ้างถึงร้อยละ 85.8 อาศัยในชุมชนที่มีมุสลิมเฉพาะผู้ย้ายถิ่นเท่านั้นเพียงร้อยละ 14.2

ลักษณะของบ้านที่อาศัย

ลักษณะของบ้านที่อาศัยอยู่มีลักษณะแตกต่างกันมีตั้งแต่อาศัยในห้องแบ่งให้เช่า คอนโดมิเนียม อาคารพาณิชย์ ทาวน์เฮาส์ บ้านแฝด หรือบ้านเดี่ยว โดยมีผู้อาศัยในห้องแบ่งให้เช่ามากที่สุดถึงร้อยละ 35.5 กลุ่มที่มารองมาคืออาศัยในบ้านเดี่ยวร้อยละ 25.5 อาศัยในทาวน์เฮาส์ร้อยละ 14.9 อาศัยในบ้านแฝดร้อยละ 6.4 อาศัยในคอนโดมิเนียมร้อยละ 3.5 อาศัยในอาคารพาณิชย์ร้อยละ 2.1 ที่เหลืออาศัยในบ้านลักษณะแบบอื่น ๆ

สภาพภายในบ้าน

บ้านพักอาศัยนั้นส่วนใหญ่มีสภาพดีมาก หรือดีพอสมควร มีสภาพค่อนข้างแย่เป็นส่วนน้อย โดยสภาพภายในบ้านสะดวกสบายดีทีเดียวร้อยละ 15.6 มีสภาพดีพอสมควรอยู่ได้ ร้อยละ 76.6 มีสภาพค่อนข้างแย่ร้อยละ 7.8

ลักษณะของครอบครัว

ประมาณครึ่งหนึ่งของผู้ย้ายถิ่นอยู่ในครอบครัวที่มีเครือญาติอาศัยอยู่ด้วย คือ มีพ่อ แม่ บุตร และญาติ ๆ ลักษณะครอบครัวของผู้ย้ายถิ่นจำแนกได้ดังนี้

1. คนเดียว ร้อยละ 24.8
2. สามี ภรรยา ร้อยละ 7.8
3. สามี ภรรยา และบุตร ร้อยละ 17.0
4. สามี ภรรยา บุตร และญาติ ร้อยละ 50.4

จำนวนสมาชิกในครอบครัว

โดยเฉลี่ยแล้วครอบครัวของผู้ย้ายถิ่นจะมีสมาชิกประมาณ 4 คน ขนาดของครอบครัวผู้ย้ายถิ่นมีดังนี้

1. 3 คน หรือน้อยกว่า ร้อยละ 45.4
2. 4 - 6 คน ร้อยละ 29.8
3. มากกว่า 6 คน ร้อยละ 24.8

การรับประทานอาหาร

ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่รับประทานอาหารเพียงวันละ 2 มื้อเท่านั้น คือมีถึง ร้อยละ 70.9 รับประทานอาหารครบ 3 มื้อร้อยละ 28.4 มีผู้รับประทานอาหารเพียง มื้อเดียว 1 คน หรือร้อยละ 0.7 ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ต้องซื้ออาหารรับประทาน โดยซื้ออาหาร รับประทานวันละ 2 มื้อ ร้อยละ 58.2 ซื้อรับประทานวันละ 1 มื้อร้อยละ 26.9 และ ต้องซื้อรับประทานทั้ง 3 มื้อร้อยละ 14.9

เวลาในการเดินทางไปทำงาน

การเดินทางไปทำงานในแต่ละวันของผู้ย้ายถิ่นนั้นใช้เวลาตั้งแต่ไม่น้อยกว่า 1 ชั่วโมง ไปจนถึงมากกว่า 3 ชั่วโมง โดยใช้เวลาเดินทางประมาณ 2 ชั่วโมง ร้อยละ 22.7 ประมาณ 3 ชั่วโมงร้อยละ 18.4 มากกว่า 3 ชั่วโมงร้อยละ 12.1 ประมาณ 1 ชั่วโมง ร้อยละ 12.8 และน้อยกว่า 1 ชั่วโมงร้อยละ 34.0

การออกกำลังกายและการพักผ่อน

ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่มีเวลาออกกำลังกายบ้าง แต่ก็มีบางคนไม่ได้ออกกำลังกายเลย การออกกำลังกายของผู้ย้ายถิ่นเป็นดังนี้

ออกกำลังกายสม่ำเสมอ	ร้อยละ 9.2
ออกกำลังกายบ้าง	ร้อยละ 71.7
ไม่ได้ออกกำลังกายเลย	ร้อยละ 19.1

สำหรับการพักผ่อนนั้นผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่มีเวลาสำหรับออกไปพักผ่อนบ้าง แต่ก็มี บางคนที่ไม่มีความรู้เวลาสำหรับการพักผ่อนเลย การพักผ่อนของผู้ย้ายถิ่นเป็นดังนี้

มีเวลาพักผ่อนมาก	ร้อยละ 14.2
มีเวลาพักผ่อนบ้าง	ร้อยละ 86.1
ไม่มีเวลาพักผ่อนเลย	ร้อยละ 4.2

เวลาอยู่กับครอบครัว

ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ใช้เวลาอยู่กับครอบครัวบ้าง โดยร้อยละ 75.2 พอมีเวลาให้กับครอบครัวบ้าง ร้อยละ 15.6 มีเวลาให้กับครอบครัวมาก แต่อีกร้อยละ 9.2 ไม่มีเวลาให้กับครอบครัวเลย

สุขภาพและการรักษาพยาบาล

ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่มีสุขภาพดีพอสมควร คือร้อยละ 68.8 มีสุขภาพปานกลาง ร้อยละ 27.7 มีสุขภาพดีมาก แต่อีกร้อยละ 3.5 สุขภาพไม่ดี เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยแล้ว ส่วนใหญ่คือร้อยละ 49.7 จะไปหาแพทย์ตามคลินิก ร้อยละ 30.5 จะไปโรงพยาบาล ร้อยละ 17.0 จะซื้อยามารับประทานเอง อีกร้อยละ 2.8 รักษาด้วยวิธีการอย่างอื่น

ปฏิสัมพันธ์กับชาวมุสลิมด้วยกันเอง

ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่คือร้อยละ 63.1 มีโอกาสพบนะกับชาวมุสลิมด้วยกันเองทุกวัน ร้อยละ 25.5 มีโอกาสพบกับชาวมุสลิมที่ไม่ใช่ครอบครัวของตนเองบ่อย ๆ แต่มีอีก ร้อยละ 11.4 ที่นาน ๆ จะมีโอกาสพบชาวมุสลิมสักครั้งหนึ่ง

สำหรับการคบหาสมาคมกับชาวมุสลิมนั้น ร้อยละ 85.8 มีชาวมุสลิมเป็นเพื่อนสนิท แต่อีกร้อยละ 14.9 ไม่มีชาวมุสลิมเป็นเพื่อนสนิท

เมื่อมีปัญหาหรือต้องการความช่วยเหลือนั้น ร้อยละ 87.2 ของผู้ย้ายถิ่นมีชาวมุสลิมที่พร้อมจะให้การปรึกษาหารือหรือให้ความช่วยเหลือ แต่อีกร้อยละ 12.8 ไม่สามารถที่จะไปขอคำปรึกษาหรือขอความช่วยเหลือจากชาวมุสลิมได้

การทักบุญ

ชาวมุสลิมผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ทักบุญ เป็นการทักบุญทั้งที่บ้านและที่อื่น ๆ ในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมา นั้น ร้อยละ 81.6 ของกลุ่มตัวอย่างทักบุญที่บ้าน ร้อยละ 18.4 ไม่เคยทักบุญที่บ้าน นอกจากนั้นร้อยละ 84.3 เคยทักบุญที่สุเหร่าหรือที่อื่น ๆ

การแต่งงาน

จากคำถามที่ว่า "ท่านเห็นด้วยหรือไม่ว่าคนมุสลิมจำเป็นต้องทำพิธีแต่งงานตามหลักของศาสนาอิสลาม" ร้อยละ 87.9 ตอบว่าเห็นด้วย ร้อยละ 6.4 ตอบว่าไม่เห็นด้วย อีกร้อยละ 5.7 ตอบว่าไม่แน่ใจ

การคุมกำเนิด

จากคำถามที่ว่า "ท่านเห็นด้วยกับการคุมกำเนิดหรือไม่" ร้อยละ 47.5
ตอบว่าเห็นด้วย ร้อยละ 27.0 ตอบว่าไม่เห็นด้วย อีกร้อยละ 25.5 ตอบว่าไม่แน่ใจ

การตาย

จากคำถามที่ว่า "เมื่อญาติของท่านถึงแก่กรรม ท่านนำศพไปฝังที่ใด" ร้อยละ 65.9
ตอบว่าฝังที่สุสานใกล้บ้าน ร้อยละ 20.6 ตอบว่าฝังที่สุสานซึ่งผู้ตายสั่งไว้
อีกร้อยละ 13.5 ตอบว่าฝังที่สุสานที่เห็นว่าสะดวก

จากคำถามที่ว่า "เมื่อทราบว่ามิมีสลิมที่ท่านรู้จักเสียชีวิต ท่านไปละหมาดให้หรือไม่" ร้อยละ 16.4
ตอบว่าไปเป็นประจำ ร้อยละ 41.8 ตอบว่าไปบ้าง ร้อยละ 41.8
ตอบว่าไม่ได้ไป

ความรู้เกี่ยวกับองค์กรอิสลามในประเทศไทย

จากคำถามที่ว่า "ท่านทราบอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดบ้างหรือไม่" คำตอบที่ได้รับเป็นดังนี้

ทราบดีมาก	ร้อยละ	16.3
พอทราบบ้าง	ร้อยละ	48.2
ไม่ค่อยทราบ	ร้อยละ	24.8
ไม่ทราบเลย	ร้อยละ	10.7

จากคำถามที่ว่า "หากร่างพระราชบัญญัติบริหารกิจการอิสลามผ่านสภาผู้แทนราษฎร ท่านคิดว่าพระราชบัญญัตินี้จะส่งผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของท่านมากน้อยเพียงใด" คำตอบที่ได้รับเป็นดังนี้

มีผลกระทบมาก	ร้อยละ	14.9
มีผลกระทบปานกลาง	ร้อยละ	15.6
มีผลกระทบเล็กน้อย	ร้อยละ	23.4
ไม่มีความคิดเห็น	ร้อยละ	46.1

รายละเอียดของข้อมูลข้างต้นปรากฏในตาราง 1 ของภาคผนวก

จากข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของมุสลิมผู้ย้ายถิ่น สามารถสรุปได้ดังนี้

ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่อาศัยในชุมชนมุสลิมหรือชุมชนที่มีมุสลิมอยู่บ้าง ทั้งนี้เป็นเพราะต้องการความสะดวกในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และเรื่องอาหารการกิน ชุมชนมุสลิมมักจะมีสุเหร่าหรือมัสยิดซึ่งเป็นทั้งที่ประกอบพิธีทางศาสนา และเป็นสถานที่ให้การศึกษาแก่บุตรหลาน ลักษณะของบ้านที่พักอาศัยโดยมากเป็นบ้านเช่า หรือเป็นบ้านเดี่ยว หรือเป็นทาวน์เฮาส์ สภาพภายในบ้านโดยมากแล้วสะดวกสบายดีตามสมควร ขนาดของครอบครัวจะมีสมาชิกประมาณ 4 คน มีสามี ภรรยา บุตร หรือมีญาติอาศัยอยู่ด้วย คนส่วนใหญ่รับประทานอาหารวันละ 2 มื้อ และเป็นการซื้อรับประทานมากกว่าที่จะประกอบอาหารเอง มีเวลาออกกำลังกายและพักผ่อนบ้างตามสมควร ในแต่ละวันต้องใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 2 ชั่วโมง สุขภาพโดยทั่วไปดี เมื่อเจ็บป่วยมักจะไปหาแพทย์ตามคลินิก แม้ว่าจะต้องประกอบอาชีพนอกบ้าน แต่ก็มีเวลาให้กับครอบครัวบ้าง เนื่องจากส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในชุมชนมุสลิมหรือชุมชนที่มีมุสลิมอยู่บ้าง จึงมีโอกาสพบปะกับคนมุสลิมด้วยกันค่อนข้างบ่อย มีเพื่อนสนิทเป็นคนมุสลิมด้วยกัน เมื่อมีปัญหาที่จะต้องขอความช่วยเหลือ หรือขอคำปรึกษาหารือ อยู่ในวิสัยที่จะไปขอความช่วยเหลือจากคนมุสลิมด้วยกันได้

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ทราบดีว่า ถ้าไม่ทำที่บ้านก็อาจทำที่สุเหร่าหรือที่อื่น ๆ ในเรื่องการแต่งงานนั้น เห็นว่าจำเป็นต้องทำพิธีแต่งงานตามหลักศาสนาอิสลาม สำหรับการคุมกำเนิดนั้นกลุ่มตัวอย่างไม่ค่อยจะเห็นด้วย เมื่อญาติถึงแก่กรรมมักจะนำไปฝังที่สุสานใกล้บ้าน เมื่อทราบว่าคนมุสลิมที่รู้จักเสียชีวิตก็จะไปละหมาดให้

กลุ่มตัวอย่างพอทราบอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดบ้าง แต่ไม่มีความเห็นเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติบริหารกิจการอิสลามที่เคยนำเสนอพิจารณาในสภาผู้แทนราษฎรครั้งหนึ่งแล้ว

สภาพทางเศรษฐกิจของผู้ย้ายถิ่น

ในภาพรวมพื้นฐานทางเศรษฐกิจของผู้ย้ายถิ่นอยู่ในระดับปานกลาง จากการประเมินตนเองปรากฏว่ามีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับปานกลางร้อยละ 78.0 ในระดับดีร้อยละ 15.6 ในระดับดีมากร้อยละ 3.6 และในระดับแย่อ้อยละ 2.8

เมื่อพิจารณาจากการถือครองที่ดินปรากฏว่าร้อยละ 45.4 มีที่ดินในต่างจังหวัด ร้อยละ 17.7 มีที่ดินในเขตกรุงเทพฯ แต่อีกร้อยละ 36.9 ไม่มีที่ดินทั้งในกรุงเทพฯ หรือต่างจังหวัด

ในการถือครองบ้านที่อยู่อาศัยนั้น ผู้ย้ายถิ่นต้องเช่าอยู่ร้อยละ 48.2 มีฐานะเป็น เจ้าของบ้านร้อยละ 22.7 เช่าซื้อร้อยละ 14.2 ที่ต้องอาศัยคนอื่นอยู่มีร้อยละ 14.9

ผู้ย้ายถิ่นมีรายได้โดยเฉลี่ยเดือนละ 7,500 บาท การกระจายของรายได้ต่อเดือน เป็นดังนี้

น้อยกว่า 3,000 บาท	ร้อยละ 26.2
3,000 - 5,999 บาท	ร้อยละ 17.0
6,000 - 8,999 บาท	ร้อยละ 24.8
9,000 - 11,999 บาท	ร้อยละ 15.6
12,000 - 14,999 บาท	ร้อยละ 7.1
15,000 - 17,999 บาท	ร้อยละ 5.0
18,000 บาทหรือมากกว่า	ร้อยละ 4.3

เมื่อเปรียบเทียบรายรับรายจ่ายของผู้ย้ายถิ่น ปรากฏว่าส่วนใหญ่มีรายได้พอ ๆ กับ หรือมากกว่ารายจ่าย และสามารถเหลือเก็บออมได้อีกตามสมควร ผลการเปรียบเทียบรายได้ รายจ่ายเป็นดังนี้

รายได้ไม่พอกับรายจ่าย	ร้อยละ 16.3
รายได้พอ ๆ กับรายจ่าย	ร้อยละ 47.5
รายได้มากกว่ารายจ่ายและมีเงินเหลือเก็บได้บ้าง	ร้อยละ 14.2
มีเงินเก็บได้ตามสมควร	ร้อยละ 22.0

จากรายได้ต่อเดือน และการเปรียบเทียบรายได้รายจ่ายดังกล่าวมาแล้ว ปรากฏว่า ผู้ย้ายถิ่นไม่ต้องเป็นลูกหนี้ใคร ร้อยละ 52.5 และจำเป็นจะต้องเป็นลูกหนี้คนอื่นบ้างใน บางคราว ร้อยละ 47.5

จากข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจของผู้ย้ายถิ่น สามารถสรุปได้ดังนี้

ในภาพรวมนั้นสภาพทางเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง มีรายได้เฉลี่ยประมาณเดือนละ 7,500 บาท ประมาธร้อยละ 63 ของกลุ่มตัวอย่างมีที่ดิน อาจะมีที่ดินในกรุงเทพฯ หรือต่างจังหวัด บ้านพักอาศัยยังต้องเช่าหรือเช่าซื้อ ส่วนใหญ่มีรายได้พอ ๆ กับรายจ่าย หรืออาจมีเงินเหลือเก็บไว้ได้บ้าง ประมาณครึ่งหนึ่ง ไม่ต้องเป็นลูกหนี้ใคร

การศึกษาเกี่ยวกับศาสนา

เนื่องจากมุสลิมจำเป็นต้องปฏิบัติตามหลักการของศาสนา จึงจำเป็นต้องเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนา ข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาทางศาสนาปรากฏดังนี้

การเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม

ร้อยละ 92.2 ของกลุ่มตัวอย่างเคยเรียนทางศาสนา อีกร้อยละ 7.8 ไม่เคยเรียน เมื่อแยกวิเคราะห์ตามอาชีพปรากฏว่า ผู้ที่เป็นข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจเคยเรียนร้อยละ 85.1 ผู้ประกอบอาชีพอื่น ๆ เคยเรียนร้อยละ 95.7

สถานที่ศึกษาศาสนา

กลุ่มตัวอย่างเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาจากโรงเรียนสอนศาสนา ร้อยละ 38.3 จากบ้านร้อยละ 35.5 จากสุเหร่าร้อยละ 34.0 นอกนั้นเรียนรู้จากสถานที่อื่น ๆ

ผู้ให้การศึกษา

ร้อยละ 59.6 ของกลุ่มตัวอย่างเรียนศาสนากับครู ร้อยละ 27.7 เรียนกับบิดามารดา ร้อยละ 15.6 เรียนจากญาติ ร้อยละ 11.3 เรียนด้วยตนเอง นอกจากนั้นเรียนกับบุคคลอื่น ๆ

การศึกษาศาสนาของบุตรหลาน

ร้อยละ 88.7 ของกลุ่มตัวอย่างตอบว่าบุตรหลานของตนมีโอกาสที่จะเรียนศาสนา อีกร้อยละ 11.3 ตอบว่าบุตรหลานของตนไม่มีโอกาสเรียนศาสนา

ความสามารถในการอ่านอัลกุรอ่าน

ร้อยละ 73.8 ของกลุ่มตัวอย่างตอบว่าสามารถอ่านอัลกุรอ่านได้แต่อีก ร้อยละ 26.2 ตอบว่าไม่สามารถอ่านได้ เมื่อแยกวิเคราะห์ตามอาชีพปรากฏว่า ผู้ที่เป็น ข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจสามารถอ่านอัลกุรอ่านได้ร้อยละ 78.7 ผู้ประกอบอาชีพอื่น สามารถอ่านอัลกุรอ่านได้ร้อยละ 71.3

จากข้อมูลการศึกษาทางศาสนา สามารถสรุปได้ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างมากกว่าร้อยละ 90 ได้เคยเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลาม ซึ่งเรียนจากโรงเรียนสอนศาสนา จากบ้านหรือจากสุเหร่า ผู้สอนศาสนาก็คือครู บิตามารดา หรือญาติ นอกจากตนเองจะได้ศึกษาศาสนาแล้วบุตรหลานก็มีโอกาสศึกษาศาสนาด้วย ประมาณร้อยละ 74 ของกลุ่มตัวอย่างสามารถอ่านคัมภีร์อัลกุรอ่านได้

การปฏิบัติตนตามหลักการของศาสนา

ในบ้านของมุสลิมจะไม่มีรูปเคารพ แต่มักจะมีสัญลักษณ์บางอย่างที่แสดงว่าตนนับถือ ศาสนาอิสลาม ภายในบ้านของกลุ่มตัวอย่างมีสิ่งต่อไปนี้

อัลกุรอ่าน ร้อยละ 57.4

อักษรพระนามบี หรืออัลลอฮ์ ร้อยละ 57.4

รูปบัยตุลเลาะห์ ร้อยละ 45.5

อักษรภาษาอาหรับที่เป็นส่วนหนึ่งของกุรอ่านที่เขียนบนผ้า ธง หรืออื่น ๆ

ร้อยละ 39.7

บัยตุลเลาะห์ แปลว่าอาคารหรือบ้านของอัลลอฮ์ ซึ่งหมายถึงอาคารหรือบ้าน หลังแรกที่ถูกสร้างขึ้นในนครมักกะฮ์ เป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมลูกบาศก์ ตั้งอยู่ใจกลางของมัสยิด หะรอม ซึ่งเป็นศูนย์กลางของการประกอบพิธีฮัจญ์ เวลาละหมาดมุสลิมทุกคนจะต้องหันหน้า ไปตามทิศทางที่ตั้งของบัยตุลเลาะห์

ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักปฏิบัติของศาสนาปรากฏดังนี้

การกล่าวปฏิญาณตน

ความสามารถในการกล่าวปฏิญาณตนของกลุ่มตัวอย่างปรากฏดังนี้

สามารถกล่าว ได้คล่องแคล่ว	ร้อยละ 63.8
สามารถกล่าว ได้แต่ติดขัดบ้างเล็กน้อย	ร้อยละ 28.4
ไม่สามารถกล่าว ได้	ร้อยละ 7.8

การละหมาด

กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 74.5 ละหมาด ซึ่งสามารถละหมาดได้ครบวันละ 5 ครั้ง หรือเป็นบางครั้ง ข้อมูลเกี่ยวกับการละหมาดมีดังนี้

ละหมาดวันละ 1 - 2 ครั้ง	ร้อยละ 26.9
ละหมาดวันละ 3 - 4 ครั้ง	ร้อยละ 20.6
ละหมาดวันละ 5 ครั้ง	ร้อยละ 27.0
ไม่ได้ละหมาดเลย	ร้อยละ 25.5

สำหรับการไปละหมาดวันศุกร์ของผู้ชายนั้น ปรากฏว่า ร้อยละ 80.2

ไปละหมาดอาจไปเป็นประจำหรือ ไปบ้าง

การถือศีลอด

ในการถือศีลอดหรือถือบวชนั้น ปรากฏว่าร้อยละ 92.9 ของกลุ่มตัวอย่างถือบวช โดยมีจำนวนวันในการถือบวช ดังนี้

ถือศีลอด บิละ 1 - 10 วัน	ร้อยละ 17.0
ถือศีลอด บิละ 11 - 20 วัน	ร้อยละ 17.7
ถือศีลอด บิละ 21 - 30 วัน	ร้อยละ 58.2
ไม่ได้ถือศีลอด	ร้อยละ 7.1

การบริจาคทาน

การบริจาคทานหรือซะกาตนั้น กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 83.7 บริจาคทาน อีกร้อยละ 16.3 ไม่ได้บริจาคเลย รายละเอียดเกี่ยวกับการบริจาคทานมีดังนี้

บริจาคทุกปี	ร้อยละ 66.7
บริจาคบางปี	ร้อยละ 17.0
ไม่ได้บริจาค	ร้อยละ 16.3

การ ไปประกอบพิธีฮัจญ์

ร้อยละ 21.3 ของกลุ่มตัวอย่าง เคยไปประกอบพิธีฮัจญ์มาแล้ว ร้อยละ 78.7 ยังไม่เคยไป สำหรับผู้ที่ยังไม่เคยไปนั้น ร้อยละ 90.8 ตอบว่ามีความคิดที่จะไปประกอบพิธีฮัจญ์ สำหรับบิดามารดาของกลุ่มตัวอย่างนั้นปรากฏว่า ร้อยละ 44.0 ของกลุ่มตัวอย่าง บิดาหรือมารดาเคยไปประกอบพิธีฮัจญ์มาแล้ว

การละหมาดในวันตรุษ

จากคำถามเกี่ยวกับการละหมาดในวันตรุษอีดิลฟิตรีหรือออกบวชนั้น ปรากฏว่าคำตอบเป็นดังนี้

ร้อยละ 67.4 ตอบว่าไปละหมาดทุกปี

ร้อยละ 22.0 ตอบว่า ไปละหมาดในบางปี

ร้อยละ 10.6 ตอบว่า ไม่ได้ไปละหมาด

จากคำถามเกี่ยวกับการละหมาดในวันตรุษอีดิลอัฎฮา หรือออกฮัจญ์นั้น ได้รับคำตอบดังนี้

ร้อยละ 64.5 ตอบว่าไปละหมาดทุกปี

ร้อยละ 24.1 ตอบว่า ไปละหมาดในบางปี

ร้อยละ 11.4 ตอบว่า ไม่ได้ไปละหมาด

ความเคร่งครัดในการปฏิบัติตามหลักศาสนา

จากคำถามที่ว่า "ท่านเห็นว่าครอบครัวของท่านเคร่งในการปฏิบัติตามหลักศาสนามากน้อยเพียงใด" ร้อยละ 41.1 ตอบว่าเคร่งมาก ร้อยละ 53.2 ตอบว่าเคร่งปานกลาง อีกร้อยละ 5.7 ตอบว่าไม่เคร่ง

สำหรับผู้เป็นข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจนั้น ร้อยละ 46.8 ตอบว่าเคร่งมาก ร้อยละ 46.8 ตอบว่าเคร่งปานกลาง อีกร้อยละ 6.4 ตอบว่าไม่เคร่ง สำหรับผู้ประกอบการอื่นนั้น ร้อยละ 38.3 ตอบว่าเคร่งมาก ร้อยละ 56.4 ตอบว่าเคร่งปานกลาง อีกร้อยละ 5.3 ตอบว่าไม่เคร่ง

จากข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติตามหลักการของศาสนา สามารถสรุปได้ ดังนี้

ภายในบ้านของกลุ่มตัวอย่างจะมีสิ่งที่แสดงว่าตนเองนับถือศาสนาอิสลาม กลุ่มตัวอย่างปฏิบัติตามหลักของศาสนาอิสลาม คือ สามารถกล่าวบทอาซานได้ร้อยละ 75

ทะเลหมาด อาจไม่ครบทุกเวลาทั้ง 5 เวลา แต่ก็ทำบ้าง ร้อยละ 93 ถือคือลดหรือถือ
 บวช ประมาณร้อยละ 84 ของกลุ่มตัวอย่างบริจาคทานหรือบริจาคชะกาด ร้อยละ 21
 เคยไปประกอบพิธีฮัจญ์มาแล้ว สำหรับผู้ไม่เคยไปประกอบพิธีฮัจญ์นั้น ประมาณร้อยละ 91
 มีความคิดที่จะไป นอกจากนั้นในวันสำคัญทางศาสนา เช่น ออกบวช (ตรุษอีดิลฟิตรี) และ
 ออกฮัจยี (ตรุษอีดิลอัฎฮา) นั้นประมาณร้อยละ 89 ของกลุ่มตัวอย่างไปละหมาด

ในภาพรวมนี้ในกลุ่มตัวอย่างมีความเคร่งครัดในการปฏิบัติตนตามหลัก
 ศาสนา มีเพียงร้อยละ 5 เท่านั้นที่ไม่เคร่งครัดในการปฏิบัติตนตามหลักศาสนา

ความสนใจทางการเมือง

ในการศึกษาความสนใจทางการเมืองของกลุ่มตัวอย่างนั้น ปรากฏผลดังนี้

จากคำถามที่ว่า "ในการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรคราวที่แล้ว ท่านมีสิทธิออกเสียง
 เลือกตั้งหรือไม่" ปรากฏว่าร้อยละ 85.8 ตอบว่ามีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง ร้อยละ 14.2
 ตอบว่าไม่มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง จากจำนวนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง 121 คน หรือ
 ร้อยละ 85.8 ของกลุ่มตัวอย่างนั้น ปรากฏว่าในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
 คราวที่แล้ว ไปออกเสียงเลือกตั้งร้อยละ 83

จากคำถามที่ว่า "ท่านพอใจกับบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.)
 ในเขตเลือกตั้งของท่านมากน้อยเพียงใด" ปรากฏว่าร้อยละ 28.4 ตอบว่าพอใจมาก
 ร้อยละ 55.3 ตอบว่าพอใจบ้าง และอีกร้อยละ 16.3 ตอบว่าไม่พอใจ

ในการสอบถามถึงความไม่เมียงที่จะขอพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งนั้น
 จากคำถามที่ว่า "ในบรรดาพรรคการเมืองที่มีอยู่ในปัจจุบัน ท่านขอพรรคใดมากที่สุด"
 ผลปรากฏว่า

ขอพรรค ก	มากที่สุด	ร้อยละ 54.6
ขอพรรค ข	มากที่สุด	ร้อยละ 15.6
ขอพรรค ค	มากที่สุด	ร้อยละ 7.8
ขอพรรค ง	มากที่สุด	ร้อยละ 5.7
ขอพรรค จ	มากที่สุด	ร้อยละ 4.3

แต่เมื่อวิเคราะห์ความไม่เอียงที่จะชอบพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งมากที่สุด
ของข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ ปรากฏว่า

ชอบพรรค ก มากที่สุด ร้อยละ 48.9

ชอบพรรค ค มากที่สุด ร้อยละ 17.0

ชอบพรรค ข มากที่สุด ร้อยละ 14.9

สำหรับผู้ที่ไม่ได้เป็นข้าราชการนั้น ผลปรากฏว่า

ชอบพรรค ก มากที่สุด ร้อยละ 57.4

ชอบพรรค ข มากที่สุด ร้อยละ 16.0

ชอบพรรค ง มากที่สุด ร้อยละ 8.5

ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความไม่เอียงที่จะชอบพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งของ
ข้าราชการและไม่ใช่ข้าราชการไม่ค่อยจะสอดคล้องกัน

จากคำถามที่ว่า เห็นด้วยหรือไม่กับคำกล่าวต่อไปนี้ "คนเราถ้าไม่เล่นการเมือง ก็มัก
จะถูกการเมืองเล่นงาน" ผลปรากฏว่า

เห็นด้วย ร้อยละ 31.9

ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 52.5

ไม่เข้าใจความหมาย ร้อยละ 15.6

จากข้อมูลเกี่ยวกับความสนใจทางการเมือง สามารถสรุปได้ดังนี้

กลุ่มตัวอย่างมีความสนใจทางการเมือง ไปใช้สิทธิในการออกเสียงเลือกตั้ง
มีความพอใจกับ ส.ส. ในเขตของตนในระดับหนึ่ง เห็นว่ายังมีความเป็นกลางทางการเมือง
และมีความไม่เอียงที่จะชอบพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งมากกว่าพรรคอื่น ๆ

สิทธิและเสรีภาพ

ในการสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพในฐานะที่นับถือศาสนาอิสลาม
ผลปรากฏดังนี้

จากคำถามที่ว่า "ในฐานะที่ท่านนับถือศาสนาอิสลาม ท่านคิดว่าท่านมีสิทธิเสรีภาพ เหมือนกับคนอื่นหรือไม่" ผลปรากฏว่า

มีความเห็นว่ามีมากกว่าคนอื่น ร้อยละ 5.7

มีความเห็นว่ามีเท่ากับคนอื่น ร้อยละ 87.2

มีความเห็นว่ามีน้อยกว่าคนอื่น ร้อยละ 7.1

จากคำถามที่ว่าท่านเห็นด้วยกับคำกล่าวต่อไปนี้หรือไม่

"บุคคลที่ไม่ชอบวิถีชีวิตของชาวมุสลิมควรจะมีสิทธิในการวิพากษ์วิจารณ์ และชาวมุสลิมก็ควรรับฟัง" ผลปรากฏว่า

เห็นด้วย ร้อยละ 57.4

ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 28.4

ไม่แน่ใจ ร้อยละ 14.2

"ไม่ว่าบุคคลจะนับถือศาสนาอะไรก็ตาม ควรจะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน" ผลปรากฏว่า

เห็นด้วย ร้อยละ 95.8

ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 1.4

ไม่แน่ใจ ร้อยละ 2.8

"ข้าราชการมุสลิมมีโอกาสจะก้าวหน้าทางราชการน้อยกว่าข้าราชการที่นับถือศาสนาอื่น" ผลปรากฏว่า

เห็นด้วย ร้อยละ 46.1

ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 31.2

ไม่แน่ใจ ร้อยละ 22.7

"เมื่อคนอื่นทราบว่าท่านเป็นมุสลิม มักจะรังเกียจท่าน" ผลปรากฏว่า

เห็นด้วย ร้อยละ 17.7

ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 60.3

ไม่แน่ใจ ร้อยละ 22.0

"เมื่อผู้บังคับบัญชาหรือเพื่อนร่วมงานทราบว่าท่านเป็นมุสลิม มักจะมีอคติต่อท่าน" ผลปรากฏว่า

เห็นด้วย ร้อยละ 19.1

ไม่เห็นด้วย ร้อยละ 50.4

ไม่แน่ใจ ร้อยละ 30.5

จากข้อมูลเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพนั้น สามารถสรุปได้ดังนี้

กลุ่มตัวอย่าง เชื่อว่าตนเองมีสิทธิเสรีภาพเหมือนคนอื่น ควรจะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะนับถือศาสนาใดก็ตาม ควรจะต้องรับฟังในการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวมุสลิมจากคนอื่น การนับถือศาสนาอิสลามไม่เป็นอุปสรรคในการรับราชการหรือร่วมกิจกรรมกับผู้อื่นในสังคม

การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น

การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นในที่นี้ ได้มุ่งศึกษาใน 7 ประเด็นสำคัญดังนี้

1. การปรับตัวในการเดินทางไปหางาน
2. การปรับตัวในการคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้าน
3. การปรับตัวเกี่ยวกับอาหารการกิน
4. การปรับตัวเกี่ยวกับการรักษาพยาบาล
5. การปรับตัวเกี่ยวกับการศึกษาของบุตรหลาน
6. การปรับตัวในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
7. การปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏดังนี้

ระดับของการปรับตัว

ผู้ย้ายถิ่นจำเป็นต้องปรับตัวในระดับมากใน 3 ประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้

1. การเดินทาง ไปทำงาน
2. การปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ
3. อาหารการกิน

ผู้ย้ายถิ่นต้องปรับตัวในระดับปานกลางใน 4 ประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อย ดังนี้

1. การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา
2. การศึกษาของบุตรหลาน
3. การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้าน
4. การรักษาพยาบาล

ข้อมูลเกี่ยวกับระดับการปรับตัวปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 7 ค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปรับตัวในประเด็นต่าง ๆ ของผู้ย้ายถิ่น

ประเด็นการปรับตัว	$\bar{X}$	SD	ระดับการปรับตัว
1. การเดินทาง ไปทำงาน	3.62	1.09	มาก
2. การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้าน	3.11	1.20	ปานกลาง
3. อาหารการกิน	3.51	1.11	มาก
4. การรักษาพยาบาล	2.91	1.11	ปานกลาง
5. การศึกษาของบุตรหลาน	3.23	1.28	ปานกลาง
6. การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา	3.24	1.21	ปานกลาง
7. การปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ	3.60	1.11	มาก

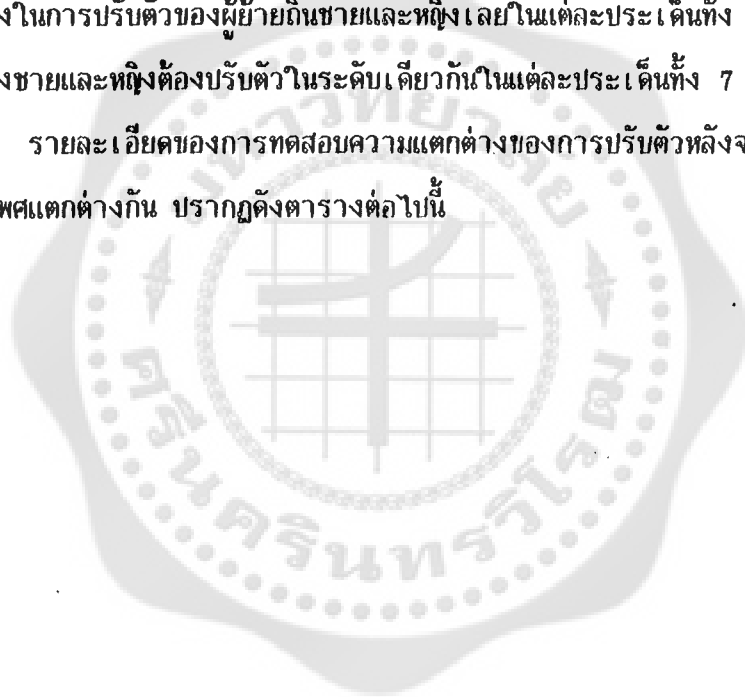
ความแตกต่างของระดับการปรับตัว

ในการศึกษาความแตกต่างของระดับการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น โดยพิจารณาจาก เพศ อาชีพ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาของการย้ายถิ่น ผลปรากฏดังนี้

เพศกับระดับการปรับตัว

จากการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในการปรับตัวทั้ง 7 ประเด็น ของ เพศชาย 66 คน และเพศหญิง 75 คน ด้วยการทดสอบค่าที (t-test) ปรากฏว่าไม่มี ความแตกต่างในการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นชายและหญิงเลยในแต่ละประเด็นทั้ง 7 ประเด็น ซึ่งแสดงว่าทั้งชายและหญิงต้องปรับตัวในระดับเดียวกันในแต่ละประเด็นทั้ง 7 ประเด็น

รายละเอียดของการทดสอบความแตกต่างของการปรับตัวหลังจากย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นที่มีเพศแตกต่างกัน ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 8 การทดสอบความแตกต่างของระดับการปรับตัวระหว่างผู้ย้ายถิ่นชายกับหญิง

การปรับตัวในเรื่อง	N	$\bar{X}$	SD	t
การเดินทางไปทำงาน				
ชาย	66	3.79	1.00	1.75
หญิง	75	3.47	1.15	
การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้าน				
ชาย	66	3.20	1.08	0.80
หญิง	75	3.04	1.22	
อาหารการกิน				
ชาย	66	3.52	1.01	0.05
หญิง	75	3.51	1.19	
การรักษาพยาบาล				
ชาย	66	2.97	1.14	0.55
หญิง	75	2.87	1.09	
การศึกษาของบุตรหลาน				
ชาย	66	3.36	1.25	1.19
หญิง	75	3.11	1.30	
การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา				
ชาย	66	3.32	1.18	0.71
หญิง	75	3.17	1.24	
การปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ				
ชาย	66	3.65	1.09	0.56
หญิง	75	3.55	1.13	

อาชีพกับระดับการปรับตัว

จากการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในการปรับตัวทั้ง 7 ประเด็น ระหว่างผู้ย้ายถิ่นที่เป็นข้าราชการและพนักงานรัฐวิสาหกิจ จำนวน 47 คน กับผู้ประกอบการอาชีพอื่น จำนวน 94 คน ด้วยการทดสอบค่าที (t-test) ปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างในการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นที่เป็นข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ กับผู้ประกอบการอาชีพอื่นในแต่ละประเด็นทั้ง 7 ประเด็น ซึ่งแสดงว่าไม่ว่าผู้ย้ายถิ่นจะประกอบอาชีพอะไรก็ต้องปรับตัวในระดับเดียวกัน

รายละเอียดของการทดสอบความแตกต่างของการปรับตัวหลังจากย้ายถิ่นของผู้ย้ายถิ่นที่มีอาชีพแตกต่างกันปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 9 การทดสอบความแตกต่างของระดับการปรับตัวระหว่างข้าราชการหรือพนักงาน
รัฐวิสาหกิจกับผู้ประกอบการอาชีพอื่น

การปรับตัวในเรื่อง	N	$\bar{X}$	SD	t
การเดินทางไปทำงาน				
ข้าราชการ	47	3.64	1.07	0.16
ไม่ใช่ข้าราชการ	94	3.61	1.11	
การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้าน				
ข้าราชการ	47	2.96	0.95	-1.23
ไม่ใช่ข้าราชการ	94	3.19	1.25	
อาหารการกิน				
ข้าราชการ	47	3.53	0.93	0.16
ไม่ใช่ข้าราชการ	94	3.50	1.19	
การรักษาพยาบาล				
ข้าราชการ	47	2.83	0.89	-0.71
ไม่ใช่ข้าราชการ	94	2.96	1.21	
การศึกษาของบุตรหลาน				
ข้าราชการ	47	3.13	1.21	-0.65
ไม่ใช่ข้าราชการ	94	3.28	1.31	
การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา				
ข้าราชการ	47	3.19	1.19	-0.34
ไม่ใช่ข้าราชการ	94	3.27	1.23	
การปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ				
ข้าราชการ	47	3.59	1.03	0.00
ไม่ใช่ข้าราชการ	94	3.59	1.15	

อายุกับระดับการปรับตัว

จากการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในการปรับตัวทั้ง 7 ประเด็น ของผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุแตกต่างกัน 3 กลุ่มอายุดังนี้

กลุ่มที่ 1 อายุ 29 ปี หรือต่ำกว่า จำนวน 72 คน

กลุ่มที่ 2 อายุ 30 - 39 ปี จำนวน 50 คน

กลุ่มที่ 3 อายุ 40 ปีหรือมากกว่า จำนวน 19 คน

ทดสอบความแตกต่างโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) แบบทางเดียว ผลปรากฏว่าผู้ย้ายถิ่นในกลุ่มอายุต่าง ๆ ปรับตัวไม่แตกต่างกันใน 5 ประเด็น คือ การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้าน อาหารการกิน การรักษาพยาบาล การศึกษาของบุตรหลาน และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา มีการปรับตัวในระดับที่แตกต่างกัน 2 ประเด็น คือ การเดินทาง ไปทำงาน และการปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe) แล้วปรากฏว่า

1. การเดินทางไปทำงาน ผู้ย้ายถิ่นอายุ 30 - 39 ปี ต้องปรับตัวมากกว่าผู้ย้ายถิ่น อายุ 40 ปี หรือมากกว่า
2. การปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ ผู้ย้ายถิ่นอายุ 30 - 39 ปี ต้องปรับตัวมากกว่าผู้ย้ายถิ่นอายุ 40 ปี หรือมากกว่า

รายละเอียดของการทดสอบความแตกต่างของการปรับตัวหลังจากย้ายถิ่นระหว่างผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุแตกต่างกัน ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 10 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุแตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
การเดินทางไปทำงาน				
ระหว่างกลุ่ม	2	7.72	3.86	3.33*
ภายในกลุ่ม	138	159.60	1.16	
รวม	140	167.32		
การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้าน				
ระหว่างกลุ่ม	2	3.13	1.56	1.16
ภายในกลุ่ม	138	185.06	1.34	
รวม	140	188.19		
อาหารการกิน				
ระหว่างกลุ่ม	2	4.93	2.47	2.04
ภายในกลุ่ม	138	166.30	1.21	
รวม	140	171.23		
การรักษาพยาบาล				
ระหว่างกลุ่ม	2	4.18	2.09	1.71
ภายในกลุ่ม	138	168.79	1.22	
รวม	140	172.97		
การศึกษาของบุตรหลาน				
ระหว่างกลุ่ม	2	0.02	0.01	0.01
ภายในกลุ่ม	138	228.72	1.66	
รวม	140	228.74		
การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา				
ระหว่างกลุ่ม	2	0.41	0.21	0.14
ภายในกลุ่ม	138	205.39	1.49	
รวม	140	205.80		

ตาราง 10 (ต่อ)

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
การปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ				
ระหว่างกลุ่ม	2	8.50	4.25	3.60*
ภายในกลุ่ม	138	163.45	1.18	
รวม	140	171.95		

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

รายละเอียดของค่าเฉลี่ยของการปรับตัวในแต่ละกลุ่มอายุ ปรากฏในตาราง 3 ของภาคผนวก

ระดับการศึกษากับการปรับตัว

จากการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในการปรับตัวทั้ง 7 ประเด็นของผู้ย้ายถิ่นที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน 3 กลุ่ม ดังนี้

- กลุ่มที่ 1 จบประถมศึกษา จำนวน 32 คน
- กลุ่มที่ 2 จบมัธยมต้น มัธยมปลาย ปวช. หรือ ปวส. จำนวน 49 คน
- กลุ่มที่ 3 จบปริญญาตรีหรือปริญญาโท จำนวน 60 คน

ทดสอบความแตกต่างโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) แบบทางเดียว ผลปรากฏว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันมีการปรับตัวไม่แตกต่างกันในแต่ละประเด็นทั้ง 7 ประเด็น

รายละเอียดของการทดสอบความแตกต่างของการปรับตัวหลังจากการย้ายถิ่นระหว่างผู้ย้ายถิ่นที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 11 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
การเดินทางไปทำงาน				
ระหว่างกลุ่ม	2	0.12	0.06	0.05
ภายในกลุ่ม	138	167.19	1.21	
รวม	140	167.31		
การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้าน				
ระหว่างกลุ่ม	2	1.46	0.73	0.54
ภายในกลุ่ม	138	186.72	1.35	
รวม	140	188.18		
อาหารการกิน				
ระหว่างกลุ่ม	2	2.86	1.43	1.17
ภายในกลุ่ม	138	168.37	1.22	
รวม	140	171.23		
การรักษาพยาบาล				
ระหว่างกลุ่ม	2	5.56	2.78	2.29
ภายในกลุ่ม	138	167.41	1.21	
รวม	140	172.97		
การศึกษาของบุตรหลาน				
ระหว่างกลุ่ม	2	4.93	2.47	1.52
ภายในกลุ่ม	138	223.80	1.62	
รวม	140	228.73		

ตาราง 11 (ต่อ)

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา				
ระหว่างกลุ่ม	2	1.64	0.82	0.55
ภายในกลุ่ม	138	204.16	1.48	
รวม	140	205.80		
การปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ				
ระหว่างกลุ่ม	2	1.01	0.50	0.40
ภายในกลุ่ม	138	170.95	1.24	
รวม	140	171.96		

ระยะเวลาของการย้ายถิ่นกับการปรับตัว

จากการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยในการปรับตัวทั้ง 7 ประเด็น ของผู้ย้ายถิ่นที่มีระยะเวลาของการย้ายถิ่นแตกต่างกัน 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1	ย้ายถิ่นมาน้อยกว่า 1 ปี	จำนวน 11 คน
กลุ่มที่ 2	ย้ายถิ่นมาแล้ว 1 - 3 ปี	จำนวน 26 คน
กลุ่มที่ 3	ย้ายถิ่นมาแล้ว 4 - 6 ปี	จำนวน 37 คน
กลุ่มที่ 4	ย้ายถิ่นมาแล้ว มากกว่า 6 ปี	จำนวน 67 คน

ทดสอบความแตกต่างโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) แบบทางเดียว

ผลปรากฏว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีระยะเวลาของการย้ายถิ่นแตกต่างกันมีการปรับตัวไม่แตกต่างกัน

ในแต่ละประเด็นทั้ง 7 ประเด็น

รายละเอียดของการทดสอบความแตกต่างของการปรับตัวหลังจากย้ายถิ่นระหว่างผู้ย้ายถิ่นที่มีระยะเวลาของการย้ายถิ่นแตกต่างกัน ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 12 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นที่มีระยะเวลาในการย้ายถิ่นแตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
การเดินทางไปทำงาน				
ระหว่างกลุ่ม	2	1.84	0.61	0.50
ภายในกลุ่ม	138	165.47	1.21	
รวม	140	167.31		
การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้าน				
ระหว่างกลุ่ม	2	0.07	0.02	0.01
ภายในกลุ่ม	138	188.11	1.37	
รวม	140	188.18		
อาหารการกิน				
ระหว่างกลุ่ม	2	0.31	0.10	0.08
ภายในกลุ่ม	138	170.92	1.25	
รวม	140	171.23		
การรักษาพยาบาล				
ระหว่างกลุ่ม	2	8.37	2.79	2.32
ภายในกลุ่ม	138	164.60	1.20	
รวม	140	172.97		
การศึกษาของบุตรหลาน				
ระหว่างกลุ่ม	2	12.37	4.12	2.61
ภายในกลุ่ม	138	216.36	1.58	
รวม	140	228.73		

ตาราง 12 (ต่อ)

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา				
ระหว่างกลุ่ม	2	1.95	0.65	0.44
ภายในกลุ่ม	138	203.85	1.49	
รวม	140	205.80		
การปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ				
ระหว่างกลุ่ม	2	0.90	0.30	0.24
ภายในกลุ่ม	138	171.05	1.25	
รวม	140	171.95		

การปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ

จากคำถามที่ว่า "โดยสรุปแล้วการเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ ของท่านนั้น ท่านต้องปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ มากน้อยเพียงใด" ผลปรากฏว่า

ปรับตัวมากที่สุด	ร้อยละ 24.1
ปรับตัวมาก	ร้อยละ 29.1
ปรับตัวในระดับปานกลาง	ร้อยละ 36.2
ปรับตัวน้อย	ร้อยละ 3.5
ปรับตัวน้อยที่สุด	ร้อยละ 7.1

ซึ่งแสดงว่ามากกว่าครึ่งหนึ่งของผู้ย้ายถิ่นจะต้องปรับตัวในระดับมากหรือมากที่สุด

เมื่อวิเคราะห์การปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ ตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ ภูมิลำเนาเดิม และระยะเวลาที่ย้ายมากรุงเทพฯ ปรากฏว่ามีผู้ย้ายถิ่นในลักษณะต่อไปนี้ที่ปรับตัวในระดับปานกลาง

1. อายุ 40 ปี หรือมากกว่า
2. มีการศึกษาระดับประถมศึกษา
3. ภูมิลำเนาเดิมอยู่ในภาคกลาง
4. ย้ายเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ น้อยกว่า 4 ปี

สำหรับผู้ย้ายถิ่นลักษณะอื่น ๆ ต้องปรับตัวในระดับมากทั้งสิ้น

รายละเอียดของระดับการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นที่มีคุณลักษณะแตกต่างกัน ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 13 ค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปรับตัวให้เข้ากับสังคม
กรุงเทพมหานคร ตามคุณลักษณะต่าง ๆ ของผู้ย้ายถิ่น

ตัวแปร	จำนวนคน	$\bar{X}$	SD	ระดับการปรับตัว
รวม	141	3.60	1.11	มาก
เพศ				
ชาย	66	3.65	1.09	มาก
หญิง	75	3.55	1.13	มาก
อายุ				
29 ปีหรือน้อยกว่า	72	3.63	1.11	มาก
30 - 39 ปี	50	3.78	1.07	มาก
40 ปีหรือมากกว่า	19	3.00	1.05	ปานกลาง
การศึกษา				
ประถมศึกษา	32	3.47	1.34	ปานกลาง
มัธยมต้น - ปวส.	49	3.57	1.06	มาก
ปริญญาตรีหรือสูงกว่า	60	3.68	1.02	มาก
อาชีพ				
รับราชการ	47	3.60	1.04	มาก
ไม่ได้รับราชการ	94	3.60	1.15	มาก
ภูมิลำเนาเดิม				
ภาคกลาง	50	3.38	1.16	ปานกลาง
ภาคเหนือ	5	4.60	0.55	มาก
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	3	4.00	1.00	มาก
ภาคใต้	83	3.65	1.07	มาก

ตาราง 13 (ต่อ)

ตัวแปร	จำนวนคน	$\bar{X}$	SD	ระดับการปรับตัว
ระยะเวลาที่ย้ายมากรุงเทพฯ				
น้อยกว่า 1 ปี	11	3.36	1.50	ปานกลาง
1 - 3 ปี	26	3.46	0.86	ปานกลาง
4 - 6 ปี	37	3.59	1.12	มาก
มากกว่า 6 ปี	67	3.66	0.83	มาก

องค์ประกอบที่มีผลกระทบต่องานวิจัย

ในการศึกษาองค์ประกอบที่มีผลกระทบหรือมีอิทธิพลต่องานวิจัยของผู้ย้ายถิ่นนั้นได้
ศึกษาองค์ประกอบในด้าน

1. สังคม
2. เศรษฐกิจ
3. วัฒนธรรม
4. การเมือง

ผลการศึกษปรากฏดังนี้

องค์ประกอบทางด้านสังคม

จากการให้ผู้ย้ายถิ่นประเมินตนเองว่าสภาพของสังคมในกรุงเทพฯ มีผลกระทบหรือมีอิทธิพลต่องานวิจัยของตนมากน้อยเพียงใด ปรากฏว่ามีผลกระทบในระดับ

มากที่สุด ร้อยละ 15.6

มาก ร้อยละ 42.5

ปานกลาง ร้อยละ 29.8

น้อย ร้อยละ 8.5

น้อยที่สุด ร้อยละ 3.5

จะเห็นได้ว่าผู้ย้ายถิ่นรับรู้สภาพทางสังคมมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตตั้งแต่ระดับน้อยที่สุด ไปจนถึงมากที่สุด ร้อยละ 58.1 ของกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าสภาพทางสังคมมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตนในระดับมากหรือมากที่สุด

องค์ประกอบทางด้านเศรษฐกิจ

จากการให้ผู้ย้ายถิ่นประเมินตนเองว่าสภาพของเศรษฐกิจในกรุงเทพฯ มีผลกระทบหรือมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของตนมากน้อยเพียงใด บ่งชี้ว่ามีผลกระทบในระดับ

มากที่สุด	ร้อยละ 21.3
มาก	ร้อยละ 39.0
ปานกลาง	ร้อยละ 31.2
น้อย	ร้อยละ 8.5
น้อยที่สุด	ร้อยละ 0.0

จะเห็นได้ว่าผู้ย้ายถิ่นรับรู้สภาพทางเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตตั้งแต่ระดับน้อย ไปจนถึงมากที่สุด ร้อยละ 60.3 ของกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าสภาพทางเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตนในระดับมากหรือมากที่สุด

องค์ประกอบทางด้านวัฒนธรรม

จากการให้ผู้ย้ายถิ่นประเมินตนเองว่าสภาพทางวัฒนธรรมของคนในกรุงเทพฯ มีผลกระทบหรือมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของตนมากน้อยเพียงใด บ่งชี้ว่ามีผลกระทบในระดับ

มากที่สุด	ร้อยละ 13.5
มาก	ร้อยละ 31.9
ปานกลาง	ร้อยละ 40.4
น้อย	ร้อยละ 8.5
น้อยที่สุด	ร้อยละ 5.7

จะเห็นได้ว่าผู้ย้ายถิ่นรับรู้ว่าคุณภาพทางวัฒนธรรมมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตตั้งแต่ระดับน้อยที่สุดไปจนถึงระดับมากที่สุด ร้อยละ 45.4 ของกลุ่มตัวอย่าง เห็นว่าคุณภาพทางวัฒนธรรมมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตนในระดับมาก หรือมากที่สุด

องค์ประกอบทางด้านการเมือง

จากการให้ผู้ย้ายถิ่นประเมินตนเองว่าคุณภาพทางการเมืองในปัจจุบันมีผลกระทบหรือมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของตนมากน้อยเพียงใด ปรากฏว่ามีผลกระทบในระดับ

มากที่สุด	ร้อยละ 8.5
มาก	ร้อยละ 17.0
ปานกลาง	ร้อยละ 39.0
น้อย	ร้อยละ 21.3
น้อยที่สุด	ร้อยละ 14.2

จะเห็นได้ว่าผู้ย้ายถิ่นรับรู้ว่าคุณภาพทางการเมืองมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตนตั้งแต่ระดับน้อยที่สุดไปจนถึงระดับมากที่สุด ร้อยละ 25.5 ของกลุ่มตัวอย่าง เห็นว่าคุณภาพทางการเมืองมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตนในระดับมากหรือมากที่สุด

จากการคำนวณค่าเฉลี่ยของระดับผลกระทบที่มีต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่น ปรากฏว่า สภาพทางเศรษฐกิจและสภาพทางสังคม มีผลกระทบในระดับมาก สภาพทางวัฒนธรรมมีผลกระทบในระดับปานกลาง และสภาพทางการเมือง มีผลกระทบในระดับปานกลางค่อนข้างน้อย ดังรายละเอียดในตารางต่อไปนี้

ตาราง 14 ค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับของผลกระทบขององค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต

องค์ประกอบ	$\bar{X}$	SD	ระดับของผลกระทบ
สภาพทางสังคม	3.58	0.97	มาก
สภาพทางเศรษฐกิจ	3.73	0.89	มาก
สภาพทางวัฒนธรรม	3.39	1.01	ปานกลาง
สภาพทางการเมือง	2.84	1.13	ปานกลางค่อนข้างน้อย

ความแตกต่างของระดับผลกระทบ

ในการศึกษาความแตกต่างของระดับผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นจากสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง โดยพิจารณาจากเพศ อายุ ระดับการศึกษา และระยะเวลาของการย้ายถิ่น ผลปรากฏดังนี้

เพศกับระดับผลกระทบ

จากการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับผลกระทบจากสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองที่มีต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นเพศชาย 66 คน และเพศหญิง 75 คน ด้วยการทดสอบค่าที (t-test) ปรากฏว่าไม่มีความแตกต่างของระดับผลกระทบระหว่างชายกับหญิงในแต่ละองค์ประกอบและในภาพรวม ซึ่งแสดงว่าสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมืองและในภาพรวม มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นทั้งชายและหญิงในระดับเดียวกัน

รายละเอียดของการทดสอบความแตกต่างของผลกระทบที่ได้รับจากทั้ง 4 องค์ประกอบของผู้ย้ายถิ่นที่มีเพศแตกต่างกัน ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 15 การทดสอบความแตกต่างของระดับผลกระทบที่ได้รับจาก 4 องค์ประกอบ
ระหว่างผู้ย้ายถิ่นชายกับหญิง

องค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต	N	$\bar{X}$	SD	t
สภาพทางสังคม				
ชาย	66	3.54	1.01	-0.41
หญิง	75	3.61	0.94	
สภาพทางเศรษฐกิจ				
ชาย	66	3.79	0.87	0.71
หญิง	75	3.68	0.92	
สภาพทางวัฒนธรรม				
ชาย	66	3.41	1.04	0.21
หญิง	75	3.37	0.99	
สภาพทางการเมือง				
ชาย	66	2.86	1.21	0.19
หญิง	75	2.83	1.06	
รวม				
ชาย	66	3.39	0.66	0.82
หญิง	75	3.29	0.65	

อาชีพกับระดับผลกระทบ

จากการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับผลกระทบจากสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง ที่มีต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นที่เป็นข้าราชการหรือ

พนักงานรัฐวิสาหกิจจำนวน 47 คน กับผู้ประกอบการอื่นจำนวน 94 คน ด้วยการทดสอบค่าที (t-test) พบว่าไม่มีความแตกต่างของระดับผลกระทบระหว่างข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจกับอาชีพอื่นในแต่ละองค์ประกอบและในภาพรวม ซึ่งแสดงว่าสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การเมือง และในภาพรวม มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นทั้งที่เป็นข้าราชการและอาชีพอื่น ๆ ในระดับเดียวกัน

รายละเอียดของการทดสอบความแตกต่างของผลกระทบที่ได้รับจากทั้ง 4 องค์ประกอบของผู้ย้ายถิ่นที่มีอาชีพแตกต่างกัน พบว่าดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 16 การทดสอบความแตกต่างของระดับผลกระทบที่ได้รับจาก 4 องค์ประกอบ
ระหว่างผู้ย้ายถิ่นที่เป็นข้าราชการพนักงานรัฐวิสาหกิจกับผู้ประกอบอาชีพอื่น

องค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต	N	$\bar{X}$	SD	t
สภาพทางสังคม				
ข้าราชการ	47	3.59	0.97	0.12
ไม่ใช่ข้าราชการ	94	3.57	0.98	
สภาพทางเศรษฐกิจ				
ข้าราชการ	47	3.74	0.89	0.13
ไม่ใช่ข้าราชการ	94	3.72	0.90	
สภาพทางวัฒนธรรม				
ข้าราชการ	47	3.30	0.91	-0.76
ไม่ใช่ข้าราชการ	94	3.44	1.06	
สภาพทางการเมือง				
ข้าราชการ	47	2.85	1.10	0.05
ไม่ใช่ข้าราชการ	94	2.84	1.15	
รวม				
ข้าราชการ	47	3.33	0.51	-0.20
ไม่ใช่ข้าราชการ	94	3.35	0.72	

อายุกับระดับผลกระทบ

จากการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับผลกระทบจากสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง ที่มีต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุแตกต่างกัน 3 กลุ่มอายุดังนี้

กลุ่มที่ 1 อายุ 29 ปีหรือต่ำกว่า จำนวน 72 คน

กลุ่มที่ 2 อายุ 30 - 39 ปี จำนวน 50 คน

กลุ่มที่ 3 อายุ 40 ปีหรือมากกว่า จำนวน 19 คน

ทดสอบความแตกต่างโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) แบบทางเดียว

ผลปรากฏว่าผู้ย้ายถิ่นในกลุ่มอายุต่าง ๆ ได้รับผลกระทบจากสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง ในระดับที่ไม่แตกต่างกัน

รายละเอียดของการทดสอบความแตกต่างของผลกระทบที่ได้รับจากทั้ง 4 องค์ประกอบของผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุแตกต่างกัน ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 17 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของผลกระทบที่ได้รับจากสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง ของผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุแตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
สภาพทางสังคม				
ระหว่างกลุ่ม	2	4.03	2.02	2.17
ภายในกลุ่ม	138	128.28	0.93	
รวม	140	132.31		
สภาพทางเศรษฐกิจ				
ระหว่างกลุ่ม	2	2.93	1.46	1.85
ภายในกลุ่ม	138	108.83	0.79	
รวม	140	111.76		
สภาพทางวัฒนธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	2	0.75	0.37	0.36
ภายในกลุ่ม	138	142.79	1.03	
รวม	140	143.54		
สภาพทางการเมือง				
ระหว่างกลุ่ม	2	0.43	0.21	0.16
ภายในกลุ่ม	138	178.14	1.29	
รวม	140	178.57		

ระดับการศึกษากับระดับผลกระทบ

จากการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับผลกระทบจากสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง ที่มีต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน 3 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1 จบชั้นประถมศึกษา จำนวน 32 คน

กลุ่มที่ 2 จบชั้นมัธยมต้น มัธยมปลาย บวช. หรือ บวส.

จำนวน 49 คน

กลุ่มที่ 3 จบปริญญาตรีหรือปริญญาโท จำนวน 60 คน ทดสอบความแตกต่างโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) แบบทางเดียว ผลปรากฏว่า สภาพทางสังคม และสภาพทางเศรษฐกิจ มีผลกระทบในระดับที่ต่างกัน แต่สภาพทางวัฒนธรรมและสภาพทางการเมืองมีผลกระทบในระดับที่ไม่แตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของเชฟเฟ (Scheffe) แล้ว ปรากฏดังนี้

1. สภาพทางสังคม ผู้ย้ายถิ่นที่จบมัธยมต้น มัธยมปลาย บวช. หรือ บวส. รับรู้ว่าสภาพทางสังคมมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตนเองมากกว่าผู้ย้ายถิ่นที่จบชั้นประถมศึกษา รับรู้

2. สภาพทางเศรษฐกิจ ผู้ย้ายถิ่นที่จบชั้นมัธยมต้น มัธยมปลาย บวช. หรือ บวส. รับรู้ว่าสภาพทางเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตนเองมากกว่าผู้ย้ายถิ่นที่จบชั้นประถมศึกษา หรือจบปริญาตรี

รายละเอียดของผลการทดสอบความแตกต่างของผลกระทบที่ได้รับจากทั้ง 4 องค์ประกอบ ของผู้ย้ายถิ่นที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 18 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของผลกระทบที่ได้รับจากสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และสังคม ของผู้ย้ายถิ่นที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
สภาพทางสังคม				
ระหว่างกลุ่ม	2	8.99	4.49	5.04*
ภายในกลุ่ม	138	123.31	0.89	
รวม	140	132.30		
สภาพทางเศรษฐกิจ				
ระหว่างกลุ่ม	2	11.15	5.57	7.63**
ภายในกลุ่ม	138	100.61	0.73	
รวม	140	111.76		
สภาพทางวัฒนธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	2	2.28	1.14	1.12
ภายในกลุ่ม	138	141.26	1.02	
รวม	140	143.54		
สภาพทางการเมือง				
ระหว่างกลุ่ม	2	4.44	2.22	1.76
ภายในกลุ่ม	138	174.12	1.26	
รวม	140	178.56		

*มีนัยสำคัญที่ระดับ .01

**มีนัยสำคัญที่ระดับ .001

รายละเอียดของค่าเฉลี่ยของระดับผลกระทบที่มีต่อผู้ย้ายถิ่นในแต่ละระดับการศึกษา
ปรากฏในตาราง 4 ของภาคผนวก

ระยะเวลาของการย้ายถิ่นกับระดับผลกระทบ

จากการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับผลกระทบจากสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองที่มีต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นที่มีระยะเวลาของการย้ายถิ่นแตกต่างกัน 4 กลุ่มดังนี้

กลุ่มที่ 1	ย้ายถิ่นมานาน้อยกว่า 1 ปี	จำนวน	11 คน
กลุ่มที่ 2	ย้ายถิ่นมาแล้ว 1 - 3 ปี	จำนวน	26 คน
กลุ่มที่ 3	ย้ายถิ่นมาแล้ว 4 - 6 ปี	จำนวน	37 คน
กลุ่มที่ 4	ย้ายถิ่นมาแล้ว มากกว่า 6 ปี	จำนวน	67 คน

ทดสอบความแตกต่างโดยการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) แบบทางเดียว ผลปรากฏว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีระยะเวลาของการย้ายถิ่นแตกต่างกันได้รับผลกระทบต่อวิถีชีวิตจากสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองในระดับที่ไม่แตกต่างกัน

รายละเอียดของการทดสอบความแตกต่างของผลกระทบที่ได้รับจากทั้ง 4 องค์ประกอบของผู้ย้ายถิ่นที่มีระยะเวลาของการย้ายถิ่นแตกต่างกัน ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 19 การวิเคราะห์ความแปรปรวนของผลกระทบที่ได้รับจากสภาพทางสังคม
เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง ของผู้ย้ายถิ่นที่มีระยะเวลาของการย้ายถิ่นแตกต่างกัน

แหล่งความแปรปรวน	df	SS	MS	F
สภาพทางสังคม				
ระหว่างกลุ่ม	2	1.28	0.43	0.45
ภายในกลุ่ม	138	131.03	0.96	
รวม	140	132.31		
สภาพทางเศรษฐกิจ				
ระหว่างกลุ่ม	2	2.65	0.88	1.11
ภายในกลุ่ม	138	109.10	0.79	
รวม	140	111.75		
สภาพทางวัฒนธรรม				
ระหว่างกลุ่ม	2	1.00	0.33	0.32
ภายในกลุ่ม	138	142.54	1.04	
รวม	140	143.54		
สภาพทางการเมือง				
ระหว่างกลุ่ม	2	0.61	0.20	0.15
ภายในกลุ่ม	138	177.95	1.30	
รวม	140	178.56		

ชีวิตในกรุงเทพฯ

แม้ว่าผู้ย้ายถิ่นจะมีเหตุผลและความจำเป็นที่แตกต่างกันในการย้ายจากต่างจังหวัดมาอยู่ในกรุงเทพมหานคร เมื่อย้ายมาแล้วจำเป็นจะต้องปรับตัวในหลาย ๆ ด้าน ด้านที่ต้องปรับตัวมากที่สุดคือการเดินทางไปทำงาน ด้านถัดมาคือการปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ ด้านถัดมาคืออาหารการกิน นอกจากนี้ยังได้รับผลกระทบทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองในการดำรงชีวิตในกรุงเทพฯ โดยที่สภาพทางเศรษฐกิจมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตในกรุงเทพฯ มากที่สุด แต่เมื่อย้ายมาแล้วก็มีแนวโน้มที่จะไม่ย้ายกลับ จากกลุ่มตัวอย่างมีถึงร้อยละ 47.5 ที่ย้ายถิ่นมาแล้วเกิน 6 ปี

จากคำถามที่ว่า "เมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้ว ชีวิตในกรุงเทพฯ ของท่านดีกว่าเมื่อท่านอยู่ในต่างจังหวัดหรือไม่" คำตอบที่ได้รับคือ

- ร้อยละ 16.4 ตอบว่า ดีกว่ามาก
- ร้อยละ 32.6 ตอบว่า ดีกว่าเล็กน้อย
- ร้อยละ 26.2 ตอบว่า พอ ๆ กัน
- ร้อยละ 16.3 ตอบว่า เลวกว่าเล็กน้อย
- ร้อยละ 8.5 ตอบว่า เลวกว่ามาก

ซึ่งแสดงว่าร้อยละ 49 ที่ตอบว่าชีวิตในกรุงเทพฯ ดีกว่าชีวิตในต่างจังหวัด มีร้อยละ 24.8 ที่ตอบว่าชีวิตในกรุงเทพฯ เลวกว่าชีวิตในต่างจังหวัด ถ้าหากมองในภาพรวมแล้วส่วนใหญ่ของผู้ย้ายถิ่น (ร้อยละ 75.2) มีชีวิตในกรุงเทพฯ ดีกว่าหรือพอ ๆ กับชีวิตในต่างจังหวัด

จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เสนอมาแล้วย่อมแสดงให้เห็นว่าการย้ายถิ่นของมุสลิมเข้ามาสู่กรุงเทพมหานคร ซึ่งเป็นเมืองหลวงของประเทศนั้น เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องมาตั้งแต่อดีต และจะเป็นกระบวนการที่จะดำเนินต่อไปอีกนาน

บทที่ 5

ผลการศึกษาระดับศึกษา

งานวิจัยนี้ใช้การวิจัยทั้งในเชิงปริมาณ และคุณภาพโดยมุ่งที่จะให้วิธีการวิจัยทั้งสอง สันับสนุน และส่งเสริมซึ่งกันและกัน เพื่อให้สามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ครอบคลุม และชัดเจนหลังจากศึกษาในเชิงปริมาณแล้วจึงศึกษาในเชิงคุณภาพ

ในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการศึกษาระดับศึกษา โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของกรณีศึกษา
 2. สารสำคัญโดยสรุปเกี่ยวกับกรณีศึกษาแต่ละกรณี
 3. การวิเคราะห์เพื่อตอบจุดมุ่งหมายของการวิจัย
- แต่ละตอนมีรายละเอียดดังนี้

สภาพทั่วไปของกรณีศึกษา

ในการศึกษาในตอนนี้ได้ศึกษาผู้ย้ายถิ่น จำนวน 9 ราย โดยย้ายถิ่นมาเป็นเวลา ไม่น้อยกว่า 1 ปี สภาพทั่วไปของกรณีศึกษา ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 20 สภาพทั่วไปของกรณีศึกษา

กรณี	เพศ	อายุ	วุฒิ	สภาพสมรส	ภูมิลำเนา	ระยะเวลาที่มาอยู่กรุงเทพฯ
1	หญิง	21	ม.6	โสด	ปัตตานี	1 ปี
2	ชาย	22	ม.6	โสด	สงขลา	3 ปี
3	หญิง	24	ม.6	โสด	สงขลา	4 ปี
4	หญิง	25	ปวช.	โสด	สุราษฎร์ธานี	8 ปี
5	หญิง	25	ม.6.	โสด	ปัตตานี	4 ปี
6	หญิง	26	ปริญญาตรี	โสด	ระนอง	7 ปี
7	ชาย	27	ม.6	โสด	จะเข้จเรรา	6 ปี
8	หญิง	36	ปริญญาตรี	แต่งงานแล้ว	นครศรีธรรมราช	15 ปี
9	ชาย	58	ป.4	แต่งงานแล้ว	จะเข้จเรรา	16 ปี

จากตาราง 20 จะเห็นได้ว่ากรณีศึกษาทั้ง 9 รายนี้ เป็นชาย 3 คน หญิง 6 คน มีอายุตั้งแต่ 21 ปี ถึง 58 ปี มีวุฒิ ป. 4, ม. 6, ปวช. และปริญญาตรี เป็นโสด 7 ราย แต่งงานแล้ว 2 ราย ภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่จังหวัดจะเข้จเรรา ระนอง สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช สงขลา และปัตตานี ย้ายถิ่นมาอยู่กรุงเทพฯ ตั้งแต่ 1 ปี ถึง 16 ปี

สาระสำคัญโดยสรุปเกี่ยวกับกรณีศึกษาแต่ละราย

ในการวิจัยนี้ได้ศึกษากรณีศึกษา 9 กรณี เพื่อที่จะได้เห็นภาพรวมของกรณีศึกษาแต่ละกรณี จึงเสนอสาระสำคัญโดยสรุปเกี่ยวกับกรณีศึกษาแต่ละรายดังต่อไปนี้

กรณีที่ 1

เป็นหญิง อายุ 21 ปี เป็นโสด วุฒิ ม. 6 ภูมิลำเนาเดิมอยู่จังหวัดปัตตานี เข้ามา กรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2535 มาอยู่กรุงเทพฯ เพื่อมาศึกษาต่อ ปัจจุบันกำลังเรียนปริญญาตรี และทำงานไปด้วย โดยเป็นพนักงานของบริษัท มีรายได้ประมาณเดือนละ 4,500 บาท อาศัยอยู่ในห้องเช่า อยู่ด้วยกัน 2 คน กับพี่สาว บริเวณที่พักมีมุสลิมอยู่บ้าง แต่ไม่มีสุเหร่าในบริเวณนั้น เดินทางไปทำงานโดยใช้รถประจำทาง ใช้เวลาเดินทางประมาณวันละ 1 ชั่วโมง ปัจจุบันใช้ชื่อเป็นภาษาอาหรับ

กรณีที่ 2

เป็นชาย อายุ 22 ปี เป็นโสด วุฒิ ม. 6 ภูมิลำเนาเดิมอยู่จังหวัดสงขลา เข้ามา กรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2533 เพื่อมาศึกษาต่อ ปัจจุบันเรียนหนังสืออย่างเดียว อาศัยอยู่ในห้องแบ่งให้เช่า อยู่ด้วยกัน 3 คน กับพี่ชายและหลาน บริเวณที่พักอยู่ใกล้กับมัสยิด ปัจจุบันใช้ชื่อภาษาไทย มีชื่อเป็นภาษาอาหรับด้วย

กรณีที่ 3

เป็นหญิง อายุ 24 ปี เป็นโสด วุฒิ ม. 6 ภูมิลำเนาเดิมอยู่จังหวัดสงขลา เข้ามา กรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2532 มาอยู่กรุงเทพฯ เพื่อมาศึกษาต่อ ปัจจุบันเรียนหนังสืออย่างเดียว อาศัยในบ้านเช่า อยู่ในชุมชนที่มีมุสลิมอยู่มาก บ้านพักอยู่ใกล้สุเหร่า เดินทางโดยใช้รถประจำทางในบ้านอยู่ด้วยกัน 3 คน อยู่กับพี่สาวและญาติ ปัจจุบันใช้ชื่อภาษาไทย มีชื่อเป็นภาษาอาหรับด้วย

กรณีที่ 4

เป็นหญิง อายุ 25 ปี เป็นโสด วุฒิ ปวช. ภูมิลำเนาเดิมอยู่จังหวัดสุราษฎร์ธานี เข้ามา กรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2528 เหตุผลในการย้ายคือ มาทำงาน ปัจจุบันรับราชการ มีรายได้ประมาณเดือนละ 5,560 บาท อาศัยอยู่ในเฟลตที่เป็นของตนเอง บ้านพักอยู่ในชุมชนที่มีมุสลิมอยู่มาก ใกล้บ้านพักมีสุเหร่า ใช้เวลาเดินทางไปทำงานประมาณวันละ 2 ชั่วโมง โดยใช้รถประจำทาง ในบ้านอยู่ด้วยกัน 4 คน อยู่กับญาติ ๆ ปัจจุบันใช้ชื่อภาษาไทย ไม่มีชื่อเป็นภาษาอาหรับ

กรณีที่ 5

เป็นหญิง อายุ 25 ปี เป็นโสด วุฒิ ม. 6 ภูมิลำเนาเดิมอยู่จังหวัดปัตตานี เข้ามา กรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2532 มาอยู่กรุงเทพฯ เพื่อมาศึกษาต่อ ปัจจุบันกำลังเรียนปริญญาตรี และทำงานไปด้วย โดยเป็นพนักงานของบริษัท มีรายได้ประมาณเดือน 5,000 บาท อาศัยใน ห้องเช่า อยู่ด้วยกัน 2 คน กับน้องสาว บริเวณที่พักมีมุสลิมอยู่บ้าง แต่ไม่มีสุเหร่าในบริเวณนั้น เดินทางไปทำงานโดยใช้รถประจำทาง ใช้เวลาเดินทางประมาณวันละ 1.30 ชั่วโมง ปัจจุบัน ใช้ชื่อภาษาไทย มีชื่อเป็นภาษาอาหรับด้วย

กรณีที่ 6

เป็นหญิง อายุ 26 ปี เป็นโสด วุฒิ ปริญญาตรี ภูมิลำเนาเดิมอยู่จังหวัดระนอง เข้ามา กรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2529 มาอยู่กรุงเทพฯ เพื่อมาศึกษาต่อ ปัจจุบันรับราชการ มีรายได้ ประมาณเดือนละ 6,500 บาท อาศัยอยู่ในบ้านเช่า อยู่ด้วยกัน 3 คน กับน้องสาวและญาติ บริเวณที่พักเป็นชุมชนมุสลิม บ้านพักอยู่ใกล้สุเหร่า เดินทางไปทำงานโดยใช้รถประจำทาง ใช้เวลาเดินทางประมาณวันละ 1.30 ชั่วโมง ปัจจุบันใช้ชื่อภาษาไทย มีชื่อเป็นภาษาอาหรับด้วย

กรณีที่ 7

เป็นชาย อายุ 27 ปี เป็นโสด วุฒิ ม.6 ภูมิลำเนาเดิมอยู่จังหวัดยะลา เข้ามา อยู่กรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 มาอยู่กรุงเทพฯ เพื่อมาทำงาน ปัจจุบันเป็นลูกจ้างในร้านค้า รายได้ประมาณเดือนละ 4,000 บาท อาศัยในหอพัก บ้านพักอยู่ในชุมชนมุสลิม มีสุเหร่าอยู่ ใกล้บ้านพัก เดินทางไปทำงาน ใช้เวลาไปกลับประมาณ 30 นาที ปัจจุบันใช้ชื่อภาษาไทย มีชื่อเป็น ภาษาอาหรับด้วย

กรณีที่ 8

เป็นหญิง อายุ 36 ปี แต่งงานแล้ว มีบุตร วุฒิ ปริญญาตรี ภูมิลำเนาเดิมอยู่จังหวัด นครศรีธรรมราช เข้ามากรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2521 เพื่อมาศึกษาต่อ ปัจจุบันประกอบธุรกิจ ส่วนตัว มีรายได้ประมาณเดือนละ 9,000 บาท บ้านพักเป็นห้องแถวเช่าเขาอยู่ อยู่ด้วยกัน 3 คน กับสามีและบุตรสาว บริเวณที่พักมีมุสลิมอาศัยอยู่บ้าง บ้านพักอยู่ใกล้สุเหร่า เดินทางไปทำงาน ใช้เวลาเดินทางประมาณวันละ 30 นาที ปัจจุบันใช้ชื่อภาษาไทย มีชื่อเป็นภาษาอาหรับด้วย

กรณี 9

เป็นชาย อายุ 58 ปี แต่งงานแล้ว มีบุตร วุฒิ ป.4 ภูมิลำเนาเดิมอยู่จังหวัด ฉะเชิงเทรา เข้ามากรุงเทพฯ ตั้งแต่ พ.ศ. 2520 โดยย้ายตามคู่สมรส ปัจจุบันเป็นพนักงาน รั้ววิสาหกิจ มีรายได้ประมาณเดือนละ 10,000 บาท บ้านพักเป็นบ้านทรงปั้นหยา เป็นเจ้าของ บ้านเอง อาศัยอยู่ด้วยกัน 7 คน มีภรรยา บุตร และหลาน บ้านพักอยู่ใกล้สุเหร่า เดินทางไป ทำงานโดยใช้รถประจำทาง ใช้เวลาเดินทางประมาณวันละ 2 ชั่วโมง ปัจจุบันใช้ชื่อภาษาไทย มีชื่อเป็นภาษาอาหรับด้วย

การวิเคราะห์เพื่อตอบจุดมุ่งหมายของการวิจัย

การย้ายถิ่น

การย้ายถิ่นของกรณีศึกษาทั้ง 9 ราย สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ภูมิลำเนาเดิม ผู้ย้ายถิ่นมีภูมิลำเนาเดิมในจังหวัดภาคใต้ 7 ราย และในภาคกลาง 2 ราย
2. ระยะเวลาของการย้ายถิ่น เป็นผู้ย้ายถิ่นมาแล้วเป็นเวลา 1 - 4 ปี จำนวน 4 ราย เวลา 5 - 8 ปี จำนวน 3 ราย ย้ายถิ่นมาแล้วเป็นเวลา 15 และ 16 ปี อย่างละราย
3. สาเหตุของการย้ายถิ่น แยกได้เป็น 3 ประการ คือ
 - ก. ย้ายตามคู่สมรส 1 ราย
 - ข. ย้ายมาประกอบอาชีพ 2 ราย
 - ค. ย้ายมาศึกษาต่อ 6 ราย
4. ผู้ชักชวนให้ย้ายถิ่น แยกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ
 - ก.ญาติหรือพี่ชักชวน 3 ราย
 - ข.ตัดสินใจมาเอง 6 ราย

5. มาอยู่กับใครในระยะแรกของการย้ายถิ่น แยกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

- ก. มาอยู่กับญาติ 4 ราย
- ข. มาอยู่กับพี่ชายหรือพี่สาว 4 ราย
- ค. มาอยู่กับเพื่อน 1 ราย

ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ย้ายถิ่น

ชีวิตความเป็นอยู่ของกรณีศึกษาทั้ง 9 ราย สามารถสรุปได้ดังนี้

กรณีศึกษาส่วนใหญ่ที่พักอาศัยในชุมชนมุสลิมหรือชุมชนที่มีมุสลิมอยู่บ้าง โดยที่กรณีศึกษา 7 ราย มีบ้านพักในชุมชนที่มีมัสยิดหรือสุเหร่าอยู่ด้วย ลักษณะของที่พักอาศัยนั้นมี 1 รายที่อยู่หอพัก อาศัยในห้องที่แบ่งให้เช่า 4 ราย เข้าห้องแถวอยู่ 2 ราย ซื้อแฟลตอยู่ 1 ราย และซื้อบ้านเดี่ยว อยู่ 1 ราย สำหรับขนาดของครอบครัวนั้นอยู่ 1 คน จำนวน 1 ราย อยู่ 2 คน จำนวน 2 ราย อยู่ 3 คน จำนวน 4 ราย อยู่ 4 คน จำนวน 1 ราย และอยู่ 7 คน จำนวน 1 ราย

ภายในที่พักอาศัยจะมีสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ที่แสดงว่าตนนับถือศาสนาอิสลาม เช่น คัมภีร์ อัลกุรอาน อักษรพระนามเบีหรืออัลลอฮ์ ภาพชะฮาดะห์ อักษรภาษาอาหรับ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ อัลกุรอานหรือภาพมัสยิดต่าง ๆ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีปรากฏในบ้านพักของกรณีศึกษา 8 ราย ไม่มี เพียง 1 ราย

การเดินทางไปทำงานนั้นมี 2 รายเดินทางไปทำงาน อีก 5 ราย โดยสารรถประจำทาง เวลาที่ใช้ในการเดินทางประมาณ 1 ชั่วโมง 1 ราย ประมาณ 1.30 ชั่วโมง 2 ราย และ ประมาณ 2 ชั่วโมง 2 ราย

สำหรับอาหารการกินนั้นประกอบอาหารเอง 5 ราย ซื้อรับประทานเป็นส่วนใหญ่ 4 ราย มีอยู่ 5 ราย ที่นำอาหารจากบ้านไปรับประทานที่ทำงาน เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วย กรณีศึกษา 3 ราย จะไปโรงพยาบาล อีก 4 ราย จะไปหาแพทย์ตามคลินิก และอีก 2 ราย จะซื้อยารับประทานเอง หรือไปคลินิก

รายได้ของกรณีศึกษาส่วนใหญ่ต่ำกว่าเดือนละ 7,000 บาท มีรายได้มากกว่า 7,000 บาท อยู่เพียง 2 ราย โดยมีรายได้เดือนละ 9,000 บาท และ 10,000 บาท

การดำรงชีวิตของกรณีศึกษานั้นดำเนินไปตามหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลาม คือ สามารถ กล่าวบทปฏิญาณตนได้ทุกราย ละหมาดเป็นประจำ 6 ราย ละหมาดบ้าง 3 ราย ถือบวชหรือถือ

ศีลอดเป็นประจำ 8 ราย ไม่ได้ถือ 1 ราย บริจาคทาน (ชะกาด) เป็นประจำทุกปี 7 ราย บริจาคบ้างในบางปี 2 ราย ไม่มีกรณีศึกษารายใดเลยที่เคยไปประกอบพิธีฮัจญ์ที่นครมักกะฮ์ มี 8 รายที่ตั้งใจจะไป แต่มี 1 รายที่ไม่คิดจะไป

การดำเนินชีวิตโดยทั่วไปของกรณีศึกษาจะปฏิบัติตามข้อห้ามหรือข้อใช้ให้ปฏิบัติตามหลักศาสนา รับประทานอาหารที่ศาสนานุญาตให้รับประทานได้ ในกรณีที่ไม่มีอาหารที่ตนสามารถรับประทานได้ก็จะรับประทานอย่างอื่นแทน กรณีศึกษาที่เป็นชายทั้ง 3 รายนั้นไปละหมาดวันศุกร์ไปละหมาดวันตรุษทั้งสอง ทั้งออกบวช (ตรุษอิดิลฟิตรี) และออกฮัจญ์ (ตรุษอิดิลอฎฮา) มีกรณีศึกษาที่เป็นชายอยู่ 1 ราย ที่ไปละหมาดให้คนตายในรอบปีที่ผ่านมา สำหรับกรณีศึกษารายที่มีบุตรนั้นจะพยายามส่งเสริมให้บุตรได้เรียนรู้หลักปฏิบัติทางศาสนา

สำหรับชื่อของกรณีศึกษานั้น 8 รายใช้ชื่อเป็นภาษาไทย มี 1 รายที่ใช้ชื่อเป็นภาษาอาหรับ กรณีศึกษาที่ใช้ชื่อภาษาไทย 8 รายนั้น จะมีชื่อตามศาสนาเป็นภาษาอาหรับ 7 ราย มีเพียงรายเดียวที่ไม่มีชื่อเป็นภาษาอาหรับ

กรณีศึกษาส่วนมากมีความสนใจ และมีส่วนร่วมทางการเมือง ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรครั้งที่แล้วไปใช้สิทธิเลือกตั้ง 5 ราย มีส่วนร่วมทางการเมือง โดยการฟังการปราศรัยหาเสียงทางโทรทัศน์ แต่ไม่ได้หาเสียงหรือเป็นหัวคะแนนให้กับบุคคลใดหรือพรรคใด ไม่นิยมคิดไปสเตอร์หาเสียงภายในบ้าน แต่มีความไม่เอียงที่จะชอบพรรคการเมืองพรรคใด พรรคหนึ่งเป็นการเฉพาะ

การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น

การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นจากกรณีศึกษา 9 ราย สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ผู้ย้ายถิ่นจำเป็นต้องปรับตัวเป็นอย่างมากในการดำรงชีวิตในสังคมกรุงเทพฯ ต้องใช้เวลาประมาณ 3 ปี จึงจะคุ้นเคยกับสภาพของกรุงเทพฯ กรณีศึกษารายหนึ่งซึ่งย้ายถิ่นมา 6 ปี แล้ว ยังไม่คุ้นเคยกับสภาพของสังคมกรุงเทพฯ เลย
2. ประเด็นที่ผู้ย้ายถิ่นจำเป็นต้องปรับตัวมาก ได้แก่
 - 2.1 การเดินทางและปัญหาการจราจร
 - 2.2 อาหารการกินในกรณีที่ไม่มีอาหารอิสลามขาย

- 2.3 ที่อยู่อาศัยหายากและราคาแพง
- 2.4 การขาดน้ำใจที่ดีต่อกัน ส่งผลต่อการคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้าน
- 2.5 มลพิษในสภาพแวดล้อม
- 2.6 การมีชีวิตที่ต้องแข่งขันกันตลอดเวลา
- 3. กรณีศึกษายอมรับว่าชีวิตในกรุงเทพฯ ดีกว่าชีวิตในต่างจังหวัดในเรื่องต่อไปนี้
 - 3.1 มีโอกาสที่จะหางานและเลือกงานได้ตามความรู้ความสามารถ
 - 3.2 สาธารณูปโภคเช่นน้ำประปา ไฟฟ้า สะดวกสบาย
 - 3.3 มีโอกาสที่จะเลือกสถานศึกษา ทั้งชั้นและประเภทของสถานศึกษา

เพื่อการศึกษาของตนเองและบุตรหลาน

- 3.4 การติดต่อสื่อสารสะดวกไม่ว่าจะเป็นจดหมายหรือโทรศัพท์
- 3.5 เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยมีโอกาสที่จะหาสถานี่รักษาได้ง่ายไม่ว่าจะเป็นคลินิกหรือ

โรงพยาบาล

- 4. กรณีศึกษายืนยันว่าชีวิตในกรุงเทพฯ เสวกว่าชีวิตในต่างจังหวัดในประเด็นต่อไปนี้
 - 4.1 อันตรายจากมลพิษของสิ่งแวดล้อม
 - 4.2 การจราจรติดขัด ทำให้เสียเวลาและเสียสุขภาพจิต
 - 4.3 ที่อยู่อาศัยหายากและมีราคาแพง จึง ไม่สามารถหาที่พักที่เหมาะสมได้
 - 4.4 กิจกรรมต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตต้องจ่ายเงินเกือบทั้งสิ้นประกอบกับ

ค่าครองชีพในกรุงเทพฯ สูง

- 4.5 มีอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินในทุกประเภท เช่น การจี้ การล้วงกระเป๋า
- 4.6 มิจฉาชีพและโสเภณีมาก
- 4.7 การขาดน้ำใจและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน

- 5. กรณีศึกษาเห็นว่าเมื่อมาอยู่กรุงเทพฯ ทำให้พฤติกรรมของตนเปลี่ยนแปลงไป

บางประการ เช่น

- 5.1 เดินเร็วขึ้น
- 5.2 รับประทานอาหารเร็วขึ้น
- 5.3 รับประทานอาหารวันละไม่ถึง 3 มื้อ
- 5.4 ต้องรีบแข่งขันกับคนอื่นในการเดินทางไปทำงาน

- 5.5 ต้องรับประทานอาหารที่ไม่ค่อยมีคุณภาพ
- 5.6 ต้องตื่นแต่เช้า
- 5.7 หงุดหงิดง่าย
- 5.8 พุดเสียงดังขึ้น
- 5.9 ตระหนักว่าเวลาเป็นเรื่องสำคัญและมีค่ายิ่ง
- 5.10 จิตใจแข็งแกร่งกว่าเดิม

องค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต

จากการศึกษากรณีศึกษาทั้ง 9 รายเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นนั้น สามารถสรุปได้ดังนี้

1. องค์ประกอบทางสังคมมีอิทธิพลหรือมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะต้องแข่งขันกันในการประกอบอาชีพ มีการชิงดีชิงเด่นในสังคม ความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินมีไม่มากนัก มลพิษของสิ่งแวดล้อมมีมาก ความไม่เอื้ออาทรและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเลี้ยงดูน้ำใจ สิ่งเหล่านี้มีผลกระทบต่อสุขภาพทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต ทำให้วิถีชีวิตเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ ตัวใครตัวมัน ไร้ใจใครไม่ค่อยได้ หิงหาอาศัยผู้อื่นได้โดยยาก การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาทำให้ชีวิตลดความสับสนวุ่นวายได้บ้าง

2. องค์ประกอบทางเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นเป็นอย่างมาก เนื่องจากค่าครองชีพสูง กิจกรรมในชีวิตเกือบทุกอย่างต้องใช้เงิน สินค้ามีราคาแพงแต่หย่อนคุณภาพ รถโดยสารขึ้นราคา ค่าเช่าบ้านแพง ประกอบกับผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่มีรายได้ไม่มากนัก กรณีศึกษาที่มีรายได้ปานกลางก็มีภาระมาก สิ่งเหล่านี้เป็นผลทำให้ต้องดำรงชีวิตอย่างประหยัด รับประทานอาหารที่หย่อนคุณภาพ ที่พักอาศัยขาดความสะดวกสบาย

3. องค์ประกอบทางด้านวัฒนธรรมมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นในระดับปานกลาง ภาษาของวัยรุ่น สถานะเชิงรรมย์ คิสโกเธค โสเกนรูปแบบต่าง ๆ ความพึงพอใจ การแต่งกายที่ไม่เหมาะสม การไม่เคารพกฎจราจร การไม่เคารพกฎหมายบ้านเมือง สิ่งเหล่านี้อาจมีผลกระทบไม่มากนัก แต่ก่อให้เกิดความรำคาญ เสียสุขภาพจิต ขัดกับวัฒนธรรมอิสลาม ซึ่งผู้ย้ายถิ่นชาวมุสลิมยอมรับในสิ่งเหล่านี้ไม่ได้

4. องค์ประกอบทางการเมือง ไม่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นโดยตรงแต่มีผลกระทบในทางอ้อม ความขัดแย้งกันเองของนักการเมือง ความสามารถที่จะเชื่อถือในคำพูดและการกระทำของนักการเมือง ความไม่มั่นคงทางการเมือง สิ่งเหล่านี้มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ การขาดเอกภาพทางการเมืองเป็นผลทำให้มีการชุมนุม Demonstration การประท้วง อยู่บ่อยครั้ง สิ่งเหล่านี้มีผลกระทบต่อความสงบสุขของสังคม ร่างพระราชบัญญัติบริหารกิจการอิสลามนั้นผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ไม่เข้าใจแต่รับรู้ว่าเป็นผลมาจากนักการเมืองมากกว่านักการศาสนา

บทที่ 6

บทสรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยวัฒนธรรมกรุงเทพฯ ที่มุ่งศึกษาผู้ย้ายถิ่นนั้น ได้มีโครงการศึกษาผู้ย้ายถิ่นจากภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคตะวันออกและภาคเหนือ และผู้ย้ายถิ่นที่เป็นชาวมุสลิม งานวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาผู้ย้ายถิ่นชาวมุสลิมที่ย้ายมาอยู่ในกรุงเทพมหานคร

วัตถุประสงค์และวิธีการวิจัย

วัตถุประสงค์ทั่วไปของการวิจัยนี้เพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชาวมุสลิมผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาในภาพรวมของชาวมุสลิมในกรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมุสลิมผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาการปรับตัวของชาวมุสลิมผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร
4. เพื่อศึกษาผลกระทบของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมืองที่มีต่อวิถี

ชีวิตของชาวมุสลิมผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานคร

ในการวิจัยนี้เป็นการผสมผสานกันระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยที่การวิจัยเชิงคุณภาพนั้นใช้วิธีศึกษาเป็นรายกรณี การดำเนินการวิจัยได้แบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่เกี่ยวกับการย้ายถิ่น การปรับตัวหลังจากย้ายถิ่น ศาสนาอิสลามและชาวมุสลิม

ตอนที่ 2 ศึกษาและวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับการย้ายถิ่นของชาวมุสลิม เข้าไปอยู่ในเมืองหลวงตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์

ตอนที่ 3 ศึกษาความเป็นอยู่ การปรับตัวและผลกระทบที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวมุสลิมผู้ย้ายถิ่น การวิจัยตอนที่ 3 แบ่งออกเป็น 2 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ เนื่องจากประชากรในการวิจัยครั้งนี้ไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าเป็นใคร อยู่ที่ใดและมีจำนวนมากน้อยเท่าใด ดังนั้นการเลือกกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยนี้จึงใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยการบอกต่อ (Snowball Sampling) โดยมีจุดเริ่มต้น 4 แห่ง คือ กองวิเทศสัมพันธ์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานเลขาธิการกรมคุมประพฤติ กระทรวงยุติธรรม บริเวณมัสยิดยามีอุลอิสลาม หน้ามหาวิทยาลัยรามคำแหง และบริเวณชุมชนการเคหะทุ่งสองห้อง เขตดอนเมือง ได้ข้อมูลสมบูรณ์ที่สามารถใช้ในการวิเคราะห์ได้จำนวน 141 คน กลุ่มตัวอย่างมีความแตกต่างกันในด้านเพศ อายุ อาชีพ การศึกษาและระยะเวลาในการย้ายถิ่น เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง เป็นแบบให้ผู้ตอบประเมินตนเอง ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบเลือกตอบและแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 82 ข้อ ก่อนจะนำแบบสอบถามไปให้ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามฉบับร่างไปทดลองใช้ (Try - Out) กับชาวมุสลิมทั่ว ๆ ไป จำนวน 15 คน หลังจากทดลองใช้แล้วได้ปรับปรุงให้เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์แล้วใช้เก็บข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ความเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที (T - Test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA)

ส่วนที่ 2 เป็นการศึกษาของกรณีศึกษา จำนวน 9 ราย ศึกษาโดยการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสอบถามบุคคลที่เกี่ยวข้อง กรณีศึกษาประกอบด้วยผู้สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา 1 ราย ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือปวช. 6 ราย ระดับปริญญาตรี 2 ราย การเลือกกรณีศึกษานี้มุ่งให้มีความแตกต่างกันในเรื่องเพศ อายุ ระยะเวลาในการย้ายมากรุงเทพฯ และภูมิลำเนาเดิม

ผลสรุปของการวิจัย

ผลสรุปที่สำคัญของการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. การย้ายถิ่นสู่เมืองหลวงของมุสลิมในประเทศไทย

สมัยกรุงสุโขทัย

การย้ายถิ่นของมุสลิมในสมัยกรุงสุโขทัยเป็นไปใน 2 ลักษณะ คือ

1. การเข้ามาทำการค้าขาย
2. การถูกกวาดต้อนเข้ามาในฐานะเชลยศึกสงคราม

สมัยกรุงศรีอยุธยา

การเข้ามาของมุสลิมในสมัยกรุงศรีอยุธยาแบ่งออกได้เป็น 3 ลักษณะ

ดังนี้

1. การเข้ามาทำการค้าขาย แล้วตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่มาจาก อาหรับ เปอร์เซียและอินเดีย
2. เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร โดยการหลบหนีภัยสงครามเข้ามา ได้แก่
 - 2.1 มุสลิมที่มาจากเปอร์เซียเข้ามาในปลายรัชสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช
 - 2.2 มุสลิมที่มาจากประเทศเขมร ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
 - 2.3 มุสลิมที่มาจากประเทศอินโดนีเซีย ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
3. มุสลิมที่ถูกกวาดต้อนมาจากหัวเมืองประเทศราช ได้แก่
 - 3.1 มุสลิมจากประเทศเขมร ถูกกวาดต้อนมาในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดี (พ.ศ. 1930) สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 (พ.ศ. 1964) สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ (พ.ศ. 2075) สมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ. 2136) และในสมัยสมเด็จพระเจ้าท้ายสระ
 - 3.2 มุสลิมจากมะละกา ถูกกวาดต้อนมาในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
 - 3.3 มุสลิมจากปัตตานี ซึ่งถูกกวาดต้อนมาในสมัยพระเจ้าปราสาททอง พ.ศ. 2175 และพ.ศ. 2177

สมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์

การอพยพย้ายถิ่นเข้าสู่กรุงเทพฯ และบริเวณใกล้เคียงของชาวมุสลิมแบ่งออกได้เป็น 4 กลุ่มดังนี้

1. มุสลิมที่ย้ายเข้ามาอยู่ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา มีมุสลิมที่มาตั้งบ้านเรือนบริเวณคลองบางกอกใหญ่ตั้งแต่ก่อนสมัยพระเจ้าทรงธรรม เข้ามาค้าขายและตั้งบ้านเรือนบริเวณคลองบางหลวง ก่อนที่กรุงศรีอยุธยาจะเสียแก่พม่ามีมุสลิมล่องแพมาอยู่ริมแม่น้ำเจ้าพระยาตั้งแต่ถนนพริ้งจนถึงธนบุรี นอกจากจะมาทางน้ำแล้วยังมาทางบกด้วย มุสลิมที่ย้ายถิ่นมาจากอยุธยา นั้น นอกจากตั้งบ้านเรือนริมแม่น้ำแล้ว ยังตั้งบ้านเรือนบนบกแถวรองเมืองและสุรวงศ์อีกด้วย มุสลิมกลุ่มนี้ส่วนใหญ่สืบเชื้อสายมาจากอาหรับ เปอร์เซีย และชาว

2. มุสลิมที่อพยพจากประเทศราชในแหลมมลายู มุสลิมกลุ่มนี้ถูกกวาดต้อนจากหัวเมืองประเทศราชในแหลมมลายู แบ่งออกตามยุคได้ดังนี้

2.1 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช กวาดต้อนครอบครัวจากปัตตานี 2 ครั้ง ครั้งแรกภายหลังสงคราม 9 ทศ (พ.ศ. 2329) ครั้งที่ 2 ใน พ.ศ. 2334 โดยให้ไปอาศัยอยู่บริเวณรอบ ๆ ชานกรุงที่มีประชากรอยู่เบาบาง เช่น ลี้แยกบ้านแขก ทุ่งครุใน บางคอแหลม มหานาค พระโขนง คลองตัน มีนบุรี และหนองจอก

2.2 สมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กวาดต้อนครอบครัวมาจากไทรบุรี

2.3 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในการปราบกบฏไทรบุรีและหัวเมืองฝ่ายใต้ในรัชกาลที่ 3 นี้ ได้กวาดต้อนครอบครัวมุสลิมเข้ามา 2 ครั้ง โดยกวาดต้อนมาจากไทรบุรี ปัตตานีและสตูล โดยให้ไปอยู่บริเวณบ้านสมเด็จพระสวนพลู ถนนตกบริเวณคลองแสนแสบแถวทรายกองดิน มีนบุรี เมื่อมีคลองรังสิตเกิดขึ้นมุสลิมจากถนนตกและทรายกองดินได้ย้ายไปอยู่บริเวณคลองรังสิตแถวคลอง 17, 20, 21 และ 22 บางกลุ่มได้อพยพไปอยู่ที่ทำอิฐ

3. มุสลิมที่อพยพจากประเทศเขมร มุสลิมเชื้อสายเขมรหรือที่เรียกว่าแขกจามนี้อพยพเข้ามาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา ในสมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ไทยได้ยกทัพไปตีเขมรและกวาดต้อนครัวเขมรเข้ามาหลายครั้ง ดังนี้

3.1 สมัยพระเจ้าตากสินมหาราช อพยพชาวเขมรเข้ามา 2 ครั้ง

3.2 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้อพยพชาวเขมรเข้ามา 1 ครั้ง

3.3 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้อพยพชาวเขมรเข้ามา 1 ครั้ง

3.4 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ในสมัยนี้ได้กวาดต้อน
ครัวเขมรเข้ามาเป็นจำนวนมาก

ครอบครัวมุสลิมเชื้อสายเขมรนี้ ตั้งหลักฐานบริเวณคลองมหานาค
หัวหมาก บางกะปิ คลองแสนแสบ บริเวณชุมชนกิ่งเพชรหรือบ้านครัวเป็นบริเวณที่มีมุสลิม
เชื้อสายเขมรอยู่หนาแน่น ซึ่งแต่ก่อนไทยเรียกว่า แยกครัวเพราะไทยกวาดต้อนมาทั้งครอบครัว

4. มุสลิมในบังคับของต่างชาติที่เข้ามาภายหลังเปิดประเทศ ภายหลังการทำ
สนธิสัญญาบาวริงในพ.ศ. 2398 ซึ่งนับเป็นการเปิดประเทศของไทยแล้ว ได้มีชาติต่าง ๆ
เข้ามาค้าขายและตั้งถิ่นฐานอยู่ในกรุงเทพฯ ชาติต่าง ๆ เหล่านี้มีชาวมุสลิมเข้ามาด้วย ซึ่งอาจ
แบ่งออกได้ 2 กลุ่ม ดังนี้

4.1 มุสลิมจากดินแดนที่เป็นอาณานิคมของอังกฤษ เช่น อินเดีย
ปากีสถาน และอัฟกานิสถาน มุสลิมกลุ่มนี้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณย่านการค้าที่สำคัญ เช่น
บริเวณบางรัก มหานคร ราชวงศ์ สามเสน หัวลำโพง เยาวราช วรจักร สี่ลม บางรุ่งเมือง
และเฟื่องนคร

4.2 มุสลิมที่อพยพมาจากอินโดนีเซีย กลุ่มแรกอพยพเข้ามาเมื่อครั้ง
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จประพาสชวาและโปรดการทำสวนแบบชวาจึง
โปรดเกล้าฯให้ชาวจาวาเข้ามาทำสวน ในระยะแรกจะเข้ามาไม่มากนักแต่ต่อมาได้อพยพตาม
เข้ามาอีก มุสลิมกลุ่มนี้ตั้งบ้านเรือนบริเวณมักกะสันต่อมาเมื่อมีจำนวนมากขึ้นได้ขยายไปอยู่
บริเวณสวนลุมพินีและยานนาวา

กลุ่มที่สองอพยพเข้ามาในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเนื่องจาก
ถูกบีบคั้นจากการปกครองของฮอลันดา กลุ่มที่สามเป็นมุสลิมจากอินโดนีเซียที่เป็นทหาร ในกองทัพบก
ของฮอลันดาเข้ามาในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง เมื่อสงครามสงบลงบางกลุ่มได้ตั้งหลักแหล่ง
ในประเทศไทย

มุสลิมเชื้อสายอินโดนีเซียกระจายกันอยู่ทั่วไปในท้องที่อำเภอพระราชวัง
ชนะสงคราม บางขุนพรหม สามเสน คลิต นางเลิ้ง ประแจจีน ปทุมวัน บ้านทวาย สาทร
บางรัก สามแยก บ่อนมปราบศัตรูพ่าย สัมพันธวงศ์ จักรวรรดิ สวมยอด พาหุรัดและ
สำราญราษฎร์

2. ผลสรุปจากการวิจัยเชิงสำรวจ

ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างเป็นชายร้อยละ 46.8 เป็นหญิงร้อยละ 53.2 มีอายุตั้งแต่ 19 ปี ถึง อายุ 54 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 31 ปี มีการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงปริญญาโท โดยมีการศึกษาค่ำกว่าปริญญาร้อยละ 57.4 และระดับปริญญาร้อยละ 42.6 ประกอบอาชีพรับราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจร้อยละ 33.3 ประกอบอาชีพอื่น ๆ ร้อยละ 66.7 โดยเฉลี่ยแล้วย้ายเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ แล้วประมาณ 5 ปี สาเหตุสำคัญในการย้ายถิ่นก็คือเพื่อประกอบอาชีพและเพื่อศึกษาต่อ ส่วนใหญ่ย้ายถิ่นมาจากภาคใต้และภาคกลาง

ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ย้ายถิ่น

ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 85.8) อาศัยในชุมชนมุสลิมหรือในชุมชนที่มีมุสลิมอยู่บ้าง ในชุมชนมุสลิมส่วนใหญ่จะมีสุเหร่าหรือมัสยิดซึ่งทำหน้าที่ทั้งเป็นสถานที่ประกอบพิธีทางศาสนาและสถานที่ให้การศึกษาแก่บุตรหลานอีกด้วย ลักษณะของบ้านพักอาศัยนั้นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 75.9) เป็นบ้านเช่า บ้านเดี่ยวและทาวน์เฮาส์ สภาพภายในบ้านสะดวกสบายดี ตามสมควร ครอบครัวมีสมาชิกประมาณ 4 คน โดยที่ร้อยละ 45.4 มีสมาชิก 3 คนหรือน้อยกว่า สมาชิกในครอบครัวประกอบด้วย สามี ภรรยา บุตรและญาติอาศัยอยู่ด้วย ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 70.9) รับประทานอาหารวันละ 2 มื้อและเป็นการซื้อรับประทานมากกว่าจะประกอบอาหารเอง ในแต่ละวันโดยเฉลี่ยแล้วใช้เวลาในการเดินทางไปทำงานประมาณ 2 ชั่วโมง ร้อยละ 30.5 ใช้เวลาเดินทาง 3 ชั่วโมงหรือมากกว่า มีเวลาออกกำลังกายและพักผ่อนบ้างตามสมควร สุขภาพโดยทั่วไปอยู่ในระดับดี เมื่อเจ็บป่วยมักจะไปหาแพทย์ตามคลินิก (ร้อยละ 49.7) แม้ว่าจะต้องประกอบอาชีพนอกบ้านแต่ร้อยละ 90.8 ก็มีเวลาให้กับครอบครัว เนื่องจากส่วนใหญ่อาศัยในชุมชนมุสลิมหรือชุมชนที่มีมุสลิมอยู่บ้าง จึงมีโอกาสพบปะกับคนมุสลิมด้วยกันค่อนข้างบ่อย ร้อยละ 85.1 มีเพื่อนสนิทเป็นชาวมุสลิมด้วยกัน เมื่อมีปัญหาหรือต้องการความช่วยเหลือ ร้อยละ 87.2 สามารถไปพึ่งพาคนมุสลิมด้วยกันได้ มากกว่าร้อยละ 82 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด ไม่ทำบุญที่บ้าน ก็ทำบุญที่สุเหร่าหรือที่อื่น ๆ เห็นด้วย (ร้อยละ 87.9) ที่มุสลิมจำเป็นต้องทำพิธีแต่งงานตามหลักของศาสนาอิสลาม เห็นด้วยกับ

การคุมกำเนิดร้อยละ 47.5 เมื่อญาติถึงแก่กรรมร้อยละ 65.9 จะนำศพไปฝังที่สุสานใกล้บ้าน เมื่อทราบว่ามีความเสี่ยงที่รู้จักเสียชีวิต ร้อยละ 58.2 จะไปละหมาดให้

ร้อยละ 64.5 ของกลุ่มตัวอย่างทราบอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด หากร่างพระราชบัญญัติบริหารกิจการอิสลามผ่านสภาผู้แทนราษฎร ร้อยละ 30.5 เห็นว่าจะมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตของตน

สภาพทางเศรษฐกิจของกลุ่มตัวอย่างนั้น ในภาพรวมมีสภาพเศรษฐกิจอยู่ในระดับปานกลาง มีรายได้เฉลี่ยประมาณเดือนละ 7,500 บาท ประมาณร้อยละ 63 ของกลุ่มตัวอย่างมีที่ดินอาจเป็นที่ดินในกรุงเทพฯ หรือในต่างจังหวัด บ้านพักอาศัยยังต้องเช่าหรือเช่าซื้อ ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 83.7) มีรายได้พอ ๆ กับรายจ่ายหรืออาจมีเงินเหลือเก็บไว้ได้บ้าง ประมาณร้อยละ 52.2 ไม่ต้องเป็นลูกหนี้ใคร

มากกว่าร้อยละ 90 ของกลุ่มตัวอย่างได้เคยเรียนรู้เกี่ยวกับศาสนาอิสลามซึ่งเรียนจากโรงเรียนสอนศาสนา จากบ้านหรือจากสุเหร่า ผู้สอนศาสนาคือครู บิดามารดา หรือญาติ นอกจากตนเองจะมีโอกาสศึกษาศาสนาแล้ว บุตรหลานของตนเองยังมีโอกาสที่จะเรียนศาสนาอีกด้วย ประมาณร้อยละ 74 ของกลุ่มตัวอย่างสามารถอ่านแก้ว์กีรออัลกุรอานได้ ภายในบ้านจะมีสิ่งแสดงว่าตนเองนับถือศาสนาอิสลามเช่น อัลกุรอาน อักษรพระนามเบีหรืออัลลอฮ์ รูปบัยตุลละห์หรืออักษรภาษาอาหรับที่เป็นส่วนหนึ่งของอัลกุรอาน

ในการปฏิบัติตนตามหลักปฏิบัติในศาสนาอิสลามนั้น ร้อยละ 92.2 สามารถกล่าวปฏิญาณตนได้ ร้อยละ 74.5 ละหมาดซึ่งอาจละหมาดได้ครบวันละ 5 ครั้งหรือเป็นบางครั้ง สำหรับผู้ชายนั้นร้อยละ 80.2 ไปละหมาดวันศุกร์ ร้อยละ 92.9 ของกลุ่มตัวอย่าง ถือศีลอดหรือถือบวช ซึ่งส่วนใหญ่ (ร้อยละ 58.2) ถือศีลอดปีละ 21 - 30 วัน ร้อยละ 83.7 บริจาคทานหรือบริจาคชะกาต โดยที่ร้อยละ 66.7 บริจาคทุกปี ร้อยละ 21.3 เคยไปประกอบพิธีฮัจญ์ที่นครมักกะฮ์มาแล้ว สำหรับผู้ที่ยังไม่เคยไปนั้น ร้อยละ 90.8 มีความคิดที่จะไปสำหรับการปฏิบัติศาสนกิจอื่น ๆ นั้น ร้อยละ 89.4 ละหมาดในวันออกบวช (ตรุษอีดิลฟิตรี) ร้อยละ 88.6 ละหมาดในวันออกฮัจยี (ตรุษอีดิลอัฮฮา)

ในภาพรวมนั้นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นว่าตนเคร่งครัดในการปฏิบัติตนตามหลักศาสนา มีเพียงร้อยละ 5.3 ที่เห็นว่าตนไม่เคร่งในการปฏิบัติตนตามหลักศาสนา

กลุ่มตัวอย่างมีความสนใจและมีส่วนร่วมทางการเมือง ร้อยละ 83 ไปใช้สิทธิในการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ร้อยละ 83.7 พอใจในบทบาท ส.ส. ของตน นอกจากนั้นกลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งยังเห็นว่าเป็นกลางทางการเมือง กลุ่มตัวอย่างมีความไม่เอียงที่จะชอบพรรคการเมืองพรรคใดมากกว่าพรรคอื่น ๆ โดยที่ร้อยละ 54.6 ตอบว่าตนชอบพรรคนี้มากที่สุด

ในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพนั้น ร้อยละ 87.2 เห็นว่าในฐานะที่ตนเป็นมุสลิมตนมีสิทธิเสรีภาพเหมือนกับคนอื่น ๆ ร้อยละ 57.4 เห็นด้วยกับคำพูดที่ว่า "บุคคลที่ไม่ชอบวิถีชีวิตของชาวมุสลิมควรจะมีสิทธิในการวิพากษ์วิจารณ์และชาวมุสลิมก็ควรรับฟัง" ร้อยละ 95.8 เห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า "ไม่ว่าบุคคลจะนับถือศาสนาอะไรก็ตาม ควรจะได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน" นอกจากนั้นกลุ่มตัวอย่างเห็นว่าการนับถือศาสนาอิสลามไม่เป็นอุปสรรคในการรับราชการหรือร่วมกิจกรรมกับผู้อื่นในสังคม

การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น

การวิจัยนี้มุ่งศึกษาการปรับตัวใน 7 ประเด็นคือ การเดินทางไปทำงาน การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้าน อาหารการกิน การรักษาพยาบาล การศึกษาของบุตรหลาน การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และการปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ

ผลการวิจัยแสดงว่าผู้ย้ายถิ่นจำเป็นต้องปรับตัวในระดับมากใน 3 ประเด็นโดยเรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ การเดินทางไปทำงาน การปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ และอาหารการกิน ผู้ย้ายถิ่นจำเป็นต้องปรับตัวในระดับปานกลางใน 4 ประเด็น โดยเรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การศึกษาของบุตรหลาน การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้านและการรักษาพยาบาล

ในการศึกษาเกี่ยวกับความแตกต่างของระดับการปรับตัวนั้น ปรากฏผลโดยสรุป ดังนี้

1. ผู้ชายกับผู้หญิง ต้องปรับตัวในระดับที่ไม่แตกต่างกัน คือ ต้องปรับตัวในระดับเดียวกัน
2. ข้าราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจกับผู้ประกอบการอาชีพอื่น ๆ ต้องปรับตัวในระดับเดียวกัน

3. ผู้มีอายุแตกต่างกันปรับตัวในระดับเดียวกัน 5 ประเด็น แต่ต้องปรับตัวในระดับที่แตกต่างกัน 2 ประเด็น คือ การเดินทางไปทำงานและการปรับตัวให้เข้ากับสังคม กรุงเทพฯ โดยที่

3.1 การปรับตัวในการเดินทางไปทำงาน ผู้ย้ายถิ่นอายุ 30 - 39 ปี ต้องปรับตัวมากกว่าผู้ย้ายถิ่นอายุ 40 ปี หรือมากกว่า

3.2 การปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ ผู้ย้ายถิ่นอายุ 30 - 39 ปี ต้องปรับตัวมากกว่าผู้ย้ายถิ่นอายุ 40 ปี หรือมากกว่า

4. ผู้ย้ายถิ่นที่มีการศึกษาในระดับแตกต่างกัน มีการปรับตัวในระดับที่ไม่แตกต่างกัน

5. ผู้ย้ายถิ่นที่มีระยะเวลาในการมาอยู่กรุงเทพฯ แตกต่างกันมีการปรับตัวในระดับที่ไม่แตกต่างกัน

จะเห็นได้ว่าแม้ผู้ย้ายถิ่นจะมีเพศ อาชีพ ระดับการศึกษาและระยะเวลาในการย้ายถิ่นแตกต่างกัน แต่ก็จำเป็นต้องปรับตัวในระดับเดียวกัน ส่วนผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุแตกต่างกัน จะมีการปรับตัวแตกต่างกันใน 2 ประเด็นคือ การปรับตัวในการเดินทางไปทำงานและการปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ

ในการศึกษาการปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ นั้น ผลปรากฏว่าร้อยละ 53.2 ของกลุ่มตัวอย่างต้องปรับตัวในระดับมากหรือมากที่สุด เมื่อวิเคราะห์การปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ โดยพิจารณาจากเพศ อาชีพ อายุ ระดับการศึกษา ภูมิลำเนาเดิมและระยะเวลาที่ย้ายมากรุงเทพฯ ปรากฏว่าผู้ย้ายถิ่นต้องปรับตัวในระดับมากที่สุดนั้น ยกเว้นผู้มีลักษณะต่อไปนี้ที่ปรับตัวในระดับปานกลางคือ อายุ 40 ปีหรือมากกว่า มีการศึกษาระดับประถมศึกษา ภูมิลำเนาเดิมอยู่ภาคกลาง ย้ายเข้ามากรุงเทพฯ น้อยกว่า 4 ปี

องค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิต

ในการศึกษาองค์ประกอบทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมืองว่ามีผลกระทบหรือมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นมากน้อยเพียงใด ผลปรากฏดังนี้

1. สภาพทางสังคมและสภาพทางเศรษฐกิจมีผลกระทบในระดับมาก สภาพทางวัฒนธรรมและสภาพทางการเมืองมีผลกระทบในระดับปานกลาง

2. ร้อยละ 58.1 ตอบว่าสภาพของสังคมมีผลกระทบในระดับมากหรือมากที่สุด ร้อยละ 60.3 ตอบว่าสภาพทางเศรษฐกิจมีผลกระทบในระดับมากหรือมากที่สุด ร้อยละ 45.4 ตอบว่าสภาพทางวัฒนธรรมมีผลกระทบในระดับมากหรือมากที่สุด มีเพียงร้อยละ 25.5 ที่ตอบว่าสภาพทางการเมืองมีผลกระทบในระดับมากหรือมากที่สุด

3. ผู้ย้ายถิ่นที่มีความแตกต่างกันทางเพศ อาชีพ อายุ และระยะเวลาในการย้ายถิ่นได้รับผลกระทบจากองค์ประกอบทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมือง ในระดับที่ไม่แตกต่างกัน

4. ผู้ย้ายถิ่นที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันได้รับผลกระทบจากองค์ประกอบทางสังคมและเศรษฐกิจ แตกต่างกันโดยที่

4.1 สภาพทางสังคมมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นที่จบชั้นมัธยมศึกษา มัธยมศึกษาตอนปลาย ปวช. หรือปวส. มากกว่าผู้ย้ายถิ่นที่จบชั้นประถมศึกษา

4.2 สภาพทางเศรษฐกิจมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นที่จบชั้นประถมศึกษาหรือจบปริญญา

5. ผู้ย้ายถิ่นที่มีระดับการศึกษาแตกต่างกันได้รับผลกระทบจากองค์ประกอบทางวัฒนธรรมและการเมืองในระดับที่ไม่แตกต่างกัน

ชีวิตในกรุงเทพฯ

ในการเปรียบเทียบชีวิตในกรุงเทพฯ กับชีวิตในต่างจังหวัดของผู้ย้ายถิ่น จากคำถามที่ว่า "เมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้วชีวิตในกรุงเทพฯ ของท่านดีกว่าเมื่ออยู่ในต่างจังหวัดหรือไม่" ผลปรากฏว่า ร้อยละ 49 ตอบว่าชีวิตในกรุงเทพฯ ดีกว่าชีวิตในต่างจังหวัด ร้อยละ 24.8 ตอบว่าชีวิตในกรุงเทพฯ เลวกว่าชีวิตในต่างจังหวัด หากพิจารณาในภาพรวมแล้วส่วนใหญ่ (ร้อยละ 75.2) ของผู้ย้ายถิ่นมีชีวิตในกรุงเทพฯ ดีกว่าหรือพอ ๆ กับชีวิตในต่างจังหวัด

3. ผลสรุปจากการศึกษากรณีศึกษา

ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับกรณีศึกษา

ในการศึกษาในตอนนี้ได้ศึกษากรณีศึกษา 9 ราย เป็นหญิง 6 ราย เป็นชาย 2 ราย อายุระหว่าง 21 - 58 ปี มีวุฒิ ป. 4, ม. 6, ปวช. และปริญญาตรี เป็นโสด 7 ราย แต่งงานแล้ว 2 ราย ย้ายถิ่นมาแล้ว 1 - 8 ปี จำนวน 7 ราย ย้ายถิ่นมาแล้ว 15 และ 16 ปีอย่างละราย ภูมิลำเนาเดิมอยู่ในจังหวัดภาคใต้ 7 รายภาคกลาง 2 ราย

การย้ายถิ่น

สาเหตุสำคัญของการย้ายถิ่นคือ การมาศึกษาต่อ การมาประกอบอาชีพ และย้ายตามคู่สมรส สำหรับผู้มาศึกษาต่อนั้นมักจะทำงานไปด้วยและศึกษาไปด้วย เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจะประกอบอาชีพต่อไปในกรุงเทพฯ มูลเหตุจูงใจในการย้ายถิ่นนั้นโดยมากจะตัดสินใจเอง มีญาติหรือพี่น้องชักชวนให้มาก็มีบ้าง เมื่อย้ายมาอยู่กรุงเทพฯ ใหม่ ๆ โดยมากจะอยู่กับญาติหรือพี่น้อง มีเพียงรายเดียวที่อาศัยอยู่กับเพื่อนในตอนแรก

ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ย้ายถิ่น

ผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่อาศัยในชุมชนมุสลิมหรือชุมชนที่มีมุสลิมอยู่บ้าง ในชุมชนที่อยู่จะมีสุเหร่าหรือมัสยิด บ้านพักอาศัยมีทั้งห้องเช่า ห้องแถวและบ้านเดี่ยว ภายในที่พักจะมีสิ่งที่เป็นเอกลักษณ์ซึ่งแสดงว่าตนนับถือศาสนาอิสลาม เช่น รูปบัยตุลเลาะห์ อักษรพระนามนบีหรืออัลลอฮ์ อักษรภาษาอาหรับที่เป็นส่วนหนึ่งของอัลกุรอาน ผู้ย้ายถิ่นเดินทางไปทำงานโดยใช้รถโดยสาร ระยะเวลาเดินทางประมาณ 1 - 2 ชั่วโมง สำหรับอาหารการกินนั้นประกอบอาหารเองบ้างซื้อบ้าง มากกว่าครึ่งหนึ่งของกรณีศึกษาที่นำอาหารจากบ้านไปรับประทานที่ทำงาน เมื่อเจ็บไข้ได้ป่วยมักจะไปหาแพทย์ตามคลินิก กรณีศึกษาส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่าเดือนละ 7,000 บาท

การดำเนินชีวิตโดยทั่วไปจะปฏิบัติตามข้อห้ามหรือข้อใช้ให้ปฏิบัติตามหลักศาสนา ปฏิบัติตนตามหลักปฏิบัติ 4 ประการแรกอย่างดี คือ การกล่าวปฏิญาณตน การละหมาด การบวช (ถือศีลอด) และบริจาคทาน (ซะกาต) ยังไม่มีกรณีศึกษารายใดที่เคยไปประกอบพิธีฮัจญ์ที่นครมักกะฮ์ แต่มีเจตนาที่จะไป ส่งเสริมให้บุตรหลานได้มีโอกาสศึกษาเกี่ยวกับศาสนา

กรณีศึกษาส่วนใหญ่ใช้ชื่อภาษาไทย แต่ก็มีชื่อเป็นภาษาอาหรับด้วย มีความสนใจและมีส่วนร่วมทางการเมืองโดยการ ไปเลือกตั้ง พังการปราศรัยหาเสียง มีความโน้มเอียงที่จะชอบพรรคการเมืองพรรคใดพรรคหนึ่งเป็นการเฉพาะ

การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น

กรณีศึกษาต้องปรับตัวเป็นอย่างมาก ส่วนใหญ่ต้องใช้เวลาประมาณ 3 ปี จึงจะคุ้นเคยกับสภาพของกรุงเทพฯ ประเด็นที่ผู้ย้ายถิ่นต้องปรับตัวอย่างมาก ได้แก่ การเดินทาง อาหารการกิน ที่อยู่อาศัย การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้าน มลพิษและการมีชีวิตที่ต้องแข่งขันกัน กรณีศึกษาเห็นว่าชีวิตในกรุงเทพฯ ดีกว่าในต่างจังหวัดในบางประเด็น เช่น การประกอบอาชีพ สาธารณูปโภค การศึกษา การติดต่อสื่อสาร และการเจ็บไข้ได้ป่วย แต่ในขณะเดียวกันก็ยอมรับว่าชีวิตในกรุงเทพฯ เลวกว่าชีวิตในต่างจังหวัดในบางประการ เช่น มลพิษ การจราจร ที่อยู่อาศัย ค่าครองชีพ อันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สิน การขาดน้ำใจ เป็นต้น

การมาอยู่กรุงเทพฯ ทำให้พฤติกรรมบางประการของกรณีศึกษาเปลี่ยนไป เช่น เดินเร็วขึ้น รับประทานอาหารเร็วขึ้น รับประทานอาหารวันละ 2 มื้อ ตั้งแต่เช้า รับประทานอาหารที่หย่อนคุณภาพ ต้องแข่งขันกับคนอื่นมากขึ้น หงุดหงิดง่าย จิตใจกระด้างกว่าเดิม

องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต

องค์ประกอบทางสังคมและองค์ประกอบทางเศรษฐกิจมีผลกระทบหรือมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นเป็นอย่างมากและเป็นผลกระทบโดยตรง องค์ประกอบทางวัฒนธรรมมีผลกระทบในระดับปานกลาง แต่องค์ประกอบทางการเมืองมีผลกระทบในทางอ้อม

องค์ประกอบทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมืองมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นโดยมีผลต่อสุขภาพทางกายและทางจิต ทำให้วิถีชีวิตเปลี่ยนไปเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ ตัวใครตัวมัน พึ่งพาอาศัยกันได้ยาก ต้องดำรงชีวิตอย่างประหยัด รับประทานอาหารที่หย่อนคุณภาพ ที่พักอาศัยขาดความสะดวกสบาย หลายสิ่งหลายอย่างขัดกับวัฒนธรรมอิสลาม เช่น การแต่งกาย สถานะเรีงรมย์ การปฏิบัติตนตามหลักศาสนาช่วยทำให้ชีวิตลดความสิ้นเปลืองวุ่นวาย

การอภิปรายผล

ในที่นี้จะอภิปรายผลตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยดังต่อไปนี้

1. การย้ายถิ่นของชาวมุสลิมสู่กรุงเทพมหานคร

แม้ว่าการตั้งถิ่นฐานของมุสลิมในสมัยกรุงสุโขทัยจะไม่พบหลักฐานที่ชัดเจน แต่ก็พบอิทธิพลวัฒนธรรมทางภาษาของเปอร์เซียที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 ซึ่งมีคำว่า "ตลาดปสาน" (ประชุมศิลาจารึกภาคที่ 1 2521 : 23) ซึ่งน่าจะสรุปได้ว่ามีมุสลิมอยู่ในอาณาจักรสุโขทัย

การย้ายถิ่นของมุสลิมในสมัยกรุงศรีอยุธยาเริ่มมีหลักฐานปรากฏชัดเจนว่ามีการย้ายถิ่นใน 3 ลักษณะคือ

1. การเข้ามาทำการค้าขาย
2. การเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร
3. การถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลย

การย้ายถิ่นมาทำการค้าขายนั้นเป็นเพราะอยุธยามีความเจริญรุ่งเรืองมากในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สภาพทางเศรษฐกิจของกรุงศรีอยุธยาเป็นปัจจัยที่เป็นแรงดึงดูด (Pull Factor) ที่ดึงดูดบุคคลจากที่อื่นให้ย้ายถิ่นมาสู่ที่ ๆ มีสภาพเศรษฐกิจดีกว่า การมีเศรษฐกิจที่ดีทำให้มีโอกาสที่จะทำงาน ค้าขาย ซึ่งจะมีรายได้ เป็นผลทำให้มีความสะดวกสบายในชีวิต ทำให้คุณภาพของชีวิตดีขึ้น (Bertrand. 1967) มุสลิมผู้มาทำการค้าขายในอยุธยานั้นมีฐานะดีขึ้นอย่างรวดเร็ว (พริ่งทวี่ส์ อังรี ทรูแบง 2530 : 119)

การย้ายถิ่นโดยการเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นโดยมากเกิดจากการถูกรุกรานด้วยกำลังทหาร การถูกรุกรานเป็นปัจจัยที่เป็นแรงผลัก (Push Factor) ให้ย้ายถิ่น (Bertrand. 1967 : 385) ดังจะเห็นได้ชัดเจนจากการที่มุสลิมจากเขมรเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร เพราะถูกเขมรรุกราน

การที่มุสลิมถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลยในสมัยกรุงศรีอยุธยานั้นเป็นเพราะในสมัยนั้นประเทศที่มีอำนาจมักจะขยายอาณาเขต และให้ประเทศอื่น ๆ ยอมอ่อนแอ โดยการส่งกองทัพไปปราบปราม เมื่อชนะแล้วก็จะกวาดต้อนผู้คนมาด้วย ทั้งนี้เพื่อลดกำลังของผู้แพ้

ในขณะที่เดียวกันก็เพิ่มอำนาจให้ผู้นั้น การที่ต้องกวาดต้อนผู้คนมาด้วยเพราะในสมัยก่อนกำลังคน เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของสังคม กำลังคนเป็นแรงงานสำคัญในการผลิต ดังนั้นวัตถุประสงค์ อย่างหนึ่งของการสงครามในอดีตก็คือให้ได้กำลังคนมาเพิ่มขึ้น (บัณฑิต แทนพิทักษ์) ซึ่งเป็น ปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดการย้ายถิ่น

ชาวมุสลิมในกรุงเทพมหานครแยกออกเป็นกลุ่ม ๆ ได้ดังนี้

1. มุสลิมสยาม เป็นชาวมุสลิมที่อยู่มาหลายชั่วอายุคนแล้ว ดำเนินชีวิต ในสังคมเหมือนคนทั่วไป ยกเว้นแต่การนับถือศาสนาอิสลามเท่านั้น มุสลิมสยามนี้รวมถึงคนที่มา เป็นมุสลิมโดยการแต่งงานกับคนมุสลิมและบุคคลที่เปลี่ยนมายอมรับนับถือศาสนาอิสลาม
2. มุสลิมผู้ย้ายถิ่นจากเขมร ส่วนใหญ่มาจากกัมพูจาม ซึ่งเป็นที่ตั้งของ อาณาจักรจามปาในอดีต
3. มุสลิมผู้ย้ายถิ่นมาจากเอเชียตะวันตก ซึ่งส่วนใหญ่มาจากอิหร่านและ อาหรับ
4. มุสลิมผู้ย้ายถิ่นมาจากเอเชียใต้ ส่วนใหญ่มาจากปากีสถาน อินเดีย และบังคลาเทศ
5. มุสลิมผู้ย้ายถิ่นมาจากอินโดนีเซีย ส่วนใหญ่มาจากชวา
6. มุสลิมผู้ย้ายถิ่นมาจากแหลมมลายู ส่วนใหญ่มาจากปัตตานี ไทรบุรี และสตูล

การย้ายถิ่นเพื่อมาค้าขายนั้นมีจำนวนน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับ การย้ายถิ่นโดย การถูกต้อนเป็นเชลย การย้ายถิ่นของมุสลิมในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ส่วนใหญ่ ย้ายถิ่นโดยการถูกกวาดต้อนจากแหลมมลายูในสมัยรัชกาลที่ 1, 2 และ 3 การถูกกวาดต้อน จากเขมรในสมัยพระเจ้าตากสิน รัชกาลที่ 1, 2 และ 3 การขายดินแดนหรือขายอาณาจักร แล้วกวาดต้อนผู้คนนี้ เป็นรูปแบบที่สำคัญอย่างหนึ่งของการย้ายถิ่น (Petersen. 1958 ; Merden And Meyer. 1968)

ผู้ย้ายถิ่นมาอยู่ในกรุงเทพมหานครนั้นมักจะรวมตัวกันเป็นชุมชน สร้างมัสยิดหรือ สุเหร่าเพื่อประกอบพิธีทางศาสนา ชุมชนนั้น ๆ ยังมีบุคคลที่สามารถพูดภาษาเดิมได้อยู่โดย เฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุ มีเอกลักษณ์ของท้องถิ่นเดิมที่ก่อนจะย้ายถิ่นมาอยู่กรุงเทพฯ เช่น บริเวณมัสยิดฮารูน ตรอกโรงภาษีเก่า ถนนเจริญกรุง ซึ่งเป็นชุมชนของผู้ย้ายถิ่นจากเอเชียใต้

(Farouk, 1988 : 8) บริเวณมัสยิดยะวา ซอยโรงน้ำแข็งถนนสาทรใต้ มัสยิดอินโดนีเซีย ซอยโปลี ถนนวิทย์ มัสยิดบาหยัน ซอยบาหยัน ถนนเจริญกรุง เป็นชุมชนของผู้ย้ายถิ่นจากอินโดนีเซีย บริเวณมัสยิดบ้านครัว เป็นชุมชนของผู้ย้ายถิ่นจากเขมร เป็นต้น

2. ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ย้ายถิ่น

ผลการวิจัยเชิงสำรวจและการศึกษารายกรณีให้ผลสอดคล้องกันและสนับสนุนซึ่งกันและกัน ชีวิตความเป็นอยู่ของมุสลิมผู้ย้ายถิ่นในกรุงเทพมหานครก็คล้าย ๆ กับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวกรุงเทพฯ ทั้ง ๆ ไป ที่ต้องแข่งขันกันในการประกอบอาชีพ เผชิญกับภาวะการจราจรติดขัด สุขภาพเสื่อมโทรมเพราะมลพิษของสภาพแวดล้อม เพราะความจำกัดในเรื่องเวลาจึงต้องทำให้ซื้ออาหารรับประทานและเป็นอาหารที่ด้อยคุณภาพเพราะข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ รับประทานอาหารวันละ 2 มื้อ แต่ละวันเสียเวลาไปกับการเดินทาง ต้องตื่นนอนแต่เช้าเพื่อที่จะไปทำงานให้ทัน แม้ว่าสภาพทั่วไปจะคล้าย ๆ กันแต่มุสลิมผู้ย้ายถิ่นก็ยังคงดำรงเอกลักษณ์ความเป็นมุสลิมของตนอยู่ตามเดิม

เอกลักษณ์ของชาวมุสลิมมีรากฐานมาจากศาสนาและวัฒนธรรมอิสลาม (อารงค์ สุทธาศาสน์, 2519) วัฒนธรรมอิสลามหมายถึงวิถีชีวิตหรือรูปแบบของพฤติกรรม (แนวปฏิบัติ) ตลอดจนสิ่งสร้างสรรค์ต่าง ๆ ที่อยู่บนพื้นฐานของอัลกุรอาน และคำสั่งสอนของศาสนามุฮัมมัด (เสาวนีย์ จิตต์หมวด, 2535 : 8 - 10)

ผลการวิจัยเชิงสำรวจและการศึกษากรณีศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้ย้ายถิ่นมีความเคร่งครัดในการปฏิบัติตามหลักศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเฟรสเตอร์ (Fraser, 1960) ที่ศึกษาชุมชนมุสลิมในปัตตานี และงานวิจัยของเบอร์ (Burr, 1972) ที่ศึกษาชุมชนมุสลิมในสงขลา ทั้งนี้เพราะศาสนาอิสลามเป็นพื้นฐานให้มุสลิมมีความเคร่งครัดในการปฏิบัติตามหลักศาสนา และศาสนาอิสลามมีหลักความศรัทธา (รูก์น่อฮ์มาน) และหลักปฏิบัติ (รูก์น่ออิสลาม) ซึ่งมุสลิมจะต้องปฏิบัติตามหลักศาสนา ข้อกำหนดของศาสนาจึงเป็นแนวทางที่มุสลิมปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่ามุสลิมผู้ย้ายถิ่นปฏิบัติตามข้อห้ามและข้อใช้ของศาสนาในชีวิตประจำวัน ข้อห้ามและข้อใช้ในศาสนาอิสลามมีดังนี้ (อับดุลการีม วันเอเลาะ,

1. พัสดุ หมายถึง สิ่งที่จะต้องกระทำ ผู้ละทิ้งจะได้รับโทษ เช่น การละหมาดวันละ 5 เวลา

2. ะรอม หมายถึง สิ่งที่ให้ละทิ้งโดยเด็ดขาด ผู้ละทิ้งจะได้กุศล เช่น การกินซากสัตว์และสุกร

3. ชุ้ด หมายถึง สิ่งที่ทำให้กระทำโดยไม่บังคับ ผู้ปฏิบัติจะได้กุศล เช่น การละหมาดชุดก่อนหรือหลังการละหมาดที่จำเป็นจะต้องกระทำ

4. มักโรฮ์ หมายถึง สิ่งที่ให้ละทิ้งโดยไม่บังคับ ผู้ใดละทิ้งจะได้กุศล ผู้ใดปฏิบัติจะ ได้รับกุศล ผู้ละทิ้งจะ ไม่ได้รับ โทษ

5. มุบาห์ หมายถึง สิ่งที่อนุญาตให้กระทำหรือไม่กระทำก็ได้ ผู้ปฏิบัติจะไม่ได้รับกุศล ผู้ละทิ้งจะ ไม่ได้รับ โทษ

ความเคร่งครัดในศาสนาได้หมายความว่ามุสลิมจะต้องจำกัดตนเองให้อยู่เฉพาะในกลุ่มผู้นับถือศาสนาเดียวกันเท่านั้น การคบหาสมาคมกับผู้ที่มีได้นับถือศาสนาอิสลามก็มิได้เป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิตของชาวมุสลิม ทั้งนี้เพราะศาสดามุฮัมมัดได้สอนไว้ว่า "อัลลอฮ์ไม่ทรงห้ามท่านในการที่จะมีการติดต่อกันอย่างเป็นมิตรกับผู้ที่มีได้ร่วมศาสนาเดียวกัน" (อิมรอน มะลูลิม. 2524 : 59) "จงสังคมนกับเพื่อนมนุษย์ด้วยมารยาทที่ดีงาม" (สมาใจ อนุমানราชชน ม.ป.ป. : 23) ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของพลับพลึง คงชนะ (2535 : 13) ที่สรุปว่า "คนทั้งชุมชนไทยมุสลิมและชุมชนไทยพุทธที่พระนครศรีอยุธยาต่างเป็นเพื่อน เติบโตมาด้วยกันและช่วยเหลือกันในเรื่องที่ไม่เกี่ยวกับพิธีทางศาสนา"

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่จะอาศัยในชุมชนมุสลิมหรือชุมชนที่มีมุสลิมอยู่บ้าง บ้านพักอาศัยจะอยู่ไม่ห่างไกลจากสุเหร่าหรือมัสยิด ความใกล้ชิดกับมัสยิดหมายถึง การมีความผูกพันอยู่กับศาสนาและแสดงถึงความเคร่งครัดในการปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลาม (สุรพงษ์ ไสธนะเสถียร. 2531 : 74)

นอกจากนี้ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของญาติพี่น้อง การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังจะเห็นได้จากการที่ญาติพี่น้องชักชวนให้ย้ายมากรุงเทพฯ และเมื่อย้ายมากรุงเทพฯ ใหม่ ๆ ก็อาศัยอยู่กับญาติพี่น้อง นอกจากนั้นยังพบว่าผู้ย้ายถิ่นส่วนใหญ่ทำบุญ การทำบุญอาจมีใช้กิจกรรมทางศาสนาโดยตรง อาจเป็นกิจกรรมทางสังคมแต่มีพิธีกรรมทางศาสนาเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย เช่น การขอพรจากพระเจ้า (Scupin. 1988 : 39)

3. การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่น

ผลการวิจัยเชิงสำรวจและการศึกษากรณีศึกษาต่างก็แสดงให้เห็นว่าผู้ย้ายถิ่นจะต้องปรับตัวในระดับมากในเรื่องเกี่ยวกับการเดินทาง ไปทำงาน อาหารการกิน และการปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ ทั้งนี้ก็เพราะว่าการเดินทาง ไปทำงานของคนในกรุงเทพฯ นั้นไม่ว่าจะใช้รถยนต์ส่วนบุคคลหรือรถโดยสารประจำทางก็จะต้องเผชิญกับปัญหาการจราจรติดขัดแต่ละวันเสียเวลาประมาณ 2 - 4 ชั่วโมงบนท้องถนน ดังนั้นผู้ย้ายถิ่นมาอยู่ในกรุงเทพฯ ใหม่ ๆ ยังไม่คุ้นเคยกับภาวะรถติดจำเป็จะต้องปรับตัวอย่างมาก สำหรับอาหารการกินนั้นมุสลิมจะรับประทานอาหารในสิ่งที่ศาสนาอนุญาตและไม่รับประทานสิ่งที่ศาสนาห้าม (สมกิจ อุดมธาราชน. ม.ป.ป. : 25, เสาวนีย์ จิตต์หาวค. 2535 : 193 - 203) มุสลิมที่อยู่ในมุสลิมานาเดิมของตนก่อนจะย้ายถิ่นย่อมรู้ว่าที่ใดมีอาหารที่ตนสามารถรับประทานได้ แต่เมื่อย้ายถิ่นมาอยู่กรุงเทพฯ ย่อมจะเกิดความลำบาก เพราะไม่ทราบจะหาอาหารที่รับประทานได้ตามหลักศาสนาที่ใด ในบริเวณที่พักอาศัยหรือบริเวณที่ทำงานอาจไม่มีอาหารอิสลามขาย จึงเป็นผลให้ผู้ย้ายถิ่นจะต้องปรับตัวเป็นอย่างมากในเรื่องนี้ สำหรับการปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ นั้น มีสิ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาหลายอย่าง เช่น ที่อยู่อาศัย มลพิษของสิ่งแวดล้อม การดำรงชีวิตที่ต้องแข่งขัน การขาดน้ำใจต่อกันและพึ่งพาอาศัยกันไม่ได้ ผู้ย้ายถิ่นใหม่ ๆ ไม่เคยประสบกับปัญหาในระดับที่รุนแรงเหล่านี้นัก่อน ย่อมมองเห็นว่าสิ่งเหล่านี้เป็นปัญหา จะต้องแก้ไข และจะต้องปรับตัว

จากการวิจัยเชิงสำรวจแสดงให้เห็นว่าการปรับตัวในเรื่องการเดินทางไปทำงาน อาหารการกิน และการปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ นั้น ผู้ย้ายถิ่นที่มีความแตกต่างกันในเรื่องเพศ อาชีพ การศึกษา และระยะเวลาของการย้ายถิ่น มีระดับการปรับตัวไม่แตกต่างกัน คือ ต้องปรับตัวในระดับมากเหมือนกัน แต่ผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุแตกต่างกันปรับตัวในเรื่องการเดินทาง ไปทำงานและการปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ แตกต่างกันโดยที่ผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุระหว่าง 30 - 39 ปี ต้องปรับตัวมากกว่าผู้ย้ายถิ่นที่มีอายุ 40 ปีหรือมากกว่า ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะอายุมีความสัมพันธ์ในระดับหนึ่งกับฐานะทางเศรษฐกิจ ในวัยหนุ่มสาวต้องทำงานหนัก มีรายได้น้อย ต้องแข่งขันกับคนอื่นในการประกอบอาชีพ ต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นค่อนข้างมาก เมื่ออายุมากขึ้นซึ่งอาจเริ่มตั้งแต่อายุ 40 ปี มีรายได้มากขึ้นมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ มีฐานะทางเศรษฐกิจดีพอควร จึงอยู่ในวิสัยที่จะมีรถยนต์ มีบ้าน ซึ่งอาจอยู่

ในขณะที่เข้าซื้อหรือเป็นของตนเองแล้ว ผู้โดยสารรถเมล์อาจต้องปรับตัวมากกว่าผู้ใช้รถยนต์ส่วนบุคคล ผู้ยังไม่มีบ้านเป็นของตนเองอาจต้องปรับตัวมากกว่าคนที่ เป็นเจ้าของบ้านแล้ว คนที่อายุ 40 ปีแล้วอาจไม่ต้องแข่งขันกับคนอื่นในการประกอบอาชีพเหมือนกับคนอายุน้อย ทั้งนี้ เพราะคนอายุน้อยมีแรงผลักดันให้แข่งขันกับคนอื่น เพื่อความก้าวหน้าในชีวิตรากาน

ผู้ย้ายถิ่นจำเป็นต้องปรับตัวในหลาย ๆ เรื่อง ชาวมุสลิมผู้ย้ายถิ่นสามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเมืองหลวงได้ ผู้ย้ายถิ่นชาวมุสลิมยอมรับในนวัตกรรม (Innovation) ใหม่ ๆ ทั้งนี้ การปรับตัวและนวัตกรรมนั้นจะต้องไม่ขัดกับหลักการทางศาสนา

ปฏิสัมพันธ์หรือการติดต่อกันระหว่างมุสลิมผู้ย้ายถิ่นกับชาวกรุงเทพฯ เป็นผลทำให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม ทำให้ลดช่องว่างทางสังคม (Social Distance) ระหว่างมุสลิมผู้ย้ายถิ่นกับชาวกรุงเทพฯ โดยทั่วไป ๆ ลักษณะการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นอาจอธิบายได้โดยตัวแบบพหุวัฒนธรรม (Cultural Pluralism Model) (Feagin, 1978 : 31) และตัวแบบทางชาติพันธุ์ (Ethnogenesis Model) (Greeley, 1974 : 309) โดยที่ตัวแบบพหุวัฒนธรรมนี้ผู้ย้ายถิ่นยังคงดำรงวัฒนธรรมเดิมบางอย่างของตนไว้ได้ ผู้ย้ายถิ่นก็มีวัฒนธรรมของตน แต่สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมเมืองหลวงอย่างมีความสงบสุข ปฏิบัติหน้าที่ของตนในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน มีวัฒนธรรมบางอย่างร่วมกัน ในขณะที่เดียวกันสังคมก็ยอมรับวัฒนธรรมของผู้ย้ายถิ่น กระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมดำเนินไปด้วยความสมัครใจ มิใช่บังคับให้กลืนวัฒนธรรม (Acculturation) เหมือนกับสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ประสงค์จะทำในจังหวัดชายแดนภาคใต้ สำหรับตัวแบบทางชาติพันธุ์นั้น ช่วยอธิบายให้เห็นว่าในระยะแรก ๆ ผู้ย้ายถิ่นกับชาวกรุงเทพฯ อาจมีวัฒนธรรมร่วมกันแต่เพียงเล็กน้อย เมื่อเวลาผ่านไปนานเข้า จากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การได้รับการศึกษาจากสถาบันเดียวกัน การทำงานร่วมกัน การได้รับอิทธิพลของสื่อสารมวลชนต่าง ๆ ด้วยกันและพร้อม ๆ กัน ทำให้ผู้ย้ายถิ่นกับชาวกรุงเทพฯ มีวัฒนธรรมร่วมกันมากขึ้น

4. องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต

จากการวิจัยเชิงสำรวจและการศึกษากรณีศึกษาต่างก็ให้ผลที่สอดคล้องกันว่าองค์ประกอบทางสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการเมืองต่างก็มีอิทธิพลหรือมีผลกระทบต่อวิถีชีวิต

ของผู้ย้ายถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของฟีกิน (Feagin, 1978 : 24) และแนวคิดของ คินล็อก (Kinloch, 1979 : 185) โดยที่ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบทางสังคม และเศรษฐกิจมีผลกระทบในทางตรงและในระดับมาก องค์ประกอบทางวัฒนธรรมมีผลกระทบ ทางตรงแต่มีผลกระทบในระดับปานกลาง ส่วนองค์ประกอบทางการเมืองนั้นไม่มีผลกระทบใน ทางอ้อม องค์ประกอบเหล่านี้มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของผู้ย้ายถิ่นโดยทำให้พฤติกรรมของผู้ย้ายถิ่น เปลี่ยนแปลงไป เช่น เดินเร็วขึ้น เห็นคุณค่าของเวลามากขึ้น รับประทานอาหารเพียงวันละ 2 มื้อ สุขภาพทางกายและสุขภาพจิต ได้รับมลพิษจากสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

การที่องค์ประกอบทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของ ผู้ย้ายถิ่นทางตรงนั้น เพราะผู้ย้ายถิ่นต้องอยู่ร่วมกันในสังคมกับคนอื่น ต้องทำงานร่วมกับผู้อื่น ใช้ บริการของสิ่งที่เป็นสาธารณะและอื่น ๆ ร่วมกับคนอื่น การเดินทางและการพักผ่อนก็ต้องอาศัย บริการที่ต้องใช้ร่วมกับคนอื่นด้วย วิถีชีวิตต้องติดต่อกับคนอื่นและปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น เกือบตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้สังคมและสภาพแวดล้อมจึงมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตโดยตรง แต่องค์ประกอบทางการเมืองนั้นไม่มีผลกระทบโดยทางอ้อม ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้ย้ายถิ่นมี ปฏิสัมพันธ์กับระบบการเมืองมากกว่าตัวนักการเมือง ปฏิสัมพันธ์กับนักการเมืองอาจเกิดขึ้นบ้าง ในระยะเวลาที่ใกล้ ๆ กับการเลือกตั้ง ดังนั้นองค์ประกอบทางการเมืองจึงมีผลกระทบต่อ เศรษฐกิจและสังคมโดยตรง และองค์ประกอบทางเศรษฐกิจและสังคมจึงมีผลกระทบโดยตรง ต่อผู้ย้ายถิ่นอีกต่อหนึ่ง

ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยนี้มีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติ

ผลจากการวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิบัติบางประการดังต่อไปนี้

1. ผลจากการวิจัยแสดงว่ามุสลิมผู้ย้ายถิ่นต้องปรับตัวในเรื่องอาหารการกิน ดังนั้นองค์การหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเปิดโอกาส จัดหา ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้มี ร้านอาหารอิสลามภายในองค์การหรือหน่วยงานนั้น ๆ เพื่อที่มุสลิมผู้ย้ายถิ่นจะได้รับประทาน อาหารตามข้อบัญญัติของศาสนา ได้

2. ผลการวิจัยแสดงว่ามุสลิมผู้ย้ายถิ่นที่สี่จะต้องประกอบศาสนกิจ โดยการละหมาดวันละ 5 เวลา เพื่อให้ผู้ย้ายถิ่นสามารถปฏิบัติตามหลักของศาสนาได้ หน่วยงานหรือองค์การที่เกี่ยวข้องควรจัดหา ส่งเสริมหรือสนับสนุนให้มีสถานที่สำหรับผู้ย้ายถิ่นพอที่จะหมาดได้

3. ผลการวิจัยแสดงว่ามุสลิมผู้ย้ายถิ่นเคร่งครัดในศาสนา แต่มิได้หมายความว่าผู้ย้ายถิ่นจะจำกัดตนเองอยู่เฉพาะในกลุ่มที่นับถือศาสนาเดียวกันเท่านั้น การปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นเป็นไปตามแบบพหุวัฒนธรรม มุสลิมผู้ย้ายถิ่นจึงสามารถเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การหรือหน่วยงานได้ ยกเว้นกิจกรรมที่เกี่ยวกับศาสนา ดังนั้นกิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการทำงานโดยตรงขององค์การหรือหน่วยงานจึงควรให้ผู้ย้ายถิ่นเข้าร่วมโดยสมัครใจ มิใช่เป็นการบังคับ การมิได้เข้าร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มิได้หมายความว่าผู้ย้ายถิ่นมิให้ความร่วมมือหรือแยกตนออกจากสังคม แต่อาจเป็นเพราะกิจกรรมนั้น ๆ ขัดกับหลักศาสนา ก็อาจเป็นได้

4. ผลการวิจัยแสดงว่าผู้ย้ายถิ่นมักจะอยู่ในชุมชนมุสลิมหรือชุมชนที่มีมุสลิมอยู่บ้าง ภายในชุมชนจะมีมัสยิดหรือสุเหร่าซึ่งมุสลิมจะประกอบศาสนกิจร่วมกัน ดังนั้นในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนากรุงเทพมหานคร จึงควรจะได้ตระหนักในเรื่องนี้ด้วย

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ผลจากการวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไปดังต่อไปนี้

1. ควรจะวิจัยเพื่อเปรียบเทียบวิถีชีวิตระหว่างมุสลิมผู้ย้ายถิ่นกับมุสลิมที่มีภูมิลำเนาเดิมในกรุงเทพมหานคร
2. ควรจะวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของมุสลิมในกรุงเทพมหานคร
3. ควรจะวิจัยเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจตามหลักการของศาสนาของมุสลิมในกรุงเทพมหานคร
4. ควรจะวิจัยเพื่อเปรียบเทียบลักษณะทางวัฒนธรรมของมุสลิมในกรุงเทพมหานครที่มีบรรพบุรุษแตกต่างกัน
5. ควรจะวิจัยเกี่ยวกับความเป็นมาของมุสลิมในแต่ละท้องถิ่นของกรุงเทพมหานคร เช่น ในเขตคลองตัน มีนบุรี หนองจอก เป็นต้น

6. ควรจะศึกษาพฤติกรรมและวิถีชีวิตของมุสลิมจากต่างประเทศที่เข้ามาประกอบอาชีพในกรุงเทพมหานคร

7. ควรศึกษาการตั้งถิ่นฐานในจังหวัดต่าง ๆ ของมุสลิมที่มีเชื้อสายต่าง ๆ หรือจากประเทศต่าง ๆ เช่น จีนฮ่อ เขมร บัตตานี เป็นต้น

8. ควรจะศึกษาองค์การบริหารกิจการอิสลามในระบบราชการ

บรรณานุกรม

กฎหมายตราสามดวง เล่ม 1. องค์การค้ำของครุสภา, 2505.

กฎหมายตราสามดวง เล่ม 4. องค์การค้ำของครุสภา, 2505.

กรรณิการ์ จุฑามาศ สุ่มาสี. ชาวชวาในกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2445 - 2493.

วิทยานิพนธ์ อ.ม. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2523. อัดสำเนา.

โกมารกุลมนตรี, พระยา. ประวัติเจ้าพระยามหาเสนา (บุณนาค). พิมพ์ครั้งที่ 4
องค์การค้ำของครุสภา, 2518.

กาวว้าง ปีเตอร์ จี. ไมโรและแขก : ฐานะของชาวมุสลิมในฟิลิปปินส์และไทย. แปลโดย
บัณฑิต อ่อนคำ. มุลนิธิโกมลคีมทอง, 2518.

ขจร สุขพานิช, การค้นคว้าประวัติศาสตร์ไทยบางตอน (ตอน 2). หน่วยงานพิเศษ
กรมวิสามัญศึกษา, 2506.

ขวัญสรวง อติโพธิ์. "กรุงเทพฯ'33" วัฒนธรรมไทย. 30(3) : 7 - 100 มิถุนายน-
กรกฎาคม 2534.

คณิดา เลนะกุล. "หมู่บ้านชาวต่างประเทศในสมัยกรุงศรีอยุธยา," อนุสาร อ.ส.ท.
25 (4) : 34 - 43 ; พฤศจิกายน 2527.

คำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรมเอกสารจากหอหลวง. คณะกรรมการชำระ
ประวัติศาสตร์ไทย, สำนักนายกรัฐมนตรี, 2534.

คึกฤทธิ์ ปราโมช, ม.ร.ว. "ความเป็นมาของมุสลิมในประเทศไทย," ใน
ปรากฏาของคึกฤทธิ์. คลังวิทยา, 2503.

จดหมายเหตุประมวงศักราชและเรื่องราวทูตสยามไปกรุงฝรั่งเศส. กรุงเทพฯ
: พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงตลับ ประดิษฐ์ภูบาล
16 มีนาคม 2513, 2513.

ไฉน กรองเห็น. ทัศนคติต่อคนไทยของนิสิตนักศึกษาไทยมุสลิมในสถาบันผลิตครูจังหวัด
ชายแดนภาคใต้. ปริศนาปัญหาการศึกษาหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
สงขลา 2527.

ชาโรม อาหมัด. "ความสัมพันธ์ระหว่างเคดาห์และสยามในช่วงพ.ศ. 2364 - 2448,"
ใน เมืองประเทศราชของสยามในสมัยรัตนโกสินทร์. กรมศิลปากร, 2528.

ชาตวิทย์ เกษตรศิริ. "เมืองไทย : จากการเสียกรุงศรีอยุธยา 2310 ถึงพระจอมเกล้าฯ สวรรคต 2411," จุลสารโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์. 3 : 34 ; 2516.

เชษฐ์ บุญประเทือง และสุภาณี บุญประเทือง. (แปล) การย้ายถิ่นความเป็นเมืองและการพัฒนาในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : กองวางแผนประชากรและกำลังคน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม, 2528.

แชรวส, นิโกลาส. ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม (ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช). แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. ก้าวหน้า, 2506.

ฉัฐพล ขันธไชย. พฤติกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับศาสนาของชาวตำบลบางชัน อ.มีนบุรี จ.พระนคร. รายงานการวิจัย ศูนย์เอกสารแห่งประเทศไทย 2513.

ศิเรก กุลสิริสวัสดิ์. ความสัมพันธ์ของมุสลิมทางประวัติศาสตร์ และวรรณคดีไทย และสาเกตอักษรียุสลัยมาน (ฉบับย่อ). พิมพ์ครั้งที่ 3. โรงพิมพ์สุทธินิสารการพิมพ์, 2517.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า. ความทรงจำ. ศิลปาบรรณาการ, 2516.

_____. ไทยรบพม่า. โรงพิมพ์อักษรบริการ, 2505.

_____. พระราชประวัติรัชกาลที่ 5 ก่อนเสวยราชย์ พระบรมราชประวัติ พระประวัติกรมพระยาเทววงศ์ พระประวัติตรัสเล่า. พิมพ์ครั้งที่ 2. องค์การค้าของคุรุสภา, 2514.

ตรุแปง ฟรังซัวส์ อังรี. ประวัติศาสตร์ไทยสมัยกรุงศรีอยุธยาฉบับตรุแปง. แปลโดย สมศรี เอี่ยมธรรม, กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2522.

_____. ประวัติศาสตร์แห่งพระราชอาณาจักรสยาม. แปลโดย ปอล ชาเวียร์. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2530.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 1. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2531.

_____. พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 2. องค์การค้าของคุรุสภา, 2504.

ทิพากรวงศ์, เจ้าพระยา. พระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 3 พ.ศ. 2367 - 2394. โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร, 2481.

_____ พระราชพงสาวดารกรุงรัตนโกสินทร์รัชกาลที่ 4, พระนคร : กรมศิลปากร, 2507.

น ฅ. ปากน้ำ (นามแฝง). ศิลปะและวัฒนธรรมจากดินแดนอาหรับเมื่อแรกเข้าสู่สยามประเทศ. เมืองโบราณ, 2534.

นราธิปพงศ์ประพันธ์, กรมหมื่น ประวัติการทูตของไทย. โรงพิมพ์พระจันทร์, 2501.

บดินทรเดชา, เจ้าพระยา. อานามสยามยุทธ ว่าด้วยการสงครามระหว่างไทยกับลาว เขมร และญวน. แพร่พิทยา, 2514.

บัณฑิต แท่นพิทักษ์, การปฏิรูปการปกครองแผ่นดินในต้นรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411 - 2431). ปรินญาณพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2528. อัดสำเนา.

บุคอรื บินรามัญ. คำบรรยายวิชากฎหมายอิสลาม. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2521.

ประชุมพงสาวดาร เล่ม 3, องค์การค้าของคุรุสภา, 2506.

ประชุมพงสาวดาร เล่ม 14, องค์การค้าของคุรุสภา, 2507.

ประชุมพงสาวดาร เล่ม 38 พงสาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม). องค์การค้าคุรุสภา, 2512.

ประชุมพงสาวดาร เล่ม 39, องค์การค้าของคุรุสภา, 2512.

ประชุมพงสาวดารภาคที่ 65 พระราชพงสาวดารกรุงธนบุรี ฉบับพันจันทนุมาศ (เจิม).

พระนคร : พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานสถาปนา ๖๖ ปี ศพ นางสงวน นพวงศ์ ๖ อยุธยา 22 พฤศจิกายน 2503, มปท., 2503.

ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ 1, กรุงเทพฯ : สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี, 2521.

ประยูทธ สิทธิพันธ์, ต้นตระกูลขุนนางไทย. คลังวิทยา, 2505.

_____. พระบรมราชจักรีวงศ์. โรงพิมพ์เสาวภาค, 2514.

ประยูรศักดิ์ ชลาชนเดชะ. มุสลิมในประเทศไทย. อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป จำกัด, 2531.

บาลเลกัวซ์, สังฆราช เล่าเรื่องเมืองไทย. แปลโดย สันต์ ท. โกมลบุตร. ก้าวหน้า, 2506.

"พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม พุทธศักราช 2488" ราชกิจจานุเบกษา
เล่มที่ 62 ตอนที่ 26 ลงวันที่ 8 พฤษภาคม 2488.

"พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2491

ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 65 ตอนที่ 77 ลงวันที่ 31 ธันวาคม 2491.

"พระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490" ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 64 ตอนที่ 41 ลงวันที่
2 กันยายน 2490.

พระราชพงศาวดาร ฉบับพระราชหัตถเลขา, พระนคร : กรมศิลปากร, 2495.

พิพิธเกสัช, หลวง ประวัติมัสยิดบางหลวง (กุฎขาว), โรงพิมพ์ประชาช่าง, 2512.

พลับพลึง คงชนะ, "บทบาทของอยุธยาในฐานะที่เป็นเมืองท่า," วารสารประวัติศาสตร์
2534 ฉบับรวมงานวิจัย, 18 - 27 ; 2534.

_____. พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ชุมชนไทยมุสลิม อำเภอรอบพระนครศรีอยุธยา จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา, เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่องอยุธยา : มิติใหม่ทาง
การศึกษา ณ ศูนย์ศึกษาประวัติศาสตร์อยุธยา 13 - 14 สิงหาคม 2535.

พิทยา สายหู, "ความนำ" วัฒนธรรมไทย 30(3) : 1 มิถุนายน - กรกฎาคม 2534.

_____. รายงานการศึกษาลักษณะผู้นำท้องถิ่นในเขตพัฒนาภาคใต้, โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น
2510.

เพ็ญศรี จระะสมบูรณ์, ปัญหาของโรงเรียนประถมศึกษาในชุมชนมุสลิม สังกัดกรุงเทพ
มหานคร ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2526.

ภัสสร ลิมานนท์ และเพ็ญพร สิริสวัสดิ์, การย้ายถิ่นกับการพัฒนา, สถาบัน
ประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532.

มอฟเฟ็ต แอ็บมोट โลว์, แผ่นดินพระจอมเกล้าฯ, แปลโดย พันเอกนิจ ทองโสภิต,
กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2520.

รัชนี้ สาครเปรม, บทบาทของชาวมุสลิมในภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทยสมัย
รัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325 - 2453, วิทยานิพนธ์ อ.ม. มหาวิทยาลัยศิลปากร,
2521, อัดสำเนา.

รายงานการจัดการศึกษาของกรุงเทพมหานครปี 2535, กรุงเทพฯ : กองวิชาการ
สำนักงานศึกษากรุงเทพมหานคร, 2536.

รายงานการสัมมนานโยบายการย้ายถิ่นในประเทศไทย การสัมมนาเรื่องข้อมูลที่สำคัญ,

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล, 2533.

รายงานสถิติการศึกษา ปี 2533 ของโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร, กองวิชาการ

สำนักการศึกษากรุงเทพมหานคร, 2534.

ลาอูแบร์. จดหมายเหตุลาอูแบร์ เล่ม 2, แปลโดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิป

ประพันธ์พงศ์. องค์การค้าของคุรุสภา, 2505.

วนิช สุธารัตน์. สถานภาพและบทบาทของผู้นำศาสนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้,

วิทยาลัยครูยะลา 2528.

วิจิตรมาตรา, ทน. ประวัติการค้าไทย. พิมพ์ครั้งที่ 4 โรงพิมพ์บัณฑิตการพิมพ์, 2516.

วิรัช ลังประเสริฐ. การศึกษาความต้องการของผู้นำชุมชนชาวไทยมุสลิมที่มีต่อโรงเรียน

ประถมศึกษาในชุมชนชาวไทยมุสลิม ในเขตกรุงเทพมหานคร ปรินฤพานิพนธ์การศึกษา

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2530.

เวลา วอลเตอร์ เอฟ. แผ่นดินพระนั่งเกล้าฯ. แปลโดย พันเอกนิจ ทองใสภิต.

กรุงเทพฯ : จัดพิมพ์ที่สุลเก้ฯ ถวายในนามมงคลเฉลิมพระเกียรติวันพระราชสมภพ

ครบ 200 ปี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว, 2530.

ศิลปากร, กรม ไทยในจดหมายเหตุแกมบ์เฟอร์. มงคลการพิมพ์, 2508.

สกุลอิสลาม สกุลมอญ และสกุลจีน บรรพบุรุษของราชินิกุล รัชกาลที่ 5, กรุงเทพฯ :

ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพพระยาอิศรพงศ์พิพัฒน์ (ม.ถ.สิริ อิสรเสนา)

24 ธันวาคม 2532, 2532.

สัทธี สมัครการ. วิธีการศึกษาสังคมมนุษย์กับตัวแบบสำหรับศึกษาสังคมไทย, ไทยวัฒนา

พานิช 2518.

สมชัย อุษานราชธน. อัล อิสลาม เอกสารของสมาคมยุวมุสลิมแห่งประเทศไทย

ฉบับที่ 7 วงศ์แสงยมการพิมพ์ ม.ป.ป.

สายสกุล สุลต่าน สุลัยมาน พ.ศ. 2145 - 2531, กรุงเทพฯ : คณะกรรมการ

ประมวลประวัติสายสกุลสุลต่านสุลัยมาน, 2531.

สินชัย กระบวนแสง. ประวัติศาสตร์สมัยสุโขทัย, กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์

กรมฝึกหัดครู, 2519.

สรี ตั้งตรงจิตร. เจ้าพระยาบวรราชนายกเจกอะหมัด, กรุงเทพฯ : มูลนิธิเจ้าพระยา
บวรราชนายก (เจกอะหมัด) จัดพิมพ์เนื่องในโอกาสพิธีเปิดป้ายข้าวประวัตและศาลา
อนุสรณ์เจ้าพระยาบวรราชนายก (เจกอะหมัด) วันอาทิตย์ที่ 15 กรกฎาคม 2533,
2533.

สืบแสง พรหมบุญ. "อำนาจทางการเมืองอาณาจักรสุโขทัย," ใน รายงานผลสัมมนา
สังคมโลกใต้อ่าวไทย กับการวินิจฉัยปัญหาเศรษฐกิจการเมืองและสังคมในสมัย
สุโขทัย. พระนคร : คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2519.

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. การศึกษาการเปลี่ยนแปลง : ความเป็นเมืองการเติบโตของ
เมือง และการย้ายถิ่น. กรุงเทพฯ : คณะสถิติประยุกต์และศูนย์ศึกษาเมือง
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2530.

สุภัทร สุนธกริรมย์ ฅ พัทลุง, ร.ท. ประวัติศาสตร์ตระกูลสุลต่านสุลัยมาน.
อมรินทร์ พิมพ์ครั้งแรก กรู๊ฟ จำกัด, 2531.

สุรินทร์ พิศสุวรรณ. "เงื่อนไขทางการเมืองที่นำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนในจังหวัด
ชายแดนภาคใต้," ใน จังหวัดชายแดนภาคใต้กับปัญหาสิทธิมนุษยชน เจริญวิทย์
การพิมพ์ 2527.

สุนทร ทิมะเสน. (บรรณาธิการ) มัสยิดมัจญ์อิสลาม. โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล,
2523.

เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. ปัญหาและแนวคิดของผู้บริหารโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม
(บอเนาะ) ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา
2524.

เสาวณีย์ จิตต์หมวด. กลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิม. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท. 2531.

_____. วัฒนธรรมอิสลาม พิมพ์ครั้งที่ 3 สำนักพิมพ์ทางนา 2535.

_____. หน้าที่ของมัสยิดต่อสังคมมุสลิมในภาคกลาง วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย 2527.

เสาวภา พรสิริพงษ์, พรทิพย์ อุดมรัตน์ และดวงพร คำนวณวัฒน์. การศึกษาเบื้องต้น
เกี่ยวกับชุมชนบ้านควนเหือ (บ้านเขกควน) กรณีศึกษาสภาพเศรษฐกิจ สังคม
และวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท
มหาวิทยาลัยมหิดล, 2532.

- อ.การิม อับดุลเลาะห์. คู่มือมุสลิมเบื้องต้น วงศ์แสงี่ยมการพิมพ์ 2521.
- อ.บางนารา (นามแฝง). ปัตตานี. พระนคร : ศูนย์การพิมพ์ ขมรมแสงเทียน, 2519.
- อับดุลการิม วันเอเลาะ. "บทบัญญัติอิสลาม" หน้า 45 - 82 ใน หนังสืออนุสรณ์
งานเมอลิดกลางแห่งประเทศไทย ฮ.ศ. 1408. พุศิจิกายน 2530.
- อามีน บินกาซัน. ศาสนาอิสลาม สำนักพิมพ์ ส. วงแสงี่ยม 2533.
- อารง สุทธาศาสน์. โครงการจัดตั้งโครงการศึกษาตะวันออกกลาง และโลกอิสลาม,
 กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2526. อัดสำเนา.
- _____. บทความความขัดแย้งในสี่จังหวัดภาคใต้ กรุงเทพมหานครการพิมพ์ 2519.
- เอกสารของฮอลันดาสัมัยอยุธยา พ.ศ. 2151 - 2163 และ 2167 - 2185. แปลโดย
 นันทา สุตกุล. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2514.
- เอกสารของเฮนรี เบอร์นี เล่ม 1. แปลโดย ธีรวัชร ธีรบรรณสถิตย์. กรุงเทพฯ :
 กรมศิลปากร, 2514.
- อุดมสมบัติ, หลวง. จดหมายหลวงอุดมสมบัติ. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2530.
- ฮอลล์, ดี.จี.อี. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1. แปลโดย คุณวรฤณยา
 สนิทวงศ์ และคนอื่น ๆ. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย,
 2522.
- Bertrand, A.L. Basic Sociology. New York : Appleton - Century
 Crofts, 1967.
- Burr, Angela. "Religious Institutional Diversity - Social
 Structural and Conceptual Unity : Islam and Buddhism
 in a Southern Thai Coastal Fishing Village," Journal of
 the Siam Society. 60 : 183 - 215, 1972.
- Davis, K. Human Society. 7th printing. New York : Macmillan,
 1955.
- Farouk, Omar. "The Muslims of Thailand : A Survey," in The Muslims
 of Thailand, p. 1 - 30, ed. by Andrew D.W. Forbes Bihar,
 India : Centre for South East Asian Studies, 1988.
- Feagin, J.R. Racial and Ethnic Relations. Englewood Cliffs, N.J.
 Prentice - Hall, 1978.
- Forbes, Andrew (ed). The Muslims of Thailand. Bihar, India :
 Centre for South East Asian Studies, 1988.

- Fraser, Thomas. Rusembilan : A Malay Fishing Village. Ithaca : Cornell University Press, 1960.
- Gordon, M.M. Assimilation in American Life. New York : Oxford University Press, 1964.
- Greeley, A.M. Ethnicity in the United States. New York : John Wiley, 1974.
- Imanaga, Seiji. The Research of the Chinese Muslim Society in Northern Thailand. Hiroshima University, 1990.
- Kinloch, G.C. The Sociology of Minority Group Relations. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice - Hall, 1979.
- Kornblum, William. Sociology in a Changing World. New York : Holt, Rinehart and Winston, 1988.
- Marden, C.F. and G. Meyer. Minorities in American Society. New York : Van Nostrand, 1968.
- Park, R.E. Race and Culture. Glencoe, Illinois : Free Press, 1950.
- Petersen, W. "A General Typology of Migration," American Sociological Review. 23 : 256 - 266, 1958.
- Petersen, W. and T. Brinley, "Migration" in International Encyclopedia of the Social Sciences. p.286 - 300, David L. Sills, (ed) New York : Macmillan, 1972.
- Popenoe, D. Sociology. 6th ed. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice - Hall, 1986.
- Ritzer, G, K.C. Kammeyer and N.R. Yetman, Sociology : Experiencing a Changing Society. 3rd ed. Boston : Allyn and Bacon, 1987.
- Schrag, C.C., O.N. Larsen and W.R. Catton, Jr. Sociology. 4th ed. New York : Harper and Row, 1968.
- Scupin, Raymond, "Popular Islam in Thailand," in The Muslims of Thailand, p. 31 - 45, ed. by Andrew D.W. Forbes. Bihar, India : Centre for South East Asian Studies, 1988.
- Textor, Robert B. An Inventory of Non - Buddhist Supernatural Objects in a Central Thai Village. Doctoral Dissertation, Cornell University, 1960.
- Van den Berghe, P.L. Race and Racism. New York : Wiley, 1967.

ตาราง 1 ข้อมูลเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของผู้ย้ายถิ่น

	จำนวน	ร้อยละ
ลักษณะของชุมชนที่อาศัยอยู่		
ชุมชนมุสลิม	41	29.1
ชุมชนที่มีมุสลิมอยู่บ้าง	80	56.7
ชุมชนที่มีมุสลิมเฉพาะผู้ตอบแบบสอบถามเท่านั้น	20	14.2
ลักษณะของบ้านที่อาศัยอยู่		
บ้านเดี่ยว	36	25.5
บ้านแฝด	9	6.4
ทาวน์เฮาส์	21	14.9
อาคารพาณิชย์	3	2.1
คอนโดมิเนียม	5	3.5
ห้องแบ่งให้เช่า	50	35.5
อื่น ๆ	17	12.1
สภาพภายในบ้าน		
สะดวกสบายดีทีเดียว	22	15.6
ดีพอสมควร พออยู่ได้	108	76.6
ค่อนข้างแย่	11	7.8
จำนวนสมาชิกในครอบครัว		
3 คน หรือน้อยกว่า	64	45.4
4 - 6 คน	42	29.8
มากกว่า 6 คน	35	24.8
ลักษณะของครอบครัว		
อยู่คนเดียว	35	24.8
อยู่กับภรรยาหรือสามี	11	7.8
อยู่กับภรรยาหรือสามี และบุตร	24	17.0
อยู่กับภรรยาหรือสามี บุตร และญาติ	71	50.4

ตาราง 1 (ต่อ)

	จำนวน	ร้อยละ
รับประทานอาหารวันละกี่มื้อ		
1 มื้อ	1	0.7
2 มื้อ	100	70.9
3 มื้อ	40	28.4
วันหนึ่ง ๆ รับประทานอาหารรับประทานกี่มื้อ		
1 มื้อ	38	26.9
2 มื้อ	82	58.2
3 มื้อ	21	14.9
การออกกำลังกาย		
ทำสม่ำเสมอ	13	9.2
ทำบ้าง ไม่ทำบ้าง	101	71.7
ไม่ได้ทำเลย	27	19.1
การพักผ่อน		
มีเวลาพักผ่อนมาก	20	14.2
มีเวลาพักผ่อนบ้าง	115	81.6
ไม่มีเวลาพักผ่อนเลย	6	4.2
เวลาที่ใช้ในการเดินทาง ในแต่ละวัน		
น้อยกว่า 1 ชั่วโมง	48	34.0
ประมาณ 1 ชั่วโมง	18	12.8
ประมาณ 2 ชั่วโมง	32	22.7
ประมาณ 3 ชั่วโมง	26	18.4
มากกว่า 3 ชั่วโมง	17	12.1

ตาราง 1 (ต่อ)

	จำนวน	ร้อยละ
สุขภาพ		
สุขภาพดีมาก	39	27.7
สุขภาพดีพอสมควร	97	68.8
สุขภาพไม่ดี	8	3.5
วิธีการรักษาเมื่อเจ็บป่วย		
ซื้อยามารับประทาน	24	17.0
ไปหาแพทย์ตามคลินิก	70	49.7
ไปโรงพยาบาล	43	30.5
อื่น ๆ	4	2.8
เวลาอยู่กับครอบครัว		
มีมากทีเดียว	22	15.6
พอมีเวลาบ้าง	106	75.2
ไม่มีเวลา	13	9.2
โอกาสที่จะพบปะกับคนมุสลิม		
พบทุกวัน	89	63.1
พบบ่อย ๆ	36	25.5
นาน ๆ จะพบสักครั้ง	16	11.4
มีคนมุสลิมเป็นเพื่อนสนิท		
มี	120	85.1
ไม่มี	21	14.9
มีคนมุสลิมที่ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือ		
มี	123	87.2
ไม่มี	18	12.8

ตาราง 1 (ต่อ)

	จำนวน	ร้อยละ
ในเวลา 3 ปีที่ผ่านมา เคยทำบุญที่บ้านบ้างหรือไม่		
เคย	115	81.6
ไม่เคย	26	18.4
ในเวลา 3 ปีที่ผ่านมา เคยทำบุญที่สุเหร่าหรือที่อื่น ๆ บ้าง หรือไม่		
เคย	119	84.4
ไม่เคย	22	15.6
มุสลิมจำเป็นต้องทำพิธีแต่งงานตามหลักของศาสนาอิสลาม		
เห็นด้วย	124	87.9
ไม่เห็นด้วย	9	6.4
ไม่แน่ใจ	8	5.7
การคุมกำเนิด		
เห็นด้วย	67	47.5
ไม่เห็นด้วย	38	27.0
ไม่แน่ใจ	36	25.5
เมื่อพูดถึงแก่กรรม ได้นำศพ ไปฝังที่ใด		
สุสานใกล้บ้าน	93	65.9
สุสานที่ผู้ตายสั่งไว้	29	20.6
สุสานที่เห็นว่าสะดวก	19	13.5
เมื่อทราบว่ามีคนมุสลิมที่รู้จักเสียชีวิต ได้ไปละหมาดให้หรือไม่		
ไปเป็นประจำ	23	16.4
ไปบ้าง	59	41.8
ไม่ได้ไป	59	41.8

ตาราง 1 (ต่อ)

	จำนวน	ร้อยละ
ทราบอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด		
อย่างน้อยเพียงใด		
ทราบดีมาก	23	16.3
พอทราบบ้าง	68	48.2
ไม่ค่อยทราบ	35	24.8
ไม่ทราบเลย	15	10.7
หาก พ.ร.บ. บริหารกิจการอิสลามผ่านสภาผู้แทนราษฎร		
จะมีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตอย่างน้อยเพียงใด		
มีผลกระทบมาก	21	14.9
มีผลกระทบปานกลาง	22	15.6
มีผลกระทบเล็กน้อย	33	23.4
ไม่มีความเห็น	65	46.1

ตาราง 2 สภาพทางเศรษฐกิจของผู้ย้ายถิ่น

	จำนวน	ร้อยละ
รายได้ต่อเดือน		
น้อยกว่า 3,000 บาท	37	26.2
3,000 - 5,999 บาท	24	17.0
6,000 - 8,999 บาท	35	24.8
9,000 - 11,999 บาท	22	15.6
12,000 - 14,999 บาท	10	7.1
15,000 - 17,999 บาท	7	5.0
18,000 บาทหรือมากกว่า	6	4.3
เป็นลูกหนี้คนอื่นบ้างหรือไม่		
เป็น	67	47.5
ไม่เป็น	74	52.5
การถือครองบ้านที่อาศัยอยู่		
เป็นเจ้าของ	32	22.7
เช่าซื้อ	20	14.2
เช่า	68	48.2
อาศัยคนอื่นอยู่	21	14.9
การถือครองที่ดิน		
มีที่ดินในกรุงเทพฯ	25	17.7
มีที่ดินในต่างจังหวัด	64	45.4
ไม่มี	52	36.9
สภาพทางเศรษฐกิจ		
รายได้ไม่พอกับรายจ่าย	23	16.3
รายได้กับรายจ่ายพอ ๆ กัน	67	47.5
รายได้มากกว่ารายจ่ายจนมีเงินเหลือเก็บได้บ้าง	20	14.2
มีเงินเก็บได้ตามสมควร	31	22.0

ตาราง 2 (ต่อ)

	จำนวน	ร้อยละ
ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว		
ดีมาก	5	3.6
ดี	22	15.6
ปานกลาง	110	78.0
แย่	4	2.8

ตาราง 3 ค่าเฉลี่ยการปรับตัวของผู้ย้ายถิ่นแต่ละกลุ่มอายุ

	29 ปีหรือต่ำกว่า N = 72	30 - 39 ปี N = 50	40 ปีหรือมากกว่า N = 19
การเดินทางไปทำงาน	3.53	3..90	3.21
การคบหาสมาคมกับเพื่อนบ้าน	3.18	3.16	2.74
อาหารการกิน	3.63	3.52	3.05
การรักษาพยาบาล	2.76	3.14	2.89
การศึกษาของบุตรหลาน	3.22	3.24	3.21
การประกอบพิธีกรรมทางศาสนา	3.26	3.26	3.11
การปรับตัวให้เข้ากับสังคมกรุงเทพฯ	3.63	3.78	3.00

ตาราง 4 ค่าเฉลี่ยของผลกระทบที่มีต่อผู้ย้ายถิ่นแต่ละระดับการศึกษา

องค์ประกอบ	ระดับการศึกษา		
	ประถมศึกษา	มัธยมต้น - ปวส.	ปริญญาตรีหรือสูงกว่า
สภาพทางสังคม	3.16	3.84	3.60
สภาพทางเศรษฐกิจ	3.41	4.10	3.60
สภาพทางวัฒนธรรม	3.19	3.53	3.38
สภาพทางการเมือง	2.78	3.08	2.68